

براهوئی جدید شاعری

لیاقت سنی

راہشون ادبی دیوان (رجسٹرڈ) بلوچستان

حق آک نوشتوک تون خوندی او۔

کتاب نا پن

براهوئی جدید شاعری

نوشتوک

لیاقت سنی

شینک سال
نومبر 2005ء
ارٹمیکو جار-2013
کڑوک
500
بہاء
200
کمپوزر
ابو حسنین ابابکی
ٹائٹل
جان جیلانی الفت
شینک کروک
راہشون ادبی دیوان

خواجہ نادر قمبرانی
نا پنٹ

-1

فن شاعری

-2

شیئر/ٹھپو

-3

شیئر/ٹھپو نا ہاٹی

-4

شاعری نا مقصد

-5

شاعر اسے نا گرج آک

-6

شاعر نا خامیک

-7

فن شاعری نا اصول آک

-8

فن انت نُسے

-9

برابوئی شاعری ٹی فن پارہ

-10

فن شاعری نا کمبوتی

-11

فن آن مری نا سوب

-12

آمد

-13

آورد

ارٹمیکو بشخ

-1

برابوئی جدید شاعری نا بناء و ردوم

-2

ء آن ٲد نا شاعری 1960

-3

ء آن تا 1960 اسكان نا شاعری 1960

-4

آن ٲد نا شاعری 1990

مستمیکو بشخ

-1

شاعری نا قسم آک

-2

شاعری بلحاظ سر حال

-3

شاعری بلحاظ ہاٹی

-4

حمد

-5

نعت

-6

مودہ (مرثیہ)

-7

شبیئر آشوب

-8

واسوخت

-9

پيروڏي (بوگي ورنڊ)

-10

مثنوي

-11

مثنوي نا ٻائي

-12

مثنوي اسے نا ضروري آگڙاک

-13

گل خان نصير نا مثنوي نگاري

-14

بابو عبدالرحمن کرد نا مثنوي نگاري

-15

پروفيسر نادر قمبراني نا مثنوي نگاري

-16

رباعي

-17

برابوئي شاعري و رباعي

-18

قطعه

-19

قطعه بند (چن چورک)

-20

قطعه و رباعي ٿي فرق

-21

مسمط

-22

مثلث

-23

مربع

-24

مربع ترجیع بند

-25

مخمس

-26

مخمس ترجیع بند

-27

مسدس

-28

مسدس ترکیب بند

-29

مسدس ترجیع بند

-30

ہائیکو

-31

ہائیکو و لئیکو ٹی فرق

-32

نظم

-33

معری نظم

-34

آجو نظم

چارمیکو بخش

-1

وزن

-2

حرکت و سکون

-3

سبب

-4

وتد

-5

فاصلہ صغریٰ

-6

فاصلہ کبریٰ

-7

بحر

-8

پنچ ہرفی ارکانک

-9

ہفت ہرفی ارکانک

-10

تقطیع

-11

ہرفِ نوشت

-12

ہرفِ خوان

-13

ہرفِ علتِ آک

پنچمیکو بخش

-1

نظم و نثر ٹی فرق

-2

بوگ شوگی شاعری

-3

مزاحمتی شاعری

-4

رزمیہ شاعری

-5

مشاعرہ

-6

مشاعرہ نا کژدار

ششمیکو بخش

-1

بابو عبدالرحمن کرد

-2

شف گروک

-3

گل خان نصیر

-4

مشهد نا جنگ نامه

-5

رزمیه مثنوی

-6

نور ئی لمہ نا پنت شون

-7

مشهد نا جنگ نامه نا فنی جاچ

-8

جبار یار

-9

بشخنده

-10

پروفیسر نادر قمیرانی

-11

شنزہ گروک

-12

امیر الملک مینگل

-13

جور نا پھل

-14

اسحاق سوڑ

-15

سونج رونج

-16

ڈاکٹر رزاق صابر

-17

شیپول

-18

یسین بسمل

-19

سنبل

-20

حنیف مزاج

-21

لمبہ

-22

منظور بلوچ

-23

استار تخس تینتو

فن شاعری

دنکہ راجی زندنا بناء تون اوژده شاعری نا بناء ہم مس۔ گڑا شاعری نا دیہاڑ (تاریخ) ہم اموخص متکن ئ اخس کہ انسان نا بُود بیرشتی دیہاڑ (تمدنی تاریخ) ناچ و باگل انبار شاعری ہم زندنا زود زبیری، خواری وڈکھیائی ئ آسان کننگ کن جوڑ مس ہرا انسانی زندے گلو بال کننگ نا سوب مس۔

شاعری اسہ راجی ئ عمل اس پاننگ اک او تینے ٹی لکھ زیبائی آن پد ہم مقصد و سرسوبی ئ سوگو تخک۔ شاعری نا بناء مننگ نا سوب ئ ارسطو داوڑ پائک۔

نقل کننگ انسان نا علت ٹی اوارے او ہندا علت نا سوب آن بندغ تینا اولیکو تعلیم ئ ” دوئی کیک ہندن کہ بندغ اک بانگل ہلنگ یا للک ہلنگ (نقل کننگ) ٹی خوشی و شاد کام مریرہ و اخس کہ گچین وڑٹ بانگل ہلنگ اک ہموخص زیات خوشی مریک۔

دانا سوب دادے کہ ”ہیل کننگ“ اسہ قدرتی ئ خوشی اسے ہرا کل انسان تا ہک ئ۔ گڑا بانگل ہلنگ ننکے قدرتی ئ عمل اسے و شیئر (نغمہ) و موزونیت ہم قدرتی ئ گڑا ہرا بندغ آتے ٹی اول سر اٹی ہندا (ہیل کننگ نا) خواست (رجحان) ئس تو گڑا اوفک مدان مدانا “شون ہلگر و اوقتیان شاعری ودی مس

براہوئی ادب ٹی شاعری مسنے و شاعر بھاز ئ ولے اینو اسکان کس شاعری نا تہٹی پپہنتے ودا سونج رونج کتے کہ شاعری انت اسے؟ داڑان انت سرسوبی و شادکامی دوبریک؟ ہندن کہ افلاطون شاعری ئ قدرت نا نقالی پائک و ارسطو شاعری نابنائی ہم نقل نابناء آن پائک انتے کہ ہیل کننگ قدرتی ئ عمل اسے و داڑان گلوبالی دو بریک۔ ولے داسہ دور جدید ٹی شاعری نا تعریف ئ کننگ کن ننے تیوئی ادب نا خواننگ نا خواست مریک۔ براہوئی ادیب یا شاعر یا پامدار اک داسکان ئ شاعری نا تعریف ئ درشان کتنو۔ ولے ادب ئ خواننگ آن پد نن براہوئی ٹی شاعری نا دا تعریف ئ مونی ہنتنگ خواہنہ دنکہ

انسان نا خواست، احساسات، جوزہ، ہب، ومہر آتا درشانی ہرا لوز آتا دروشم اٹ ” اسہ جتائی ردو بند اسے ٹی خیال و فن تڈ مرسہ فنکاری تون اوار اسہ مقصد اس عیان کیر “ او شاعری پاننگ اک

شاعری سچفنگ اک ہرائی زند نا ہر بشخ نازی آ سلاہ سوج، پنت شون و کسر شونی نا لائخی و گشاد مریک۔ بڑزکو تعریف نا بج آن نن شاعری ئ راج نا آدینک پاننگ کینہ۔ شاعری قوم اسے نا، ملک اسے نا مخصوص ئ وخت و واقعہ اسے نا دیہاڑ ئ سوگو کننگ و بش، راج ناشیفی بڑزی، شادکامی، نا گچین اوڑ ئ۔ ننا تو _____ ڈکھ و ماتن، دود رواج و بود بیرشت شاعری نا دروشم اٹ مدام ہتیکو مننگ کیرہ۔

ہرا بندغ کہ داعمل ٹی اختہ مریک اودے شاعر پارہ۔ اسہ جوانو شاعر اسے کہ بایدے او شاعری نا گشاد تخے، اونا قوت ی تخیل، کائنات نا ہر گڑائی تینے ٹی پوشنگ یا ڈکھنگ نا سگ تخے۔ و شاعری کن فن شاعری تون اوار خیال و فن آن چاہنداری ناگرج آتیان بلد مرے و شاعری ہر وڑنا رنگ و ہائی ٹی مننگ کیک۔

ٹھپو (شیئر) انت اے پارہ:-

ارسطو شاعری ی نغمگی و موزونیت (ٹہنداری) تون اوار دارہ، اے رہ (چپ و چاگرد) نا کوالخواہ پارینے۔ گڑا اسہ ترتیب سیٹی خلوکا ہمو بیت آک ہرافتیٹی معنہ و مفہوم آن بیدس، زندنا باریم و کوالخوائی نا درشانی مرے اوفک ٹھپو (شیئر) پاننگرہ۔

شیئر یا ٹھپو انت اسے دانا معنہ ی درشان کننگ کن پامدار آتا ولدیک داوڑ ی۔

ہمو گال آک ہرافک اسہ مقصد اسے کن ٹہفنگانو شیئر پاننگرہ۔ (i)

ہمو گال آک ہراتیان نفس گواچی مرے۔ (ii)

ہمو گال آک ہراٹی انسان نا جوزہ ی تاڑ واڑ یا بش کننگ نا لائی مرے۔ (iii)

ہمو خیال ہرا گھٹ نا پراٹ پاننگ ی۔ (iv)

منت یا چن (تخیل) نا ردو بند ی شیئر پارہ۔ (v)

جوزہ تا درشانی نا پن شیئر پاننگک۔ (vi)

خیال و جوزہ ی اوڑدہ کننگ نا پن شیئر پاننگک۔ (vii)

شیئر جوزہ تا زیباغا و خوش تب آ درشانی ی۔ (viii)

اگہ بڑزکو تعریف آتا خوڑتی اٹ جاچ ی بلین تو ننے ہمو مچا گڑاک رسینگرہ ہراتا ساڑی مننگ اسہ شیئر (ٹھپو) اسے کن ضروری خیال کننگرہ گڑا اولیکو تعریف ٹی وزن، ارٹمیکو ٹی تب تاثیر، مستمیکو تاثیر جوزہ یا گواچنی (اثر انگیزی) چارمیکو ٹی ننیفنگ (گھٹ اٹ پاننگ و وزن و خیال نا مننگ) پنچ میکو ٹی منت (تخلیل) ششمیکو ٹی جوزہ تا درشانی، ہفتمیکو ٹی جوزہ و تخلیل، و ہشتمیکو تعریف ٹی جوزہ تون اوار درشانی نا دروشم زیبا مننگ نا شدت شیئر اسے کن باندے۔

دافتیان بیدس شیئر نا پین کہئی تعریف آک مننگ کیرہ ولے اسہ شیئر اسپٹی ہرا گڑاتا مننگ کل آن ضروری ی اوفک دادو۔

(جوزہ (جذبہ) i)

(چن یا مئت (تخیل (ii)

وزن (iii)

داکان پد ایلو بچو کا گڑاک دنکہ تب، اثر انگیزی، و ایلو کل بیت آک شیئر نا مقصد یا اثر نا درشانی ی کیرہ۔

شیئر، ٹھپو نا ہاٹی:-

شیئر ٹی ارا مصرعہ (لئیت) مریرہ ہرافک اسہ بحر اسیٹی مریرہ۔ ہندہ اڑتوما لئیت آک ہم قافیہ وردیف مننگ کیرہ۔ و بیدس قافیہ ردیف آن ہم مننگ کیرہ۔ اڑتوما وڑنا گال آک شیئر پاننگرہ ولے ٹھپو پا ٹھپہ بیرہ ہم قافیہ و ردیف والا گال آتیکن پاننگ اک دُنکہ

شیئر

ہر گپ آنا اُستے چڑہ شولیسہ انتئے؟

(منظور بلوچ)) وختس تو مرک نن تو نی غم خوار سے انبار

ٹھپو شیئر

شوم بختیک و وسیک ننے

(اقبال ناظر)) کنگنو زندہ زندگی ننے

اولیکو شیئر اٹی لئیت آک ہم قافیہ افس ولے ارٹمیکو شیئر یا ٹھپو ٹی اڑتوما لئیت آک (مصرعہ) ہم قافیہ وردیف ی۔ ہندن اڑتوما شیئر اک با وزن و بحرٹی اریر۔

شاعری نا مقصد:-

براہوئی ادب اٹی دا پوسکنو تران اسے کہ شاعری انت اسے؟ و شاعری نا مقصد انت ی شاعری نا مقصد ی درشان کنگ کہ دنیا نا اولیکو شاعر ”ہومر“ داپائک

“شاعری نا مقصد ”ہبس“ (لطف) ی ہرا اسہ وڑ اسے نا جادو آن ودی مریک ” (i)

ہومر شاعرانہ لائخی ی غیبی (الہامی قوت) پائک کہ شاعری دیو وبت آتا کمک و دعا و داتے خوش کنگ اٹ جوڑ مریک۔

جور جس:- (ii)

یونانی مفکر جور جس شاعری نا باروٹ تینا خیال آتا درشانی ی دا وڑ کیک۔

یعنی جوان انگا شاعر کن حقیقت آن خڑک مننگ و راجی ویل آتیان بلدی بهاز ضروری ئی۔ ولے براہوئی شاعری ئی حقیقت نا مننگ یا حقیقت ئی درشان کنگ بہاز کم خنگ اِک و ننا شاعر حقیقت آن بہاز مُرے۔ شاعر ئسے کن دا باندے کہ او مطالعہ کائنات ان جوان واخب مرے۔ جوان انگا شاعر نا نگاہ دارہ، اے رہ تون اوار پیشن نا حالیت و ادب آہم تخوک مریک اوٹی مدام مقابلہ نا خواست مریک۔

شاعر نا خامیک:

براہوئی ادب ئی سنجیدہ مننگ یا استنا بُب اٹ کاریم کروکو بہاز کم دو بریک مچا ادب ئی جوانو شاعر اس پٹنگ بہاز سخت ئی کاریم اسے۔ انتئے کہ ننا شاعر نا تب ئی راست گوئی اف ہندن خواننگ آن مُری، فن آن نابلدی، لوز آتا بے تر بڑ استعمال کنگ داخہ گیشتری اٹ مسئے کہ حقیقت ئی مننگ آن انکاری ئی۔ داڑے ہر ہمو بندغ ئی شاعر پاننگ اک ہرا اسہ غزل اس یا منہ شیئر نوشتہ کرے یا مشاعرہ سیٹی ساڑی مس۔

داڑان بیدس شاعر نا خامی تیان اسٹ اس دا ہم ارے کہ او راج نا ویل و زود آتے خنپک او بُود (حس) آن ہورک خنگ۔ انتئے کہ بود والا بندغ ہر چنکا بہلا گڑانا شیفی بڑزی آنظر تخک۔

ننا شاعر حقیقت ئی بیان کنگ آن خلیک یا اوٹی دا گشاد افک کہ تینا چاگرد اٹ انتس خنے ہمووڑ بیان کے۔ بیرہ ننا شاعر زیبا، لاڈی، نا وظیفہ ئی آختہ ئی۔ زلف نا وردی قضا کپک۔

یونانی مفکر و شاعر ”ہوریس“ شاعر آتا باروٹ دن نوشتہ کیک۔

گیشتری شاعر اک جوان انگا کسر آ ہننگ نا وہم و خیال ئی مقصد نا لیک آن تڑیرہ۔ (i)

اوفک ہراتم تینا مقصد ئی گوند انگا لوز آتیٹی سوگو کنگ نا کوشست ئی کیرہ ولے اگہ (ii) مگہ (ابہام) یا کین کین نا شکار مریرہ۔

شاعر اک تینا شئر آتے زیبا کنگ و کل ئی دوست ہننگ نا کوشست اٹی ”لفاظی“ کیرہ۔ (iii)

گڑاس شاعر اک تینا سر حال ئی کل آن جتا کنگ اوٹی زیبائی و یکسانیت ئی ہتنگ نا (iv) خاطر ان چنکا چنکا بہت قصہ آتے داوڑ نوشتہ کیرہ کہ ہراڑان اوفتا نابودی، کم علمی درشان مریک۔ دُنکہ جنگل اٹی مچھی یا دریاب نا چولی تازی آ خرما نا مننگ۔

اگہ شاعری ئی فن آن نابلدی خنگ ئی تو چنکا رد (غلطی) آن ہم بہلو نسخان اس (v) رسینگک۔

ہرا شاعر کے وار وار اسے وڑنا غلطی کیک تو او معمولی یا چنکو شاعر اس پاننگ (vi) اک۔

ہورس شاعر مننگ کن دا شرت ئی لازمی تخسہ پائک کہ ہرادے شاعری نا بابت مچٹ گشاد ہم مف یا ہجو معلومداری اس مف یا فن آن نابلد مرے گڑا او شاعری کنگ نا تکلیف ئی ہم کپ۔

ہندا باروٹ ”ہومر“ دا پائک کہ ”کنے شاعر پابہ بو اگر کنے ٹی شاعری نا صنف“ آتا باروٹ سہی چاہنداری اف یا دافتے (صنف آتے) او فتا سہی ہندا کپنگ تپرہ

شاعر اسے ٹی خامی تا مننگ ارا وڑاٹ چائنگ اک اسہ تہہ نا خامیک تو ارٹمیکو خارجی خامیک۔ اولیکو وڑنا خامی یعنی داخلی خامی شاعر نا وجود آن تعلق تخک یعنی شاعر فن آن بلداف او فن شاعری نا اصول آتے سر پند مفک مطالعہ نہ مننگ نا سوب آن خیال آتیتی بسنی نا ہجو درک اس لگیک۔

ارٹمیکو وڑنا خامی ہرا خارجی ئی اے نا تعلق راج تون ئی یعنی دا خامی شاعر و راج نا نیام اٹی مریک ڈنکہ شاعر مُر ہروک مف اودے دا خبر مف کہ کنا دا پار اے پار انت مننگ ئی۔ ایلو داکہ اگہ اونا زہن ٹی مقصد اسے نا دوئی کنگ اف گڑا اونا شاعری سُبک خنگ اک۔

فن شاعری نا اصول اک

فن نا مفہوم پابندی ئی۔ ہند ن فن شاعری ٹی علم العروض یا بحر آتے چائنگ آن بیدس ہمو زیبائی ئی پارہ ہرا فکر و بحر آن پد شاعری کن ضروری مریک۔ شاعری تینٹ اسہ فن ئسے۔ داڑے فن شاعری شاعر نا داخلی چائنداری اونا بود نا کچ وکیل ئی حساس مننگ آن دلالت کیک۔ شاعری کن مقصد اسے نا مننگ و خیال نا بسنی تون اوار فن شاعری نا مننگ ضروری ئی اگہ دا گڑاک اسہ نوشت اسپٹی خنگار گڑا ہمو نوشت مکمل فن ٹی ئی یا فن پارہ ئسے۔

فن شاعری انت اسے۔ دانہ پیمانہ انت ئی دا امر اسہ نوشت اسپٹی پٹنگ اک۔ شیفکو اصول آتے سرپند مننگ فن شاعری ئی چاہنداری پاننگ اک۔

عقل و شعور آن کاریم ہلنگ:- (i)

جوان انگا تخلیق کن شعور نا مننگ بهاز ضروری ئی۔ ہر اتم اسہ نوشت اس عقل
وشعور نا موکل اٹ مونا بریک گڑا او حقیقت آن بہاز خڑک مریک انتئے کہ شعور نا مننگ
نوشت ئی لفاظی آن بچفک۔

خیال نا سادہ و فطری مننگ:- (ii)

فن شاعری نا گرج آتیاں اسہ گرج اس خیال نا بسنی و سادہ مننگ تون اوار اوار
فطری منگ ئی۔ اگہ خیال زو سرپند مروک مریک تو دا شاعر نا فن شاعری آن بلدی نا
پہچان ئی۔ مشکل یا چیڑگن آ خیال اک ہر افتا عملی مننگ زند اٹ بہاز کم مریک دافتا مننگ
شیئر یا شاعری آن فن گم کیک۔

سادہ لوز آنا استعمال:- (iii)

نوشت نئے نا زیبائی ٹی لوز آتا سہی ہندا و سہی وخت آتخننگ گچین خیال کننگ اک
یعنی فن شاعری کن دا ہم ضروری ئی کہ شاعر ٹی داخس گشاد مرے کہ دا دا لوز آک
شاعری نا چس ئی دیرہ دافک ودیفرہ ہمو لوز آتے شاعری ٹی جاگہ تننگے ہرافک آسان فہم
وادائیگی ٹی مشکل ودی کپس انتئے کہ لوز آتا سہی تراش خراش آن ادائیگی نا روانی
پنپک۔

سوچ و غور و سنجیدہ مننگ:- (iv)

سنجیدگی اٹ سوچ و غور کننگ گڑاسے نا بیغ و بُنچخ آ سر کیک اگہ شاعر اس
بیدے سوچ و پام آن نوشتہ کیک یقیناً اوٹی اشتافی آن کاریم ہلیک ہر اتم نوشتہ سے ٹی
اشتاف، نظر بریک تو ہمو مقصد آتے دوئی کننگ کپک ہرافک شاعر نا دماغ اٹی ئی ہرافک
فن شاعری کن ضروری خیال کننگرہ۔

اگہ شاعر بوگ شوگ نوشتہ کیک تو تینا دا سرحال ٹی نلا سنجیدہ مرے اگہ او
سنجیدہ ئی نوشتہ اس مونا ہنتنگ خواہک گڑا او اُست خوائی و است کشی اٹ سرحال اٹی
ہندن ڈبینگے کہ قاری ئی تینا است نا بیت اک نوشتہ اٹی ملر۔

داکان بیدس فن شاعری ئی بسفنگ کن شاعر ٹی دا لائخی مرے کہ اونا نوشتہ جادو
آنبار اثر کے گڑا شاعر تینکن راج اٹی اسہ بڑزو ہند اس جوڑ کننگ کیک۔

فن شاعری کن دا ضروری ئی کہ ہرا وڑ مقصد ئی ہمو وڑ خیال مرے ہندن لوز آتا
گچین کاری مقصد و خیال تون سیالی تھے دُنکہ شاعر ئی تینا نوشتہ اٹی دا گڑائی نشان
تروئی مریک کہ ہمدردی ہموڑتون مریک ہرافک او غرہ۔ دا گڑا ہم فن شاعری ٹی اوڑدہ ئی
کہ اگہ نی کس ئی او غفنگ خواہے تو نے ہم ہمو غم ئی محسوس کروئی ئی۔ اگہ نوشتہ اس

جوزہ آن ہورک مریک تو قاری داڑان بدری محسوس کیک داہم فن شاعری ٹی کمبوتی نا سوب ئسے۔

فن انت اسے؟

ایہن تو فن مخصوص ئ گڑاسے نا چاہنداری ئ پارہ۔ ہندہ ہنر کن ہم فن پاننگ اک یعنی چاہنداری، پامداری، بلدی یا واخبی فن نا مفہوم آ بریبر بریرہ۔

ولے شاعری ٹی فن عروض یا بحر آتے چاننگ آن بیس ہمو خلوص، احساس یا جوزہ ئ پارہ ہراتا سوب آن نوشت اسپٹی زیبائی بریک و قاری نا نوشتوک تون سیالی جوڑ مریک۔ اگہ ہرن تو فن نا مفہوم ”پابندی“ نا ئ کہ نوشتوک تینے آ افس پابندی خلیک کہ او خلوص ئ درشانی کنگ آ مجبور مرے

فن انت اسے دانا ولدی ئ ”ٹالسٹائی“ دا وڑ تئسے

اگہ کس نوشتوک سے نا روح آن گواچی (متاثر) مریک یا نوشتوک نا جوزہ و ” بدی (اسٹی) ئ تینے ٹی محسوس کیک تو ہمو گڑا ہراڑان دا اثر ودی مریک او فن پارہ ”پاننگ اک“، گوئڈا انگا لوز آئیٹی دا کہ ”روح ٹی ڈرینگوکا اثر فن پارہ نا چاہنداری ئ

ٹالسٹائی فن پارہ نا چاہنداری کن مسہ گڑاتا زکر ئ کیک کہ اگہ دا مسہ گڑا نوشت اسپٹی خننگر تو او نوشت فن پارہ اس پاننگ اک دنکہ

فن آن ودی مروکا ”احساس“ نا نویکلی یا اسٹی نا کچ زیات یا کم مننگ (یعنی نوشت ئ i) (خواننگ آن پد اودے تینا گڑا سر پند مننگ نا احساس فن پارہ نا کمال ئ

ہمو احساس نا وضاحت ہرا فن آن ودی مسئے آیا وضاحت مچٹ ئ یا زیات ئ۔ (یعنی ii) (انت نوشتوک ہمو احساس نا وضاحت یعنی درشانی ئ جوان کرینے یا نہ؟

فنکار نا خلوص افس ئ۔ iii)

محسوس ہمو جذبہ ہرادے کہ فنکار بیان کرینے او مچٹ ئ یا زیات ئ یا اودے تینے ٹی ہم (کرینے)

بڑزکو مثال آتیاں سما تمک کہ درشان مروکا احساس افس کہ نویکل (منفرد) مریک او ہموکس قاری نازی آ اثر کیک۔ روح ٹی ڈرینگوکا اثر ہراتم فنکار نا مہر یا خلوص آن گیشتر مریک تو قاری پُہ مریک کہ نوشتوک نا نوشت تینٹ اونا روح ٹی ڈرنگانے یعنی نوشتوک ایلوتے متاثر کنگ کن آھا بلکہ تینکن نوشتہ کرینے۔ گڑا نوشتوک یا فنکار نا ہندا سوب قاری نا است اٹی ہم جاگہ کیک۔ اگہ فنکار یا نوشتوک مخلص ئ تو او تینا احساس یا جوزاتے ہمووڑ مونا ہتیک ہرا وڑ او خانے یا اوڑا گدرینگانے۔ ہمو نوشت ہرا نوشتوک

نامہر، جوزہ، خلوص آتے درشان کپک تو اوڑان قاری نا بدری بہاز مریک گڑا ہمو نوشت
فن آن ہورک ی اودے فن پارہ پاننگ پک۔

براہوئی شاعری ٹی فن پارہ:-

شاعری یا نوشت ٹی فن ہمو گڑائی پارہ ہرانا زی آ نوشتوک و قاری نا سیالی مریک
ہراتم دا سیالی برجا سلیس تو اے مواد فن پارہ اس پاننگ یعنی نوشتوک یا شاعر نا
خلوص(مہر) جوزہ و احساس آئیٹی دُنو بدی(اتحاد) اس مرے ہرا خواننگ، پَننگ یا خننگ
آن پد ہر اسٹ ی تینا کے۔ ہراتم گڑا نُسے آن تینا مننگ نا گند برے یا بدی و سیوت نا سیالی
جوڑ مرے گڑا ہمو اثر یا احساس فن پارہ پاننگ اک۔

اسہ نوشتوک اس ہمو وخت آفن پارہ نوشتہ کننگ کیک یا اونا شاعری یا نوشت آتیٹی
فن نا درشانی ہمو وخت مننگ کیک ہراتم او تینا احساس، غم، یا تینے آ گدرینگوکا سختی و
سوری تے نوشتہ نا دروشم ایتک گڑا قاری ی اسٹی(نویکلی) نا پارہ غا مجبور کیک۔

دا وخت اسکان براہوئی زبان ٹی کپہی شعری مجموعہ آک مونا بسونو ولے دافنیٹی
فن پارہ پٹنگ ات ہم دو بک۔ یا کس فن پارہ و لس ی شیئر سے ٹی فرق کننگ خواہے تو
سخت ی کاریم نُسے دانا سوب دادے کہ داسکان براہوئی شاعر فن آن سہی اف و فن نا کل
گرج آتے مونا تخسہ شاعری کننگ تنے۔ واہم براہوئی شاعری ٹی فن نا ساڑی مننگ یا فن
پارہ تے پٹنگ نا کوشست کننگ ی تو منہ ہندونو شاعر دُو بریرہ ہرافتا شاعری ٹی بہاز کم
جاگہ نا جاگہ ننے فن نا ساڑی مننگ و فن پارہ دُو بریک۔ ہندن براہوئی شاعری ٹی حنیف
مزاج ہمو یکہ انگا شاعر ی ہرانا شاعری ٹی فن ہندی ی اونا کتاب ”لمبہ“ ہرانا اسہ یا ارا
غزل ٹی ننے اسہ یا ارا ارا شیئر ہندُنو دُو بننگ کیک ہرافتے نن فن پارہ پاننگ کینہ یا
ہرافتیٹی فن نا گرج آک پورو کننگانو ”لمبہ“ آن منہ شیئر ہرافتے فن پارہ پاننگ کینہ

(1)

کرے دوست گیرام جوانی تے مچا

کنا اے اسٹ آ خطا اودے یادے

(2)

ننے تینا اندازہ قدنا مرے

ننے تینا ربی آ سلیف مہربان

(3)

باخبر او ہر کنا عیب آن مس

مشکل آتیٹی کنا ہمرار ہر

(4)

نی زیباغا الزام خلیہ مزاج

ننے بخت نا بے وسی خلگنے

(5)

کسر سنگتی نا یا کٹک یا ودک

امیتس کنے آن بھلو تفرینے

حنیف مزاج نا بڑزکو شیئر آتے فن پارہ پاننگ کہ دا ولدی بس ی کہ دافتیٹی قاری و
نوشتوک نا احساس، مہر، جوزہ یا درد نویکل (اسٹ ی) ی۔ فن پارہ نا جوانی ہم ہندادے
ہراٹی اسٹی، بدی یا متحد کرفنگ نا کمال مرے۔

(1)

دشمنی کوڑ خنس نی منظور

ملپیک دوستی مچے مچے

(2)

کپہ استے چنک دم ارے غم ارے

بیت دا پُہ مرک دم ارے غم ارے

ہندن منظور بلوچ نا دا شیئر آتیٹی ہم فن نا ساڑی مننگ خننگ اک و دافتے ہم فن پارہ
پاننگ کینہ انتے کہ دافتیٹی حقیقت آن خڑک مننگ نظر بریک نوشتوک و قاری نا سیالی
گنڈوک خننگ اک۔ اوفتا خلوص، جوزہ و احساس اک اسٹ خننگرہ۔

برابوئی ادب اٹ فن شاعری نا کمبوتی:-

سجفوکا خیال آتے اسہ ردو بند اسے اٹ مخصوص ی بحر سیٹی لوز آتا خلنگ ی
شاعری پارہ۔ ولے ہندا شاعری ہمو وخت پین زبیدار و آختی مریک ہراتم فن شاعری نا
گرج اک پورو کننگر۔

فن شاعری، شیئری نوشت ئی زبیدار کنگن کن ہمو خیالدارى تا پن ئی ہراژان شیئری نوشت ئی آختی ہند ملیک۔ و نوشتوک نا مطالعہ، مشاہدہ، چائنداری، شیئری گشاد، لوز آتا سہی ہندی مننگ، خیال نا سادہ و فطرتی مننگ نا باروٹ چائنداری مریک۔ ہمو اصول آک ہرافک فن شاعری کن ضروری خیال کنگرہ دادو

عقل وشعور تو سنگتی (i)

خیال نا سادہ و فطری مننگ (ii)

سوچ آن کاریم، اشتاف آن بچنگ (iii)

لس و سادہ لوز آتا کپفنگ (iv)

شاعر و فن شاعری نا نیام ٹی فاصلہ نا زیاتی نا سوب آن براہوئی شاعری ٹی فن شاعری نا پٹنگ بہاز سخت ئی کاریم اسے۔ اگہ براہوئی شاعر آتا شاعری نا جاچ ئی ہلنگ و فن شاعری نا گرج آتا پورواری ئی سرپند مننگ کے ہمو اصول آتے پٹنگ ئی تو گراس شاعری دو بریک کہ اے تیٹی فن شاعری نا اصول آک خنگرہ ولے او ہم مکمل افس جاگہ ئس شیئر تیٹی سادہ لوز و متل و سابت و بجازی تے اوار کنگانے ولے اوڑے عقل وشعور نا سنگتی خنگیک۔ یا خیال ہندن چیڑگن ئی کہ کس کئے کنگ کپک۔ جاگہ ئس سوچ و غور گیرام کنگانے تو اشتافی آن کاریم ہلنگانے۔ ہندن جاگہ ئس خیال سادہ ئی و خیال و فکر ئی تورنگ کن لوز آتے سہی وڑاٹ ہندی کنگ تے۔ ہندا خاتران بہاز آ شاعر آک خیال ئی سوگو کنگ کن لفاظی ٹی تمیرہ۔

ٹیوئی براہوئی شاعری اسہ گڑگیس (دائرہ) سیٹی بند خنگیک۔ بیرہ ردیف وقافیہ نا خاتران فن شاعری نا اصول آتے نظر انداز کنگانے۔ ہندن براہوئی شاعر نا تب ئی پُہ مننگ اسل آسان ئی انتے کہ کس اسہ مصرعہ ئس بنگ آن پد دا پُہ مریک کہ ارٹمیکو مصرعہ نا قافیہ ردیف دا مریک۔ ہرافک فن شاعری نا نابلدی پاننگرہ۔

فن شاعری آن مری نا سوب:-

براہوئی شاعری ٹی فن شاعری آن نابلندی نا سوب آک بہازو ولے داڑے پُہ منگ کن آمدو آورد نا مثال ئی ایتنہ۔

آمدو آورد نا ویل:-

دُنکہ آمدو آورد شاعری نا ارا جتائو اصطلاح ئی آمد ہمو شاعری یا شیئر ئی پارہ ہرا الہامی مرے یا دوی آن بے ساختہ پیشن مرسہ کیر۔

آورد ہمو شاعری نا وڑی پارہ ہر ادے شاعر سوچ و بچار آن پد تینٹ سجفک گڑا
 آمدٹی شاعر نا کمال ہچ خننگیک انتے کہ خیال قدرتی مریک و لوز آک تھک اٹ ترتیب
 ہلیرہ۔ ولے آورد ٹی شاعر ہر گڑائی تینٹ سجفک و شیئر نا مختلف بشخ آتیا غور کیک دُنکہ
 او دا ہُرک کہ امر و خیال نُسے آ شاعری مرے، و دانا تہہ ٹی انت مقصد اس تخنگ ی۔ لوز
 آک امر گچین کننگر اشعارہ و تشبیح امر تننگے (پین پین)

منہ سال مُست براہوئی شاعری ٹی گچینا شاعری ہمودے پاننگا کہ ہرا آمد مسکہ ہندا
 ہمو بہلا سوب ی کہ براہوئی شاعر نا شاعری ٹی فن شاعری خننگیک۔ دا خاتران آمدنا
 شاعری ٹی ہچو کمال و متاہ ماری نُس مفک۔

اگہ گچین آ شاعری نا تعریف ی کین تو ہمو شاعری گچین پاننگ نا لائخ ی ہراٹی
 اسہ مقصد اس تخوک مریک و ہرا پورا فن نا لوازمات آتے پورو کیک و ہرا فن شاعری نا
 مچا اصول آتازی آ تخلیق کننگ اک۔ ہندن آورد یعنی تینٹ سجفوکا (ہتوکا) شاعری گچین آ
 شاعری مننگ نا لائخی تخک اگہ داتی فن شاعری نا گرج آک پورو کننگر۔

براہوئی شاعری ٹی آمدو آور نا فرق:-

گیشتری بندغ آک دا پارہ کہ ہمو شیئر، شاعر نا دوی یا قلم آن ببوبا یا بے ساختہ پیشن
 مرے او اے شیئر آن زیات چس ایتک ہرا بہاز ہُرے آن پد متاہ خواری اٹ جوڑ کننگ اک۔
 اولیکو ورننا شاعری ی آمد و ارٹمیکو ورننا شاعری ی آورد پارہ۔

آمد (بروک):- 1-

آمد شیئر نوشتہ کننگ یا تفنگ نا ہمو وڑ ی ہرا شاعر نا دوی یا قلم آن بیدس سوچ
 و فکر آن پیشن مرے و غیبی یا قدرتی وڑ اٹ بروکا شیئر ی آمد پارہ۔

دا وخت اسکان براہوئی ٹی اخس کہ شاعری مسنے اونا بہلا بشخ آمد نا وڑ اٹی
 حساب مریرہ و براہوئی شاعری ٹی آمد نا شاعری دوست تخنگانے و داڑا فخر کننگانے۔
 ولے دا بہلو غلطی نُسے انتے کہ آمد ٹی شاعر نا ہچو سوچ و بچار نا عمل دخل مفک۔ انتس
 کہ باٹی بس نوشتہ کننگ اک۔ و دا ورننا شیئر تیٹی ہچو مقصدیت نُس مفک۔ لوز آک ہم سہی
 ہندا استعمال مفسہ ہراڑے داتے مروئی ی۔

ولے داسہ جدید براہوئی شاعر آک دا کسر ی الانو و آمد نا شاعری ی سُبک سرپند
 مریرہ۔ گڑاس آمد نا شیئر تا نمونہ غاک۔

دُن ویران کروکا دیر نُسے (ڈاکٹر رزاق صابر) تپرہ غمتے تروکا دیر نُسے 1-

میرو سردار خان دیرے پان (نادر قمبرانی) گندہ ی دیر جوان دیرے پان 2-

او لاڈی ئی لیلی کنا او کجل و زیبا کنا 3-

دوئے تخک استا کنا (بابو عبدالرحمان کرد) نی پاش کر برسا کنا

ہراسٹ دم درے ہر کس کابلے (امیر الملک مینگل) دا کسر مُرغنے مُر ننا منزلی 4-

استنا عُٹ آہ و زاری نا پنٹ (افضل مراد) زند نا غم تا کچاری نا پنٹ 5-

بڑزکو شیئراک آمد نا مثال اسر دافک تو دوی آن روانی اٹ پیشن مریرہ ولے دافتیٹی
سوچ و فکر یا شعور و عقل نا سنگتی نا ہچ خنگپک ہندن احساس و جوزہ، و نوشتوک نا
مقصدی سہی تننگ کپسہ۔

آمد نا شیئر آتیٹی ابلاغ نا کمی، فن نا کمبوتی، و فن شاعری نا نہ مننگ بہاز خنگک۔

آورد (بتوک): 2-

ہمو شیئر یا شاعری بہاز وخت آن پد، محنت و خواری تون اوار، خیال و شعور نا
بسنی ٹی خیسن مرسہ لوز آتا سہی استعمال اٹ اسہ مخصوص ئی ترتیب اسیٹی دروشم ہلے
آورد پاننگ اک۔

یعنی آورد ٹی نوشتوک یا شاعر نا خلوص، مہر، جوزہ، احساس اوار مریک گڑا
مقصد دوئی مریک و شیئر آختی مریک نمونہ کن منہ شیئر۔

دوی دا نک پوتڑو، آرک دا خنگ پوتڑو 1-

ہتم اُشانے گواڑخے چمنک چولی مسنو (منظور بلوچ)

وختنا بیت ئی قصہ ئی ناظر 2-

دیرکن دیر وا کہو داڑے (اقبال ناظر)

جوڑداڑے بندگی کن مس بہشت 3-

دوزخی ہم ولدا آدم زاد مس (حنیف مزاج)

آورد شاعری ٹی آختی مننگ نا گشاد مریک و قاری وار وار خواننگ و پاننگ آ
مجبور مریک۔

آمد نا مثال ہندنے دنکہ اسہ مستری ئسے نا خیال ٹی نقشہ ئس بریک ولے دا ہچ
مننگ کپک کہ ہندا نقشہ آ بنگلہ ئی دم جٹ ٹی تیار کے۔ بلکل ہنداوڑا اگہ آمد ٹی خیال زوئس
بننگ کیک ولے لوز آتا تراش، خراش و خیال نا موزوں و ناموزوں مننگ آ وخت لگک۔ ہند

سوب آن گچین آ شاعری یا شیئر ہمودے ہراڑا وخت لگے و سوچ و بچار آن پد سچفنگ ئ ہرانا مثال آورد ئ۔

ارٹمیکو بشخ

برابوئی جدید (پوسکنا) شاعری نابناء:-

برابوئی جدید شاعری نا بناء ہرا وخت آن مس؟ داسکان دا باروٹ پک ئ ولدی ئس تننگ تنے کہ دا دورنا حد بندی ہراکان مننگ کیک۔ ولے بہاز آ ادیب و محقق آک برابوئی جدید ادب و جدید شاعری ئ تینا تینا وڑٹ بشخانو دُنکہ۔

ڈاکٹر عبدالرحمان برابوئی اولیکو وار برابوئی نشتوک آ ادب ئ چار ہندا بشخانے ہراتیان گڈیکو یا چہارمیکو دور ہرادے پوسکنا دور پائک دانا بناء قیام پاکستان یعنی 1947ء آن پد مریک۔ ولے دا ضروری اف کہ دور ئسے نا بناء قیام پاکستان آن پد مرے۔ ہندن گڑاس دا پارہ کہ

ء ٹی گڑاس چہاپ مروکا رسالہ آک ہرافتیٹی تویی معلم، تویی مبلغ، نوائے 1960 وطن کوئٹہ، بلوچی کراچی، اولس و ایلو رسالہ غاک شامل اریر ہرافتیٹی اردو نوشت آن بیدس بلوچی و برابوئی زبان ٹی نوشتہ مننگ شروع مس۔ و ہمو وخت نا نوشتوک آتیٹی ہیبت خان، مہیم خان، پیر محمد زبیرانی، تاج رند، ع۔ج شاہوانی، عبدالباقی درخانی، عبدالغفور درخانی، حکیم خدائے رحیم و ایلو پنک بریرہ اوار ئ۔ ولے دا نوشتوک آتیان بیدس پیرل زبیرانی آن پین کس ئس شاعری نا گرج آتیا بننگ کیک۔

ہندن اسہ ادیب ئسے نا خیال دا وڑ ئ کہ ”خلیفہ گل محمد نوشکوی و پیر محمد نیمرغی“ مکتبہ درخانی و پوسکنا ادیب آتا نیام ٹی پول نا حیثیت تخرہ،“ اگہ ہندا خیال ئ بناد جوڑ کین تو ننے جدید برابوئی شاعری نا بناء ئ تعین کننگ ٹی آسانی مریک کہ 1950ء آن شینک مروکا رسالہ غاک، تویی معلم یا تویی مبلغ ہرافتیٹی برابوئی زبان اٹ نوشتہ آک ہم چہاپ مسرہ داہم سما تفک کہ اے نوشت آتیٹی اخس منظوم نوشت اسر اخس منشور؟ ہندن ہندا رسالہ غاتا مالک آک دُنکہ عبدالباقی درخانی و عبدالغفور درخانی ہرافک مکتبہ درخانی نا فکر آن تعلق تخارہ دافک ہم جدید دور ٹی شامل مننگ کپسہ انتئے کہ داتا تربیت جدید دوران مُست آن متاثر اسک۔ ہندن نوشکوی یا نیمرغی جدید دورنا نوشتوک آتیٹی شامل مننگ کپسہ انتیکہ

گلدستہ نوشکوی،“ 1954ء و نیمرغی نا ”بازار سخن نیمرغی“، 1948ء و ”مہروفا“، 1961ء ٹی چہاپ مسونو ہرافتا شیئر گشاد قیام پاکستان آن مہالونا ئ۔

داخہ بحث آن پد دا پاننگ ٹی ہجو باک نُس مفرو کہ براہوئی پوسکنا شاعری نا بناء
1960ء یا داڑان ہم پد مریک و قیام پاکستان آن تا 1960ء اسکان نا دور ئی مکتبہ درخانی و
پوسکنا دور نا نیام نا دور پاننگ اک۔

ء آن پد نا شاعری 1960

زمانہ نا شیفی بڑزی آن خیال و فکر و جوزہ غاک گواچی مرسہ شون ہلیرہ ہندن
ہردے اسہ پوسکنو سوچ وخیال نُسے تون ٹک ایتک۔ دورنا تبدیلی آن ہر گڑا آنبار ادب ہم
گواچی مریک و ادب ٹی شاعری ہمو پڑ ئی ہرا چنکا تبدیلی آن بہلا تبدیلی اسکان کل ئی
تینے ٹی ہندی کنگ نا لائخی و سگ تخک۔ شاعری گدرینگو کا دورنا آدینک مریک و
بروکا وخت نا کو الخواہ۔

براہوئی جدید شاعری نا بناء 1960ء آن مریک و دا دور نا اینو اسکان چل و پنچ سال
ناتجربہ، سختی و سوری و شیف بڑزی تیا تالان ئی۔ براہوئی شاعری نا بنائی وخت و اینو نا
شاعری ٹی بہاز فرک ئی داسہ جدید شاعری ٹی دے پدے تجربہ مرسہ کنگے۔ داسہ نا
شاعری چڑہ غزل آ ہڈکا کپک بلکہ داٹی ہر پوسکنا صنف آتیا کاریم نا بناء مسنئے و ایلو ادب
آتا صنف آک براہوئی ادب اٹی اورڈہ مننگ ئی۔ گڑا دا پاننگ اٹ آسانی مریک کہ اینو نا
شاعری و 1960ء نا شاعری اسہ وڑ افس انتئے کہ داسہ نا شاعری 1960ء نا شاعری نا
نسبت بہاز شون ہلگئے۔ دا کل نا سوب فکر و خیال آتا شیفی بڑزی ئی و زمانہ نا مونی ہننگ
نا خاطران تعلیم حاصل کنگ ئی۔

تینا آسانی کن براہوئی جدید شاعری ئی ارا ہندا جتا بشخنہ تانکہ دا دور تا جتا جتا ہلنگ
و ہر دورنا شاعرآتا رجحان، رویہ و سیاسی و معاشی پس منظر آ خورٹی اٹ قلم ہر فنگے۔

ء آن تا 1990ء اسکان نا شاعری 1960-1-

ء آن تا 2005ء اسکان نا شاعری 1990-2-

ہندن اولیکو بشخ ہرا 1960ء آن شروع مریک و 1990ء آ ایسر مریک دا براہوئی
جدید شاعری نا بنائی دور پاننگ اک و ارٹمیکو بشخ ہرا 1990ء آن تا نوشت نا دے اسکان
تالان ئی دا براہوئی جدید شاعری ٹی تنقیدی شعور نا دور پاننگ اک۔ و دا دور اٹی براہوئی
جدید شاعری شون حالی نا مزل آتے زو سر کرینے و دا ہمو دور ئی ہراٹی خیال فکر تون
اوار اوار فن و فن شاعری نا باروٹ سنجیدگی اٹ بیت مننگ ئی و دا دورنا شاعری ٹی
تنقیدی شعور نا مننگ انقلاب اس بیسنے و دا اولیکو بشخ نا شاعری آن بہاز جتائی۔

آن تا 1990ء اسکان نا شاعری:- 1960

جدید براہوئی شاعری نا بناء 1960ء آن مریک و دا دور ئی ارا ہندا بشخنگانے اولیکو 1960ء آن تا 1990ء اسکان و ارٹمیکو دور 1990ء آن تا 2005ء اسکان ئی۔

جدید شاعری نا بنائی دور ہرا 1960ء آن 1990ء اسکان پاننگ اک دا پورا سی سال نا تاریخ ئی سوگو کرینے و دا ہمو دور ئی کہ ننا نوشتوک مچہ بہاز مذہبی فکر آن پیشن مرسہ اسہ جتائی رنگ سے تون شون ہلنگے شروع کرے۔ و دا ہمو دور ئی ہرانا نوشتوک یا شاعر دشمن نا مکرو فریب ئی تینا خن تیٹ خنا۔ و تینا ڈھے بلوچستان ئی مسہ جاگہ غا جتا جتا ٹکر خنا۔ گڑا اونا است متاثر مس و مذہبی فکر نا ہندا وطن نا فکر ہندی مس۔ و دا دور ٹی غزل ردوم ہلنگ ئی شروع کرے۔ و دا دور نا اولیکو شاعر آتیٹی عبدالباقی درخانی، عبدالغفور درخانی، گل خان نصیر، حکیم خدائے رحیم، موسی طور، رئیس نبی داد، تراب لاڑکانوی، حبیب اللہ جتک، عزیز راہی، حکیم فیض ہرافتا شاعری ٹی عشقیہ رنگ، مذہبی گروشک آن بیدس وطن دوستی نا دروشم خننگ ودا بشخ نا ارٹمیکو دور نا شاعر آتیٹی، پیر محمد زبیرانی، اسحاق سوز، ایماندار بابو عبدالرحمان کرد، پروفیسر نادر قمبرانی، عبدالغفور احسن، ایماندار جبار یار، امیرالملک مینگل، یاسین بسمل، ڈاکٹر عبدالرزاق صابرو ایلو بہاز آک شامل ئی۔

ہندن ایماندار عبدالرحمان کرد و پروفیسر نادر قمبرانی ئی دا دور نا شاعری نا ”سرخیل“ خیال کننگ اک ودا ہڑتوماک ہمعصر مسونو۔ ایلوسوب دادے کہ دافک وطن و ڈغار نا ڈکھ ئی تینا استا تیٹی سوگو تخانو ہندا سوب ئی کہ اوقتا ہر شیئر ٹی ڈکھ و خواری نا گند بریک۔ ہندن ہڑتوما تا شاعری نا انداز فکر اسہ وڑ خننگ اک۔ دافتا شاعری ٹی مزاحمتی پہلو زیادہ خننگ۔ داکان بیدس اسحاق سوز، یاسین بسمل، زبیرانی، استا غزل گوئی ٹی توجہ زیات خننگ ہندن بوگ شوگ نابشخ جبار یا نا پنٹ چاننگ اک۔

دا دور ٹی مشاعرہ آتا بناء مریک۔ ہندن اول سرٹی مشاعرہ تا بندوبست برام آتیا مسکہ ولے داکان پد ریڈیو پاکستان کوئٹہ سینٹر نابناء مس گڑا ریڈیو آ مشاعرہ آک شینک کننگارہ۔ ولے دا دور نا شاعری ٹی بیرہ خیال و لوز بندی آ توجہ زیات خننگ۔ و فن شاعری آن نابلدی و فن نا پارہ غان کمزوری مطالعہ غان مری و فن آن بدری نا درشانی مریک۔

ء آن پد نا شاعری: 1990

دا پاننگ ٹی ہچو باک ئس مفرو کہ جدید براہوئی شاعری نا بناء 1960ء نا دہائی آن مریک و دا دور نا اولیکو بشخ 1960ء آن تا 1990ء اسکان ئی ہندن 1990ء آن تا نوشت نا دے اسکان نا دور ئی براہوئی جدید شاعری ٹی تنقیدی شعور نا دور سرپند مننگ اک۔ انتئے کہ 1990ء اسکان ادب ٹی ہر گڑا قابل ئی قبول اسک دانا سوب دا ئس کہ براہوئی ادب ارتقائی مراحل آتیاں گدرینگاکہ و دادے نہال نا مثال تننگاکہ و داخس مواد الویکہ کہ داتیٹی

گچین آن گچین نا پارہ غان ہنوئی مرے۔ ولے داسہ یعنی 1990ء آن پد نا دور تنقیدی شعور نا سنگتی تون بناء مریک کہ داٹی ہر گڑا نا باروٹ بیت مننگ ئی و ہر مواد نا ہر پہلو آن خوڑتی اٹ چاچ ہلنگ شروع مسئے۔

ہندن براہوئی جدید شاعر آتیٹی گڑاس ہندنو شاعر اریر ہرافک جدید شاعری نا اڑتوما بشخ آتے خننگ نا شرف تخانو دُنکہ ایماندار بابو عبدالرحمان کرد، ایماندار جبار یار، نادر قمبرانی، محمداسحاق سوز، یاسین بسمل، ڈاکٹر عبدالرزاق صابر، امیرالملک مینگل و ایلو پنک بیرہ ہندن دافتیان گڑاس شاعر دنکہ اسحاق سوز، یاسین بسمل آسک داسہ ہم شاعری کننگو و تنقیدی شعور ٹی داخل مسئو ولے دافتے و ہمو کل شاعر آتے ہرافتا زکر بڑز آ کننگا کل ئی جدید شاعری نا اولیکو بشخ ہرا 1960ء آن تا 1990ء اسکان تالان ئی دا نیام نا شاعر پاننگ مناسب مریک۔ دنکہ منہ شاعر نا زکر مس کہ تنقیدی شعور نا دورٹی ہم حیات ئی ولے اوفتا شاعری اولیکو بشخ نا سلسلہ آن ئی اوفک اولیکو دور نا تحریک آتیان متاثر ئی۔

ء آن پد نا سچفوکا ادب اسہ جتائی دروشم ئسے تون ردوم ہلنگے و دا دور نا 1990 شاعر ادیب نا سوچ دادے کہ ”مچے مرے مگہ معیاری مرے“ انتئے کہ دا ہمو دور ئی کہ گڑاس سوال آتا ورندی ئی ہراسٹ ئی تروئی ئی۔

شاعری انت ئسے؟ (i)

دانا گرج آک انت ئی؟ (ii)

ادیب دیرے پاننگ ئی؟ (iii)

ادب و زند نا سیالی امر مننگ کیک؟ (iv)

ننا ادب ایلو ادب آتون بیٹ گننگ نا سگ تخک یا نہ؟ (v)

ہندن ہندا وڑنا پین چندی سوال آک ہرا ہر باشعور نا دماغ آتیٹی گوسی کثیرہ۔ بڑزکو سوال آتیا نظر تخوکا نوشتوک یاچاہوکاتا سوچ و خیال و او نوشت نا وڑ پٹ و پولی و معلومداری ئی۔

شاعری راج نا ویل وڈکھ آتا درشانی کننگ نا جوان انگا وڑ ئی 1990ء آن پد سچفوکا ادب ٹی بڑزکو سوال آک چست مروک نظر بریرہ۔ دا اسہ فطری ئی بیت ئسے کہ دونو ادبی چاگرد جوڑ کننگ کن پامدار، چاہوک، ویل آتیان پُہہ ئی نوشتوک نا درکار مریک۔ ہندن جدید شاعری مرے یا براہوئی نا داسہ نا ادب داٹی ٹرندی و تنقیدی شعور ئی ردوم تننگ ٹی منظور بلوچ نا بھلو دوئس ارے و نن شعوری وڑٹ منظور بلوچ ئی براہوئی جدید شاعری ٹی تنقیدی شعور ئی ودی کننگ و داسہ ناشاعری ئی پوسکنو دروشم ئس تننگ نا چرجو (بانی) سرپند مرینہ انتئے کہ اونا ادب نا پارہ غا خوڑتی اٹ چاچ آتا بابت اینو نا ادب

داسہ نا گرج آتا مطابق ردوم ہلنگ ئی ہندن داسہ نا شاعری ٹی فن نازی آٹرنندی اٹ بیت مننگ ئی و فن شاعری آن نابلدی نا احساس ہم تیز مننگے۔ و فکر نا بسنی نا بابت بیت ہر فنگانے۔ ہر افک خود رو و ہک نا ہک جوڑ مروکا ادیب و شاعر نا گام و کسرتے بند کنگ نا سوب جوڑو۔

ہندن حقیقی و غیر راحت یافتہ نوشتوک آتا است بڈی ٹی و دیکی مننگ ئی دا دورٹی سرکاری یا سکہ بند نوشتوک و اُلسی نوشتوک نا نیام ٹی فرق ئس تخنگانے تانکہ اُلسی نوشتوک ئی پُہہ مننگ ٹی آسانی مرے۔ دا بابت زہنیت سازی و ماحول جوڑ کنگ ٹی منظور بلوچ براہوئی جدید ادب نا ہمو اولیکو نوشتوک و دانشوری کہ ادب ئی سائنسی و جدید تقاضہ غاتیان ہم آہنگ کنگ کن حقیقت نا لبیس ئی بیریفینے۔ اونا سوچ باقاعدہ وڑٹ اسہ تحریک ئسے نا دروشم ئی ہلگنے و اے تحریک اینو پگہ ”ئون“ نا پنٹ چاننگ اک۔

شاعری نا قسم آک

نوشتہ مروکا ہر ادب ارا ہندا بشخوک مریک

نظم 1-

نثر 2-

و دا ہڑتوما بشخ آک جتا جتا تینا وڑٹ پین بشخ مریہ۔ ننا بحث نا دائرہ چڑہ نظم ئی دادے سرپند مننگ کن دانا قسم آک اخس ئی ہر بشخ نازی آ جتا جتا درشان خیال کنگ اک۔ اول دا پروئی ئی کہ نظم انت اسے۔

نظم ادب نا اسہ بشخ اسے و ہر شیئری نوشت ئی نظم پاننگ اک یعنی نظم نا معنی شیئر یا (i) شاعری نا ئی و شاعری نا ہمو مچا بشخ آک کہ ہرا وڑٹ نوشتہ مریر کل نظم نا تہٹی بریرہ۔ داکان بیدس نظم، ہندا نظم نا بشخ آتیاں اسہ بشخ اسے۔ دنکہ مہالو پاننگا کہ نظم نا معنی شیئر یا شاعری نا ئی و شاعری نا باز آ بشخ آک ئی دافتے سرپند مننگ کن شاعری نا قسم آتا سرجمی اٹ جاچ ئس ہلنگ باندے۔

شاعری کن خیال سر حال و بیت یا ہاٹی نا مننگ بہاز ضروری ئی دافتیان اسٹ اس ہم مف تو شاعری نا گرج آک پورو مفسہ۔ ہندا سوب آن شاعری ئی ارا بہلوبہلو بشخ آتیٹی پر غنگانے دنکہ

(شاعری بلحاظ سر حال (عنوان i)

(شاعری بلحاظ ہاٹی (بیت ii)

مچہ بہاز شاعر اک شاعری نا ہڑتوما وڑتیاں بلد ئے ولے گیشتری کس ئے سما تمپک کہ شاعری نا اٹ قسم ئے وشاعر دا قسم آئیٹی فرک کنگ نا گشاد تخپک و دا قسم آتا ہرا ہرا بشخ آکو و دافتیکن انت گڑا ناگرج مرپک۔ براہوئی ادب ٹی گیشتری شاعر اک لاشعوری وڑٹ شاعری کیرہ اسہ گچینو شاعر ئسے کن دا ضروری ئے کہ او شاعری نا ہڑتوما وڑتیاں تینے پُہہ کے وہمو وخت اسکان شاعری مشکل سلیک ہراتم شاعر دا وڑ یا قسم آتیاں نابلدی نا درشانی کرو۔

شاعری نا دا قسم اک اردو انبار، فارسی آن براہوئی ٹی اوار مسئو ولے شاعری نا ہندا قسم آتیاں گڑاس قسم اک ایلو ادب آئیٹی اوڑدہ مننگ کیرہ ولے براہوئی ادب ٹی داتا گرج افک ہندن گڑاس براہوئی زبان نا تینا جندنا قسم آکو۔ دا ہم ضروری اف کہ ہمو قسم آک ہرافک براہوئی ادب ٹی افس تو اوقتا باروٹ معلوم داری کنگے ولے شاعری نا ہمو قسم آتا بابت بیت کنگ اک ہرافک براہوئی ادب نا ضرورت ئے وبراہوئی ادب ٹی ساڑی ئے۔

شاعری بلحاظ سرحال (عنوان)

دنکہ شاعری ٹی ارا گڑانا مننگ بہاز ضروری ئے

(سرحال (عنوان i)

(ہاٹی (بیت ii)

شیر اس سچفنگ کن دا ضروری ئے کہ نوشتوک تون سرحال مرے و ہندا سرحال ئے بناد جوڑ کرسہ شاعری سچفنگ اک ہندن شاعری نابشخ آک اراٹ ئے اولیکو شاعری بلحاظ سرحال و ارتمیکو شاعری بلحاظ ہاٹی۔ شاعر ئسے کن دافتیاں پُہہ مننگ بہاز خواستگار ئے۔

شاعری بلحاظ سرحال یا عنوان نادہ (10) قسم ئے دُنکہ

(viii) واسوخت (vii) شہر آشوب (vi) (مرثیہ (مودہ (v) قصیدہ (iv) غزل (iii) نعت (ii) حمد (i) ریختی (x) پیروڈی (ix) گیت

شاعری بلحاظ سرحال نا بڑزکو قسم اک فارسی ادب نا بابت ٹہفوکو۔ ولے براہوئی ادب نا ردٹ شاعری بلحاظ سرحال نا قسم اک اخس ئے دا باروٹ کس جاچ کتے۔ دا ناسوب دادے کہ ننا شاعر تو شاعری کیک ولے شاعری نا باروٹ نا بلدی، ایلو سوب دا مننگ کیک کہ آمد نا شاعری ئے شاعر ہچوپن ئس تننگ کنگ کتے ہندن اگہ شاعری اس سوچ و غور آن پر سچفنگ اک یقیناً اودے سرحال اس مروی۔

براہوئی شاعری ئی خوڑتی اٹ خواننگ آن پد نن شاعری بلحاظ سرحال نا بشخ آتے
 براہوئی ادب نا گرج آتا ردت داوڑ جتا کینہ۔ و انتس کہ ننا راج نا خواست آکو تو شاعر نا
 نفسیات ٹی ہم ہمو گڑا اوڑدہ مریک ہندن براہوئی ادب ٹی شاعری بلحاظ سرحال نا ہفت (7)
 قسم ئی دُنکہ۔

حمد -2 نعت -3 غزل -4 مرثیہ (مودہ) -5 شہر آشوب -6 واسوخت -7 پیروڈی -1

داکان بیدس قصیدہ منقبت، ریختی و گیت ئی براہوئی شاعری ٹی اوڑدہ کنگ کپنہ
 انتیکہ جدید شاعری ٹی دا قسم آتیا ہجو کاریم کنگ تے۔ ولے ننا کلاسیکل شاعر اک دُنکہ
 ریکی، بشام، ہم قصیدہ نوشتہ کرینو ”بشام“ نا ”سخی“ پنی آنظم قصیدہ اسے۔ ہندن مکتبہ
 درخانی تون وابستہ شاعر اک عمر دینپوری، عبداللہ منگری آسک ہم قصیدہ نا صنف آ
 گڑانہ گڑاس نوشتہ کرینو۔ داکان بیدس قدیم دورانا گڈیکو شاعر آتیاں خلیفہ گل محمد نوشکوی
 قصیدہ نا صنف نا گڑاس کتاب ہم شائع کرینے نوشکوی ناقصیدہ نا صنف آ کتاب آک دادو۔

تحفہ خان قلات -2 رفیق راہ مدینہ -3 قصیدہ شاہ فیصل -4 قصیدہ شاہ چین -5 قصیدہ -1
 کرنل قذافی -6 تحفہ رئیسانی

ولے پوسکنا شاعر اک وخت وختس قصیدہ نوشتہ کرینو ہرا ئت ٹی بے نا کچ مفسہ
 گیشتری قصیدہ تون اوار اوار ریختی، وگیت ناصنف آتیاں ہم شاعری کتنو دانا سوب راج نا
 نفسیات و راج ٹی مروکا تبدیلی کو۔

ہندن منقبت نازی آمنہ نمونہ دو بریک ولے اے داخہ گیشتر افس کہ نن ”منقبت“ ئی
 براہوئی شاعری نا بشخ اس خیال کین۔

شاعری بلحاظ ئی ہاٹی (بیئت)

شاعری ٹی سرحال نُسے سوگو کنگ کن، لوز آتا اوار ی آن بیدس اسہ وڑ وڈول
 اسے نا گرج مریک ہرانا زی آ ہمو سرحال ئی لوز آتا دروشم اٹ بیرفنگ اک۔ ہمو ردوبند یا
 وڑو ڈول کہ نن مختلف وڑ تیٹی ڈو بریک ہاٹی (بیئت) پاننگ اک۔ دنکہ ہاٹی نا فرک ئی پُہ
 مننگ کن گڑاس شیئر

عید نا نوکے خان استار تون -1

خوش آن اینو عید کینہ شار تون (بسمل)

دیر نا پڑینک -2

تمّا وختس خن تے آن

جوڑ مس خڑینک (حنیف مزاج)

اولیکو شیئر نا بیت دادے کہ داٹی ارا مصرعہ ئ ہندن ارٹمیکو نا بیت دادے کہ داٹی
مُسه مصرعہ ئ اولیکو و ارٹمیکو مصرہ غاک ہم قافیہ ئ نیامیکو مصرعہ جتائی و ارا
ارکان زیات ہم ارے۔ یعنی ارٹمیکو بند ہائیکو اسے۔ اولیکو شیئر اسے۔ گڑا ہائیکو نا بیت ٹی
مسہ مصرعہ مریرہ و شیئر نا بیت ٹی ارا مصرعہ مریرہ۔

ادب و شاعری آن بیدس دنیا نا انت کہ گڑاس مرے بیدس ہائی و سرحال آن پورو
مفک ہندن ایلو گڑاتے انبار تخلیق کن ہم اسہ جتائی ہائی اسے نا گرج مریک و شاعری
بلحاظ ہائی نا بشخ آک دادو۔

مثنوی -2 رباعی -3 قلعہ -4 مسمط -5 ترکیب بند -6 ترجیح بند -7 مستزاد -8 معری نظم -1
9- آزاد نظم -10 پابند نظم

ہندن اردو شاعری ٹی -1 پابند نظم -2 معری نظم -3 آزاد نظم و سانیٹ ئ نظم جدید
نا بشخ پانگانے۔

ولے براہوئی شاعری ٹی شاعری بلحاظ بیت نا بشخ آک داخس افس بڑکو قسم آتیان
گڑاس براہوئی شاعری ٹی دو بفق دُنک

ترکیب بند، مستزاد، و سانیٹ نا منہ مثال ارے داخہ دافتیا شاعری متنے کہ نن دافتے
براہوئی شاعری ٹی اورڈہ کین گڑا براہوئی شاعری بلحاظ ہائی (بیت) نا قسم آک دا سلیرہ۔

مثنوی -2 رباعی -3 قطعہ -4 مسمط -5 معری نظم -6 آجو نظم -7 پابند نظم -1

داکان بیدس گڑاس براہوئی شاعر اک تجربہ کرسہ گڑاس صنف آتیا جتائی پن
تخار دُنکہ زمیز، بلسم رنگ و پین پین ولے دافتا مہالو آن مننگ نا سوب آن پوسکنا تجربہ
غاک بے سوب مسر دُنکہ ”زمیز“ ننتو ”مثنوی“ نا بیت و ”شیئر“ نا بیت ٹی ارے
ہندن ”بلسم رنگ“ ہائیکو نا وڑٹ ساڑی ئ۔

”براہوئی شاعری ٹی ”حمد

حمد“ اسہ سرحال اسے و شاعری نا ہمو وڑ ئ ہراٹی ”اللہ تعالیٰ“ نا بھلنی، ”
عظمت نا ثناء و صفت کننگ اک ”حمد“ شاعری بلحاظ بیت نا مچا بشخ آتیٹی نوشتہ کننگ
مریک انتیکہ ”حمد“ ہم سرحال اسے و سرحال ہر ہائی ٹی نوشتہ مریک۔

ایلو زبان تا شیئری ادب انبار براہوئی شاعری ٹی ہم ”حمد“ نوشتہ مریک۔
ہندن ”حمد“ نوشتہ کننگ نا روایت دادے کہ ”خداوند قدوس“ نا بھلنی و عظمت نا شان
مونا تخسہ کتاب نا اول سرٹی ”حمد“ نوشتہ مریک ہندن اگہ مشاعرہ اسے تو اول ”حمد“

ہنہنگ اک پدان ایلو سرحال آک ہنہنگرہ۔ براہوئی زبان نا شاعر اک ہم تینا کتاب آتا بنائی پنہ
غاتے آ ”حمد“ نوشتہ کرینو وحمد ٹی خدانا اسٹی، اورٹون کس ئ شریک کپینگ، ہر
گڑاغا قادر مننگ، کل ئ روزی رسیفنگ، اورٹان ہر گڑنا مننگ نا مقصد ئ بیان کننگ اک۔
حمدٹی شاعر ادب و احترام ناخیال ئ تخک ہندن لوز آتے داور کپفک کہ احترام و ادب نا ہند
برجا مرے۔

ہندن ”مثنوی“، نابناء ہم مدام ”حمد“، آن مریک گل خان نصیر نا ”مشہد نا جنگ
نامہ“، برا مثنوی نا دروشم ٹی ئ اونا بناء ہم حمد آن کننگانے دُنکہ
شروع کیوہ پنٹ ای یک تنانا
کہ لائخ اف اٹ ای اونا تنانا
براہوئی جدید شاعری ٹی ہم ہر کتاب نا اول سرٹی ”حمد“، نظربریک ہندن ”حمد“،
نا گڑاس وڑک آک داورو۔

حنیف مزاج نا کتاب ”لمبہ“، آن ہلوک آ حمد داورئی

اونا یاد استان جتا مسونے

کنا زندگی کل سزا مسونے

کنے آن کہ اخس خطا مسونے ہموخس و اونا کرمک بھاز مسر

کنا زندگی ہم کنا مسونے ای خوباٹ موت ئ اونا عشقی

کنے آ کہ اونا نگاہ مسونے عجب بخت بڑزا کنا مس پنا

طلب آن بیدس عطا مسونے کنا دوتے بڑزی نا حاجت متو

نصیب اس ننے سجدہ نا مسونے تخن کاٹمے بڑزا کپن مزاج

حمد“، اسہ شابیٹ ئ سرحال اسے گڑا ”حمد“، نوشتہ کننگ کن دا ضروری ئ کہ ”
دا رسمی (دودی) مف بلکہ شاعر ذاتِ باری تعالیٰ نا عشق ٹی غرک مرے و حمد نوشتہ
کے۔

حمد نا زبان پاک مرے و شاعر زیبا و سادہ انگا لوز آتے حمد ٹی کپینگ نا شرف
ایتے۔ شاعر نا درشان وڑ داور مف کہ اورٹان شانِ الہی ٹی گستاخی مرے۔ ہندن شاعر خدانا
بھلنی و بزرگی ئ درشان کننگ آن گڈ امتِ محمدیٰ کن مغفرت نا خواست گار مرے۔

”براہوئی شاعری ٹی ”نعت

حضور نا شان ٿي نذرانه عقيدت نا درشاني نعت پاننگ اڪ يا نعت شاعري نا بلحاظ
 سرحال بموبشخ يٰ هراڻي حضرت محمد نا صفت و ثناء ڪننگ اڪ. ٻندن حمد انبار نعت نا پلو
 هم داخس شابيت يٰ ڪه دا هر رنگ ٿي، هر هاڻي بيت ٿي نوشته ڪننگ مريڪ يعني شاعري ٿي
 مدام ”حمد“، آن پد ”نعت“، نا مقام مسٺي ڊاڪان بيدس ”نعت“، نا زي آجتا ڪتاب اڪ هم
 چهاپ مسٺو وشيئري مجموعه آئيٽي گيشٽري غزل يا ايلو شاعري آن مسٺ نعت نوشته
 ڪننگانه و دا روايت داسه هم ڪننگ اڪ. حضور نا شان ٿي سلام تننگ يا سلام نوشته ڪننگ
 هم نعت پاننگ اڪ. براهوني جديد شاعري ٿي پير محمد زبیراني نا نعتيه مجموعه اڪ ڏنڪه
 ”تجلی“، ”گلدسته غوثيه“، چهاپ مسٺو- پيرل زبیراني نا نعتيه ڪتاب ”تجلی“، آن نعت اسه
 نا منہ بند

دا پهلاڪ پاره محمد نبی

دا درختاڪ پاره محمدنبی

دا چڪاتا غلغل بتم نا دما

ثناء کیره پاره محمد نبی

حمد يا نعت ٻرتوماڪ نازرڪ يٰ سرحال يٰ شاعر يٰ حمد و نعت ٿي فرڪ يٰ ٻه
 مروئي ضروري يٰ و مدام احتياط ناگرچ مريڪ انتيڪه نعت ٿي ٻندنو صفت نا درشاني مف
 هراڻي الله تبارڪ تعالیٰ نا شان و بهلني نظربرے۔ اگه ٻندن مس تو شاعر ”شرك“، ٿي آخته
 مريڪ و تينے و قاري يٰ گناه گار ڪيڪ۔ نعت روايتي نوشته ڪننگ بلڪه نعت نوشته ڪننگ
 نا بناء حضور تون چٽ عقيدت و مقصد آ مرے۔ ٻندن نعت پاننگ نا زبان زيبدار مرے و لوز
 آتا ردوبند حضور نا شان و رتبه نا حيثيت نا وڙ مرے۔ نمونه ڪن منہ بند۔

صد سلام اے گل زمين ناپيشوا

خواجه عالم محمد مصطفیٰ

نه آن بيدس ديرے درداتا شفا

مرحباء صلی علی صلی علی (عبدالرحمان کرد)

سلام اے خواجه غا هر دوسرا نا لکھ سلام اوڙاستائے ڪيوه اي اونا ڪه اي لکھو ڪلام اوڙا

(ياسين بسمل)

خانه ڪعبه يٰ پدا روشن ڪروڪا ديرسه هر اسٽ حيران مس ڪه دا بروڪا ديرسه

(جبار يار)

راست پاو اگر ای بندغے بندغ کریس نی انسانیت نا زیب نی زینت اریس نی
(نادر قمبرانی)

نما بڑزا کرینے داخہ شانے کرے سرتاج نے رب انبیاء تا
(رحیم ناز)

برابوئی شاعری ٹی غزل

ایلو زبان تا ادب آنبار برابوئی ادب ٹی ہم شاعری نا درستی راستی کرفوکا ”غزل“
ئی یعنی ”غزل“ مچا شاعری ٹی ہمو مشہور آ سرحال ئی کہ دا وخت اسکان داڑان ایلو
سرحال و بشخ آتیان کلان زیات کاریم کننگانے۔ غزل نا مشہور مننگ ولس درستی راستی
مننگ نا اندازہ دا گڑاغان خلنگ اک کہ برابوئی شاعر تا گیشتری غزل آن بیدس ایلو سرحال
و بشخ آتیان نابلد ئی اوفک بیرہ غزل ئی مچا شاعری سرپند مریرہ۔ ہندن جاگہ جاگہ نا
خواندہ و نا پُہ انگا شاعر اک مچا ادب ئی بیرہ غزل سرپند مریرہ ولے دُن افک غزل چڑہ
شاعری بلحاظ سرحال نا اسہ وڑ اسے ولے ہر بندغ ناتب آ بریبر بننگ نا سوب آن کلان
زیات غزل نوشتہ کننگانے۔

غزل نا معنہ:-

”غزل“ عربی لوز اسے۔ ولے ایرانیک غزل ئی شیئری سرحال اسے نا دروشم ”
ترسہ مونی ایسُر غزل نا لوزی معنہ ئی۔

ذکر زنان و عشق بازی با ایشان و شرح زیبایی معشوق ” (i)

”و بیان سوز و گداز و حدیث اشتیاق و دل باختگی

یعنی نیازی یا معشوق نا حسن و عشق نا بیان و است نا ہمو خواست اک ہرا کس ئی نا
حسن و عشق اٹی آختہ مننگ آن پد شیئری دروشم ہلیر تو غزل پاننگ اک۔

گڈ یا خزم نامو ضعیف، دڑدی و پر سوز و رحم نا خواستگار آ چپہانٹ ہرا شکاری ” (ii)
(سہدار) تا نیام اٹی بننگ پاس آ اونا گھٹ آن پیشن مرے غزل پاننگ اک۔“

بڑزکو معنہ آتیان نن دا سرپند مرینہ کہ اولیکو معنہ ٹی غزل نا سرحال و ارٹمیکو ٹی
غزل نالہجہ نا بابت پاننگانے کہ غزل نا سرحال حسن و عشق یا نیازی نا زیبائی ئی بیان
کننگ ئی ہندن دانا لہجہ ٹی دڑد، سوز اوارے۔

غزل نا ردوم یا بناء:-

غزل نازی آکاریم کروکا پٹ و پولی تا پاننگ ئی کہ غزل نا بناء ہمو عشقیہ شیئر
آتیان مس ہرافک تمہید نا خاطران قصیدہ نا اول ٹی نوشتہ کنگارہ۔ و ہرافتا اصطلاحی پن
تشبیہ یا نسیب ئسک۔

ایلو لوز آتیٹی داکہ ہرا وخت ایرانی شاعر اک دا خنار کہ قصیدہ نا تشبیہ ٹی اسہ
جتائی سرحال اس مننگ نا لائی ارے تو اوفک تشبیہ ئی قصیدہ غان جتا کرسہ غزل نا پن
تسر۔ ہندن پورا قصیدہ نوشتہ کنگ نا ہندا چڑہ تشبیہ نوشتہ کنگ ئی شروع کریر ہرادے
غزل نا پن تسر۔

بنیادی وڑٹ عشقیہ شاعری ئی غزل پارہ ولے زمانہ نا تیزی اٹ بدل مننگ تون
غزل نا پلو ہم داخہ شابیت مس کہ اینو داٹی ہر سرحال دُنکہ عشق و محبت فکرو فلسفہ، دین
و اخلاق، تعوف، سیاست، نفسیاتی و راجی ویل اک گونڈ انگا لوز آتیٹی داکہ زندگی نا ہر
بشخ ئی غزل نا سرحال اٹی سوگو کنگانے۔

غزل نا ردو بند:-

اینو پگہ براہوئی شاعری ٹی شیئر آشوب، واسوخت، پیروڈی ئی ہم غزل پارہ ولے دا
غلط ئی انتے دا سرحال آتا جتا معنہ غاکو۔

غزل نا جند سرحال اسے ولے دانا ہاٹی ٹی دا گڑاتا مننگ ضروری خیال کنگ اک۔

غزل نا بناد یا بچ شیئر ئی۔ غزل نا ہر شیئر ٹی ارا مصرعہ مریرہ۔ (i)

غزل نا اولیکو شیئر مطلع پاننگ اک و مطلع نا ہڑتوما مصرعہ غاک ہم قافیہ و ہم ردیف (ii)
مریرہ۔

مطلع آن بیدس غزل نا اولیکو شیئر آتا چڑہ ارٹمیکو مصرعہ غاک ہم قافیہ و ردیف (iii)
مریرہ۔

غزل ٹی ردیف نا مننگ ضروری اف اگہ ردیف مس تو اودے مردّف غزل اگہ ردیف (iv)
متو تو غیر مردّف غزل پاننگ اک۔

بہاز آ غزل آتیٹی ارا مطلع ہم بریرہ ارٹمیکو مطلع ہرا اولیکو مطلع آن پد بریک تو (v)
اودے ”حُسن مطلع“ پاننگ اک۔

ہرا شیئر آ غزل ایسر مریک اودے مقطع پارہ ہراٹی شاعر تینا تخلص ئی شاغک ولے اگہ (vi)
غزل نا گڈیکو شیئر ٹی تخلص متو تو اودے مقطع پاپسہ چڑہ گڈیکو شیئر پاننگ اک۔

غزل نا شیئر نا کچ آ بچو پابندی اس اّفک۔ (vii)

غزل نا ہر شیئر جتائو معنی اس تخک غزل نا شیئر تیکن دا ضروری اف کہ مونا (viii) شیئرو پد نا شیئر تون نیامیکو نا ربط مرے۔

غزل ئی ہچو سرحال اس تننگ مفک انتئے کہ دا تینٹ سرحال اسے ولے براہوئی (ix) شاعری تیٹی گیشتری غزل نازی آسرحال نوشتہ ئی۔ ہرا ضروری اف۔

اگہ غزل نا مچا شیئر آک اسہ سرحال اسے آمریر تو ہمو غزل ئی ”غزل مسلسل“ یا (x) ”قطعہ بند غزل“ پارہ۔

مچا غزل اسہ بحر اسے ٹی نوشتہ مریک۔ (xi)

غزل اس نوشتہ کننگ آن گڈ ارٹمیکو غزل اگہ اولیکو غزل نا بحر آمرے وقافیہ (xii) ردیف آک اسہ وڑ مریر تو اودے ”دوغزلہ“ پارہ ہندن ”دو غزلہ“ آن گڈ مسٹمیکو غزل ہمو بحر وقافیہ ردیف آتیٹی مرے اودے ”سہ غزلہ“ پارہ چار غزلہ ہم مننگ کیک۔

ہندن غزل ٹی متل، وساہت، چاچا، تشبیہ، و استعارہ ہم اوار مننگ کیک براہوئی ادب ٹی گیشتری شاعر اک غزل نوشتہ کرینو ولے جدید شاعر آتیٹی، پیر محمد زبیرانی، اسحاق سوز، یسین بسمل، امیر الملک مینگل، پروفیسر نادر قمبرانی، رحیم ناز، حنیف مزاج، ڈاکٹر رزاق صابر، طاہرہ احساس جتک و ایلو شاعر اک غزل نوشتہ کرینو۔

جدید شاعر آتیٹی غزل ئی فطری دروشم تننگ ٹی اسحاق سوز و یسین بسمل و رحیم ناز نا بھلو دو اسے۔ داکان بیدس اینو پگہ غزل ٹی بہاز شون بسنے و پوسکنا گرج آتا بابت غزل نوشتہ مننگے۔ براہوئی غزل ٹی حسن و عشق نا ہیٹ و گپ معشوق نا ثنا و صفت، اوران بے وفائی نا گلہ، وفا غا ناز کننگ، نن تا شوگیر، توبے تون سنگتی، تہارمئی و انتظاری نا چس، است نا بے قرار مننگ و پین چندی سرحال آک ہندی ئی۔ یسین بسمل نا اسہ غزل اس۔

نا کوچہ غان داسہ گدرینگ پن تو جوانے

دا عمر دا وہی ٹی رسوا مفن تو جوانے

اے وختس ئس ننا بس گدرینگا بنا

بے مہرادا جہانے اُستے تفن تو جوانے

نی ہم بناس مُرا مسن جتا نن ہم

یادا تیتون استے نن ریفین تو جوانے

سگان بھاز جو رو جفائے دنیا نا

ٹپاتہ خازانگا خواریفین تو جوانے

غزل نا بشخ آتے جتا جتا پُہ مننگ کن منہ شیئر

تدینگوئے ہتم ولدا بروس نی

مطلع)) ننا رند اتے داڑے خمپروس نی

ہنیا دے تے و ا استاہتوس نی

حسن مطلع)) بفاک باور کنے گیرام کروس نی

(نادر قمبرانی)

نما ملنگ صنم چا وہ کنا تغنائے تعبیرے

غیر مردّف)) کروکا نا مریو قربان کرے نا جوڑ تصویرے

(رحیم ناز)

افسوز انت سینا ارمان انت سیکے

مقطع)) منظور تینا دواٹ غم خوارے شیف خلگن

براہوئی شاعری ٹی مودہ(مرثیہ):-

مودہ کشنگ ہر ادے عربی ٹی مرثیہ پارہ۔ کہوکا تا یات ٹی شیئر پاننگ ئی مودہ

کشنگ پارہ۔ یعنی اگہ شاعر کہوکا دوست، قریب، عزیز، ایلیم، رہبر، یا پین بہادر اسے نا

صفت و ثنائی کہنگ آن پد شیئری دروشم ٹی نوشتہ کے تو مودہ پاننگ اک۔

مودہ، ”قدیم براہوئی شاری آن بیدس اراتیٹی ماتن نا وخت آ یا کس ئی نا کزیت آ ”

است نا غم تے درشان کننگ کن نیم ہو غوئی یا ہو غسہ شیئر پاننگا کہ ہر اتے مودہ پارہ و

متکنا زمانہ ٹی مودہ گیشتری نیارٹیک کشارہ۔ و داسہ ہم کس ئی نا کزیت آ آرز خواہی

کروکاک اراواتون اوار ہنوکانا بہادری، صفت و خوبی تے درشان کیرہ و اونا جتائی ناکمی

نا احساس تیر فرہ۔ مودہ کشنگ چڑہ پاننگ نا حد اسکان ئی ہندن مودہ نوشتہ کننگ ٹی زرس

احتیاط کروئی تمک انتئے کہ پاننگ وخت آ انتس کہ دوی آن بریک پاننگ اک ولے نوشتہ
کننگ وخت آ فن و بحر یا لوز آتاردوبند نا خیال تخوئی مریک۔

مودہ یا مرثیہ ایلم، آرا والاک، سنگت، عزیز یا اُس بندغ نا پَننگ آن پد اونا خوبی تے
یات کننگ و مذہبی عالم اک یا کربلا ناشہید آتا شان یا بزرگ آتا شان ی بیان کننگ ہم مودہ
پاننگک ہر ادے اردو ٹی منقبت ہم پارہ یعنی منقبت ہم مودہ ناوڑ اسے ولے داٹی
بزرگ، مذہبی عالم یا صحابہ تا شان ی درشان کروئی مریک۔

ہندن براہوئی جدید شاعری ٹی بابو عبدالرحمان کرد نا کتاب شف گروک ٹی ”میر
لونگ خان مینگل شہید“، ”انتئے نئے اِلاس ہناس“، (میر غلام محمد شاہوانی نا یاد اٹی) ”آغا
سلطان ابراہیم نا یاد اٹی“، ”بہاول مجاہد نوجوان“، ناپنٹ منہ مودہ دُو بریک۔
میر لونگ خان مینگل شہید“، نا سرحال آ بابو عبدالرحمان کرد دُن پائک”

کرے خاخرس لوک او شام سیتو

بدل تس تہاری ی گوربام سیتو

او مستان شہادت کے باز بے قرار ئس

دل وجانٹ کاٹم تننگ کن تیار ئس

خبر اس تہ میدان نا رپ رنگان

گدرینگا بنا مونٹی سیم ودنگان

خنا دشمنے استہ مس شاد سختان

کہ ارمانس ئس اُسٹٹی اونا وختان

دتر تِس خیسُن کرے او ڈغارے

کرے زندہ او آجوئی نا توارے

ہندن ”گیاوان نا پھل“، ٹی ”نواب غوث بخش خان رئیسانی شہید“، نا سرحال آ مودہ
اس یسین بسمل دا وڑ نوشتہ کرینے منہ شیئر

خلگنو شیر ئس شکاری بے خبر دامان ٹی کوک آہ و زار ئس بش مس دُنو بولان ٹی

بنگٹ ای احوال ی غمنا سیک سلیتو جان مہر گھڑ نا مہر بانو پھلس اینو کوش مس
ٹی

بندغس تِس جاگہ اِخس سْتَم تہ تینا جان ٹی چل و شش سم سینہ غا لگا او چوری شیئر نا
ہندا ہی سرحال آ جبار یار ”گچین“ ٹی مودہ اس ”قتل“ نا سرحال آ نوشتہ کرینے
اوڑان منہ بند داوڑی

دے اس ایلمے تینا اے تما دا است ٹی _____ اس ہلیک
خلیک

انت کن انسان دُن ظالم مریک کل انا قرآن اسٹ اللہ اسٹ
دیر اینو جاگہ ی اونا ہلیک غوث بخش ہم شیر اس نس بولان نا
ہر اسہ خن مرد نا رندٹ شلیک زندگی ٹی نن تو کسے قدر اف
قوم مننگ مرک نا کلوئے ہتیک قومیت نا فلسفہ اف دا اسٹل
دیر اینو رب نا حکما کہیک معاف کنگ ہم نبی نا گفت سے
بس ننے تینا تیا جوزہ بریک بندغی نا دشمنے نن خلیپنہ

جبار یار داڑے مجموعی وڑٹ ہنوکا تیان پد اوقتا کمی نا احساس ی ترفینے کہ
زندگی کس ی کس نا پروا اف بندغ نا قدر اونا کہنگ آن پد مریک ہندن او پائک کہ موت تو
کل آ بریک ولے اے موت یا کہنگ نا بچو فائدہ اس افک کہ او قومیت یا تین پتین نا
جھگڑتیاں برے۔ انسانیت نا دشمن شیطان ی باندے نن کل مچ مرین اودے خلین ولے دا وڑ
مننگ اف اینو ایلم، ایلمے تینا دواٹ خنگ ی۔ دا کل اسہ حساس ی بندغ، راج یا قوم نَسے
”کن است ہسونی ی اسہ _____ اسے ی باندے دا وڑ مف

پیر محمد زبیرانی ”استنا ہکل“ ٹی ارا مودہ نوشتہ کرینے اسٹ اس حضرت حسینؑ نا
عقیدت ٹی ایلوی شہیداتا پنا ہرافک تینا وطن وڈغار یا ننگ و ناموس آ کسگر۔

شہیداتے صد آفرین، نا سرحال آ دُن نوشتہ کرینے ”

کہ مس کوششان تا پنی دا زمین شہیداتے شیراتے صد آفرین

مثل پهل نا مس خیسُن زمین دتر تسُر سوز باغ کرے

پنی مس اوڑان دا گل زمین وطن کن کرے او صدخہ سائی

ہنا سیم ودنگان کافر لعین اسہ ہکل آن شیری آ اوقتا

ڈغارے کرے دشمناتیکہ تین غزا کن کہ غازی جُلو بیس

داکان بیدس ورنہ شاعر آتیٹی چندیک شہدائے کربلا نا یاد ٹی و وطن آ کہوکا تا یادٹی ۰۰
مودہ نوشتہ کرینو۔

براہوئی شاعری ٹی شیئر آشوب:-

سید مسعود حسن رضوی ادیب“ شیئر آشوب نا پن و دانا معنی نا بابت داوڑ نوشتہ ”
کیک۔

کہ شیئر آشوب شاعری نا ہمو قسم ی ہر اول اول ٹی قطعہ یا رباعی نا بیت ٹی نوشتہ ”(i)
سُر ہر افتیٹی مختلف طبقہ و مختلف کاریم کروکا مارتا حسن و جمال و اوفتا ناز خرہ ی بیان
کننگاکہ۔

داکان بیدس سُر کن فتنہ‘ فساد و ہڑڈر نا ی و ایلو معنہ تہ شیئر ٹی ہڑڈر کروکا یا
فساد بش کروکا نای دُنکہ زیبا غا مارک ہڑڈر نا سوب مسُنے ہندا خاطران ہمو شیئر آتے
“شیئر آشوب پارہ

ہندن شیئر آشوب ہمو شیئری نوشت آتے پارہ ہر اتیٹی ملک ٹی تاڑواڑ، سیاسی چک تاڑ، (ii)
اقتصادی شیف ہڑزی، بے روزگاری، ہڑڈر، یا ملک نا بربادی نا سوب مریر۔

اینو پگہ شیئر آشوب بہاز شون ہلگنے دانا سرحال آک داوڑ ی

ماتا حسن و جمال (i)

شہر یا ملک نا بربادی (ii)

کاریگر و ہنر مند آتا بے روزگاری (iii)

اقتصادی شیف ہڑزی (iv)

سیاسی چک و تاڑ و تاڑ واڑ (v)

براہوئی جدید شاعری ٹی شیئر آشوب تینا ہندا مچا سرحال آتا رداٹ نوشتہ مننگے
دُنکہ ماتا حسن و جمال ہرا فتنہ نا سوب مرے داوڑ نا چندی شاعری ننے شعر پاروکاتا کسیٹ
آن ملک دُنکہ اسہ شیئر اس دا وڑ ارے۔

خنتے تو خماری آ شاغاس خاخر جان ٹی او خماری آ مارکو دولپہ نی دکان ٹی
(نامعلوم)

وختس براہوئی شاعری ٹی شیئر آشوب نہ مننگ نا بر بیر اس ہچو نمونہ اس شیئر
آشوب نا ملیتویکے ولے اینو پگہ شیئر آشوب داخہ شون ہلگنے کہ غزل و شیئر آشوب ٹی
فرق کننگ جوان انگا شاعر آتیکن مشکل ی۔ پوسکنا شاعر آک غزل آن زیات شیئر آشوب نا

پاره غا توجه تننگو۔ دانه وجه بلوچستان ٿي سياسي چڪ وٽاڙ ناروائي، اقتصادي شيفي
ٻڙي، اقتدار نا بے وڙ استعمال، اجاره داري، نا حق ظلم و زوراکي، بے روزگاري و ايلو
چندي سوب آکوک شاعري شہر آشوب نوشته کنگ آ مجبور کيرہ۔

برابوئي جديد شاعري نا سرخيل آک دونکہ بابو عبدالرحمان کرد و نادر قمبراني
آسک بنادي وڙٿ شاعر ي آشوب ي اوفتا شيئري نوشت آئيئي شہر آشوب نامچا رنگاک نظر
بريرہ۔ انتئي کہ دافک ھمو دورٿي شيئري ميدان ٿي دڙاسرہرا وختا بلوچستان ٿي سياسي
چڪ وٽاڙ بهاز ٻڙز ٻناسس ٻندا خاطران دافک ھمو وخت نا حاليت آتيان گواچي نسر کہ دافتا
ٻر شيئري نوشت شہر آشوب نسي دنکہ پروفيسر نادر قمبراني نا کتاب ”شنزه گروک“
ٻرائي گيشتر ي غزل آن پد شہر آشوب نوشته ي۔ ”مونا ٻنوڪ“، ناسر حال آشہر آشوب اس
داوڙ ي

داپٿ و بيوان نا سفر
دا جنگل و مشتا کسر
نيکن ٻروکوڙو کہ بر
دا قافلئ مونا ني در
بش مرکہ ورننا وخت ٻنا
دوان نا تاج و تخت ٻنا
رہزنک ٻلار ملڪے درير
بيرغ کہ تما تخت ٻنا
سيالاک ٻنار الار ننے
ولدا شغانٿ پار ننے
نامڙد و بے ھمت چار ننے
تکہ تلار جھلتا قسم
ميري نا بٿ خلتا قسم
چلتن نا شم تلتا قسم
بولان نا ول ولتا قسم

تینا بلوچستان کے نن
پٹ و جبل بیوان کے نن
مست مال و مڈی ئی کروں
ایتون کہ ولدا جان کے نن
مونا بنوکن سہب شام
مزل پہ مزل گام پہ گام

نادر قمبرانی نا دا شہر آشوب 1957ء ٹی نوشتہ کننگانے دا شیئر نا باروٹ داپارہ کہ
ہراتم مستونگ ”شاہی باغ“ ٹی جلسہ نسک تو دا شیئر ئی نادر صاحب اسٹیج آ خوانا تو
جلسہ ٹی شریک مروکا بندغ آک داخہ جذباتی مسر کہ اوفک اوغنگ ئی شروع کریر۔
ہندن ”شف گروک“ ٹی بابو عبدالرحمان کرد نا چندی شہر آشوب آک اریر ہرافتیٹی ملک
ٹی بے ایمنی، ظلم و زوراکی نا درشانی کننگانے و بروکا نسل و مظلوم آتے بیدار کننگ نا
ہمت و جوزہ داوڑ تننگانے۔

ارین جوزہ و جوشٹ اینو روان
نہ خوفے ننے ظلمنا خاخران
خلوگن نہ برفان تہوان پھرآن
سہینہ تینا جانا دا خاطران
ننا کوچہ و ملک بے شان ارے
ننا است ایلم پریشان ارے
مبو شاہد اے مشتا ٹول وتلار
کہ خاچانو قبر آتیٹی نر مزار
مجاہد بلوچاتا چندی ہزار
کنے بش کرے اوفتا غیبی توار
ننا کوچہ و ملک بے شان ارے
ننا است ایلم پریشان ارے

داکان بیدس ڈاکٹر سلیم کرد و اینونا ورننا شاعر اک گیشتری شہر آشوب نوشتہ کننگو

شہر آشوب و غزل، مزاحمتی شاعری و زرمیہ شاعری ٹی فرک اس مرے۔ و فرک ارے اینو پگہ ہر گڑائی غزل نا دروشم ٹی شاغنگ نا کوشست مننگے دا اسہ نادانی ئی کاریم اسے۔ انتئے کہ غزل نا تینا تب و وڑو ڈول اسے ہندن شہر آشوب ناتینا جندنا ردو بند و سرحال اسے۔ داکان بیدس شہر آشوب ہر ہیٹ ٹی نوشتہ مننگ کیک۔

براہوئی شاعری ٹی پٹو ہنڑ (واسوخت):-

پٹوہنڑ (واسوخت) شاعری نا ہمو وڑی پارہ ہرائی شاعر اول تینا عشق نا درشانی ئی کیک اوڑان پد معشوق نا زیبائی، پدان اونا بے وفائی، پدان اوڑان غصہ مننگ یا جتا مننگ نا بیان ئی داوڑ کیک کہ ای پین اسے آ عاشق مسوئٹ پدا ہمو فرضی آ معشوق نا حسن و جمال ئی داوڑ مونی ہتیک کہ معشوق ئی ریس و ساڑیرے۔ فارسی، اردو انبار براہوئی ٹی ہم پٹو ہنڑ نا شاعری مسنے والے اینو پگہ ورنہ شاعر آتا خیال دا پارہ غا بہاز کم ئی۔

پٹو ہنڑ یا واسوخت ٹی شاعر تینا معشوق ئی پٹک اودے بدوا ایتک کہ نی ہم کنے انبار اشنگس امر کہ کنے اشناس دُنکہ گڑاس شاعر اک واسوخت داوڑ نوشتہ کرینو

خدا کے کنے انبار نی خوار مریس

تینا زندو خوشی تیان بیزار مریس (اسحاق سوز)

مش تا مرے نصیب نا پہلنگا دا جوانی

بس نا مراد مریس کاس دا زندگی آن نی (رحیم ناز)

برباد دا جوانی نا دا شباب مرے

ناہم کنے انبار دُن خانہ خراب مرے (سنی)

ولے داسہ پٹو ہنڑ (واسوخت) نوشتہ کنگ نا رحجان کم ئی و داشیئری وڑ گم مرسہ ہننگے۔

براہوئی شاعری ٹی بوگی ورنہ (پیروڈی):-

بوگی ورنہ (پیروڈی) نا ادب نا پڑ آ ہمو ہند ئی دُنکہ مصوری ٹی کارٹون کشنگ یا کیری کیچر نا ئی۔ ہندن بوگی ورنہ یا پیروڈی اسہ سنجیدہ کلام اسے نا چہترانگا ولدی ئی بوگی ورنہ (پیروڈی) نا مقصد اسہ گچین ئی نوشتہ اسے سبک و چہتر بوگ ئی نوشتہ سیٹی بدل کنگ ئی۔

بوگی ورنند یا پیروڈی ہمو نوشت یا شیئر نا کنگ اک ہرانا مہالو آن پن مرے یعنی ادبی دنیاٹی ہمو نوشت ہنداخہ چاپنگ ئی کہ ہر بندغ اودے مہالو بنگنے گڑا اونا پیروڈی کنگ و بنگ ٹی چس بریک۔

اگہ ہندنو نوشت اسے ناپیروڈی کنگ اک ہرادے مہالو کس نس بنتنے تو اوٹی چس ودی مفک۔ براہوئی شاعری ٹی بوگی ورنند نوشتوک ایماندار جبار یار نسک کہ ہراتم او شیئر اسے نا پیروڈی ئی کریکہ تو ہنداخہ زیبا و گچین خنگاکہ کہ اسل شیئر ئی گیرام کریرہ و ہمو پیروڈی ئی یات تخارہ۔ جبار یا فارسی شیئر اسے نا پیروڈی ئی داوڑ کرینے

اسلی شیئر

کریمہ بہ بخش ئی برحال ما

کہ است ام اسیر کمند ہوا

بوگی ورنند

کریمے اسٹ اس رگاما بنا

یلہ کہ نی بورہ کمندے صفا

نہ شوگر نا بیماری لگانے بس

کنک صحب صحا کریلا نا رس

چنا دارا بندغ امر کے خدا

کلو اس کریلا نا شست ئی بہا

بوگی ورنند آ شاعر ئی حاضر دماغ مروئی ئی۔ پیروڈی نا ارا وڑ ئی اسٹ ہمودے کہ چڑہ لوز آتے بدل کنگ اک ارٹمیکو ہمودے کہ مفہوم و مطلب ئی ہم بدل کنگ اک براہوئی شاعری ٹی چڑہ جبار یار ہمو نوشتوک ئی ہرا دا پڑا تینا لائخی تے درشان کرینے اوڑان پد کس دا لائخ متنے کہ پیروڈی جوڑکے اگہ کس کرینے تو امو چس سلیتے ہراکہ جبار یا نا بوگی ورنند آتا ئس۔

ڈاکٹر رزاق صابر نا دا غزل نا بوگی ورنند ئی جبار یا دن گچین وڑٹ کرینے کہ اسل غزل کس ئی یات بفق بلکہ دانا بوگی ورنند ئی ہر کس چائک

اسل غزل

کنے ایتبو ڈسے جانان سینا

رغامبو کنا دژدے درمان سینا

بوگی ورنند

کنے بوڈس ارفینے مہمان سینا

رغامبو کنے داسہ درمان سینا

“ننا دوستی ئی بہارا تتون”

اسہ پهل آخا ہرار انتون

جبار یا دا شیئر نا پیروڈی ئی داوژ کرینے

ننا خن ملنگا توارا تتون

ہبو یا حسین ئی سحارا تتون

ڈاکٹر رزاق صابر نا دا شیئر نا بوگی ورنند ئی جبار یار اخہ زیبائی اٹ نوشتہ کرینے

اسل غزل

کیک تباہ مس بلبل چمن مو

کیک ہشنگا جغر کل بدن مو

بوگی ورنند

اے ظالم کنا جان و تن مو

کیک نا مچ آتیان کل بدن مو

ای فریاد کیوہ دا لٹھا تیان

کیک نا ہر چنبہ غان مون خن مو

کنا بلغڑے ہم خدا خلگنے

کیک چڑہ توسنے پیرسن مو

دُنو خاخرس جان ٹی لگفیس

کیک کنا کوس نا ہر بٹن مو

براہوئی شاعری ٹی مثنوی

دنکہ شاعری نا ایلو وژ تیانبار ”مثنوی“ ہم ایلو ادب آتیان سفر کریسه براہوئی ادب ٹی اوژدہ مسونے۔ مثنوی نا بناء فارسی ٹی مسونے یعنی مثنوی عربی ادب ٹی ساڑی اف ولے باز آپٹ و پول کروکاک دا پارہ کہ عربی ٹی ”رجز“ و فارسی نا ”مثنوی“ اسہ ایلو تون ملیرہ۔ ہندن مثنوی فارسی آن اردو و اردو ادب ان براہوئی ادب نا بشخ اس جوڑ مس۔

خلقی شاعری و مثنوی:-

ولے براہوئی جدید شاعری آن مہالو خلقی شاعری ٹی ”بے سدی“ (لاشعوری) وژ اٹ ”مثنوی“ نا ڈول آ شاعری تفنگانے۔ ولے ہمو شیئر تفوکا یا پاروکا ی سما یا علم متنے کہ ای شاعری نا ہرا وژ اٹ شیئر پاننگ اٹ۔ خلقی شیئر تیٹی مثنوی نا ڈول اٹ شیئر نا مننگ نا سوب آک دادو کہ دا اسہ، اسہ ٹھپو نازی آ مسونو وژک کن خلقی آ شیئر ”لیلی مور“ نا منہ بند دا وژ ی۔

بر کنا لیلی مور نوکر نا جند نا

جتائی تمانے موسم ی سندھ نا

آلم ننا ہمپینے توبے و ماہ گیرا

کنے آن جتا کپ نے ملخموت ساہ گیرا

چوٹولی چک اسے توسونے کلیرا

دوتے کنا تھینو لیلی ی خلیرا

مال نا خوافیسوٹ مش نا ہوار ا

خف کنا توروک ی لیلی نا توار آ

مثنوی نا ہائی (بیئت):-

مثنوی (ٹھپوگری) نوشتہ کننگ کہ دا گڑا تا خیال ی تخوئی مریک۔

(i) مثنوی نا ہر ٹھپو ٹی ارا مصرعہ مریرہ۔ داک ہم قافیہ و ردیف مریرہ۔

(ii) مثنوی نا ہر ٹھپو نا قافیہ غاک جتا جتا مریرہ۔

(iii) مثنوی نا ٹھپو تا ہجو کچ اس مفک داک سد یا ہزار آتیٹی مننگ کیرہ۔

(iv) مثنوی نا مچا سر حال آک اسہ بحر اسیٹی مریرہ۔

مثنوی نا بناء ٹی اللہ تعالیٰ نا اسٹی و بہلنی درشان کنگ ایک۔ اوکان پد حضور نا شان (v) ٹی صفت و ثناء کنگ ایک۔ ولدا منقبت نوشتہ مریک ولدا مثنوی ئ نوشتہ کنگ نا مقصد نا درشان کنگ ایک۔

مثنوی نا سرحال آتیٹی زندنا ہر بشخ نا زی آ شیئر تفنگ ایک۔ مثنوی ٹی عشق و محبت، جنگ وجدل، قومی زود زبیری، ملکی تاریخ، فلسفہ و تعوف، دین و اخلاق، و دلیری آن بیدس ہر وژنا سرحال سوگو مننگ کیک۔

گچینو مثنوی سے ٹی دا گڑاتا مننگ ضروری ئ

لڑ و بند:- مثنوی نا مچا ٹھپوک اسہ ایلو ٹی ہندن خلوک مریر دنکہ زنجیر نا کڑیک مریرہ۔ (i) یعنی ہر بروکا ٹھپو تو پد نا ٹھپو نا سیالی ملیسہ کائے۔

بیرشت و زیبائی:- اسہ گچینو مثنوی سیٹی ہمو وخت زیبائی و بیرشت بریک ہراتم مثنوی (ii) نگار جتا انگا، واقعی، احساس، جوزہ، و ندارہ کشی تے مثنوی ٹی خوار آنبار خلیک ہرافک مثنوی ئ پین زبیدار کیرہ۔

درشانی:- مثنوی ٹی گڑا تا جوانی و خوبی تے بیان کنگ ٹی مثنوی نگار نا درشانی نا (iii) وڑ صاف و سرپند مروک مرے یعنی او ہر گڑا ئ اونا کچ آ بیان کے ہرا خوبی ہرا گڑا نا وڑ اٹ ئ اودے ہمو گڑا کن بیان کنگ ئ۔ ہندن ہر واقعہ ئ خورٹی اٹ درشان کنگ لازمی ئ۔ داکان بیدس مثنوی نا کردار آتیٹی اسٹی یا نویکلی اس مرے یعنی مثنوی ٹی ہر وڑ نا بندغ دنکہ چابوک، سرپند، نا پہ، غریب، امیر، ورنہ، پیر، نیازی، زینہ، بادشاہ، پخیر، سپاہی و واپار و ایلو کہول آتیاں بندغ آتا زکر مریک۔ جوان انگا مثنوی ٹی ہر کڑدار نا اسٹی یا نویکلی مدام برجا سلیم دنکہ نا پہ یا چنا نا بیت و گپ پیر یا ورنہ تیاں جتا مریک ہندن بادشاہ نا بیت و گپ و وڑ و ڈول مدام بادشاہی و ہست گاری نابابت مریک۔

ہندن گچینو مثنوی اسے ٹی بے فائدہ ئ بیت مف و دروغ آن کاریم ہلنگ پئے کڑدار آتا بیت و گپ سادہ و فطری مرے ہندن ہڑدے نا زند ٹی مونا بروکا ویل و گل و بالی و تجربہ آتے لوز آتا دروشم تننگی۔ ہجو بیت اس فطرت ان جتا یا مر مف۔ دنکہ ارا موسم نا میوہ غاتے اسہ ہندا نشان تننگ مف۔

مثنوی نا لوز و زبان چٹ سادہ مرے داٹی استعارہ، تشبیہ ہمو وخت و پاس نا بابت اٹ اوار کنگر تانکہ ہمو گپ یا واقعہ ئ سر پند مننگ ٹی آسانی مرے۔

گل خان نصیر نا مثنوی نگاری:- (i)

براہوئی خلقی شیئری نوشت مرے یا پوسکنا نوشتاک دافتیٹی ننے مثنوی نا وڑ آ نوشت دو بریک۔ دنکہ براہوئی نا متکنا مثنوی ”ماہ گل“ ئ ہرادے ”بلو شاعر“ نوشتہ

کرینے داکان بیدس جدید شاعری ٹی ننے گڑاس شاعر آک نظر بریرہ ہرافک ”مثنوی“
نوشتہ کرینو ”ماہ گل“، آن پد براہوئی نا ارٹمیکو و پورو آ مثنوی ”مشہد نا جنگ نامہ“، ی
ہرادے گل خان نصیر نوشتہ کرینے۔ دنکہ مثنوی ٹی جتا جتا سر حال نازی آ نوشت آک
مریرہ۔ ہندا وڑ ”مشہد نا جنگ نامہ“، ٹی ہم کم و ود بیست و شش سر حال نازی آ نظم آک
نوشتہ ی۔

مشہد نا جنگ نامہ“، ٹی خان نصیر خان نوری نا دلیری و اوغانستان نا بادشاہ احمد ”
شاہ ابدانی نا مدت و کمک و جنگ نا وخت لشکر نا حالت آک نوشتہ ی۔

مشہد نا جنگ نامہ ٹی حمد نا ٹھپو تیٹ ”مثنوی“، نا دا وڑ بنا کنگانے۔

شروع کیوہ پنٹ ای یکتا نا

کہ لائخ افٹ ای او نا ثناء نا

تمامی کائنات نا او خدائے

زمین و آسمان پارا ثنائے

مشہد نا جنگ نامہ“، آن ”بیان ٹی لشکر نا سر النگ نا“، نا سر حال آ نوشتہ گڑاس ٹھپو ”

برک دین لشکرے کین نن روانہ

تدیفین زوت نن وا ہفت شبانہ

تدیر دا ہفت دے لشکر تیار مس

حساب و خرچ اوفتا ام شمار مس

کرے دے پاش و بڑز مشتان خننگا

نظارہ کوچہ نا داسہ بننگا

بابو عبدالرحمن کرد نا مثنوی نگاری:- (ii)

براہوئی جدید شاعری ٹی بابو عبدالرحمن کرد ہم ”مثنوی“، نا وڑ اٹ شاعری
کرینے ”شف گروک“، ٹی ”بروکا“، نا سر حال تون بیست و ہفت ٹھپو نازی آ او نا اسہ
مثنوی اس نوشتہ ی ہراڑان گڑاس بند داوڑ ی

ارین مدتان نا خیالی بروکا

ننا قافلہ ی مونا مستی دروکا

بروڪا به ني پخته و هوش سيتو
خدانے ہتے جوزه و جوش سيتو
بلوچاتے بر قوتس بخش اينو
ننے پوسکنو عزتس بخش اينو
توارس بلوچے کہ پنجاب سندھ آن
نوا چاکرس بش مرے اينو رندان

ہندن بابو عبدالرحمن کرد نا کتاب نا بناء ہرا حمد ئسے او ہم ’مثنوی‘ نا ڈول اٹ نوشتہ ئ
دنکہ

او خدا او خالق و پرورگار
حکم ٿي نا جن و انسان صد ہزار
برز بالا تہہ ترينا نا نظر
بندغان مورينک سیکا نے خبر

داکان بيدس بابو عبدالرحمن کرد نا ہفت شہيد، ہفت ولي، وطن، محنت کش، مير عبدالعزيز
کرد، پدا توفکو تير نا دور بس، ملا مزار بنگلزئي، امن نا دنيا، خليفه ني کنے انت، مير
لونگ خان مينگل شہيد، امر خواہسہ، نا سر حال آک ہم مثنوی نا ور و ڈول آ نوشتہ ئ۔ بابو
عبدالرحمن کرد نا مثنویک، مزاحمتی رنگ آن پُر ئ۔ دافنيٿي امید و مایوسي ہڑتوماک
او اورو ہندن او تينا مثنوی تيٿي بلوچ قوم ئ ٿوپنگ نا کوشست کرينے اودے اونا تدوکا دے
تے يات ترسہ بروکا وخت کن گراس کننگ نا رغامانے۔

محنت کش نا سر حال اونا اسہ مثنوی اس داوڑ نوشتہ ئ

محنت کش

ہربو محنت کشے است ٿي فکر و غم

جان ٿي لنگڙيان اف ساه و دم

او غريبي ٿي ٿڪال سينا خلوک

لنگڙيان کہ اس تينا بائے ملوک

نيم شام آ ارانا او مونے خنو

باروڪا جان تو پڙ ته خالی مرو

پاره ته دانا تقدیر نا گوازی ئی

خواجہ ہنداڻی تینٺ عجب راضی ئی

پروفیسر نادر قمبرانی نا مثنوی نگاری:- (iii)

ہندن براہوئی جدید شاعر اتا سرخیل نادر قمبرانی نا شاعری ٿی ہم نئے مثنوی نا وڙ
اٺ شاعری دو بریک پروفیسر نادر قمبرانی و بابو عبدالرحمن کرد ہمعصر مننگ و اسہ
سوچ و فکر اسے نا سنگت مننگ نا سوب آن اوفتا انداز فکر و لوز اتا ردو بند ہم اسٺ
خننگ اک۔ نادر قمبرانی نا مثنوی تیٿی ہم بروکا وخت کن اسہ گچینو امید اس خننگ نا سیبو
رسینگک۔ او نا مثنوی تیٿی سختی و سوری تیان پد اسہ خوشحال ئی زند اس تدیفنگ نا کلہو
ملیک۔

نادر قمبرانی نا مثنوی تیٿی ”آئین، مونا ہنوک، شمبلاخ، و غم“ اوڙدہ اریر۔

نادر قمبرانی نا ”شمبلاخ“ پنی آ مثنوی آن گڙاس ٿہپو دا وڙو

داڙے ہتم ولدا بریک

دھرتی وسم دوارہ مریک

وا ترک کیرہ گواڙخاک

پهل خروسی پٺ کوچہ غاک

خیسن مرو دامان و مش

ولدا کرو استاتے خوش

وا میلہ کیرہ زیبلاک

پیشن مریرہ زیبلاک

ہبو مسن تے زیبلا

استے درینو کل ئی نا

براہوئی شاعری ٿی رباعی

رباعی“ ہم براہوئی شاعری ٿی اردو آن اوار مس و اردو شاعری ٿی فارسی آن ”
اوار تمانے گڙا دا پاننگ مریک کہ رباعی فارسی شاعری نا میراث ئی دادے ایرانی

شاعراک درستى راستى کرفير۔ ايہن رباعى عربى نا ”ربع“، آن جوڑ مسنے ہرانا معنہ ”چار“، نا ئى رباعى ئى ترانہ، دوبيتى، چار مصرعى و چار بيتى نا پن اٹ ہم چارہ ولے ”رباعى“، کل ٹى درستى آ پن ئى۔

رباعى نا ہاٹى (بيئت):۔

رباعى ٹى چار مصرعہ مريرہ، مستمىکو مصرعہ آن بيدس ايلو مصرعہ آک ہم رديف و (i) قافيه مريرہ۔

اگہ رباعى نا مستمىکو مصرعہ ايلو مصرعہ تيان جتا مس يعنى قافيه متو تو دا وڑ نا (ii) رباعى ئى ”خصى“، يا ”غير مصرع“، پارہ۔

اگہ رباعى نا ہر چار آ مصرعہ غاک ہم رديف و قافيه مسر تو دا وڑ نا رباعى ئى (iii) ”مصرع“، پارہ۔

رباعى نا اولىکو ارٹمىکو و مستمىکو مصرعہ پوڑى نا مثال اٹ مريرہ۔ مقصد والا (iv) مصرعہ چارمىکو مريك ہر ادے رباعى نا کھٹيا يا جوس مريك۔

رباعى کن بيست و چار جتا ئى وزن ارير ہرافتيٹى رباعى نوشتہ مريك۔ يعنى رباعى (v) بحر ہزج نا دائرہ اخرب و اخرم ٹى نوشتہ مريرہ۔ دوانزده وزن دائرہ اخرب و دوانزده وزن دائرہ اخرم نا ئى۔

اگہ رباعى ہندا جتا انگا وزن تيٹى متو تو او رباعى اس سليپک بلکہ قطعہ اس پاننگ (vi) اک۔

اسہ رباعى کن دا ضرورى اف کہ او بيبرہ اسہ وزن ٹى مرے بلکہ اسہ رباعى ٹى (vii) ہڑتوما دائرہ (اخرب و اخرم) نا وزن آک مننگ کيرہ۔ يعنى رباعى نا اسہ مصرعہ اس اسہ وزن ٹى ايلو مصرعہ ايلو وزن و مستمىکو مصرعہ پين وزن اسىٹى و چار مىکو جتا ئى وزن اسىٹى مننگ کیک ولے کل وزنک ہندا اخرب و اخرم آن مريرہ۔

رباعى نا سر حال:۔

رباعى ٹى زند نا ہر بشخ ٹى مروکا واقعہ غاک گندنگرہ دنکہ عشق و محبت، اخلاق، تصوف، دين و دانش، حمد و نعت، پنت و نصيحت، صفت و ثنا، مودہ، غم، ماتن، سياست، راجى شيفى ہڑزى، گوئڈ آلوز آتيٹى دا کہ ہر سر حال رباعى نا دروشم ٹى بننگ کیک۔

براہوئى شاعرى و رباعى:۔

براہوئی شیئری نؤل (صنف) آتیٹی رباعی مشکل ہم ایلو شیئری وژ تیانبار ایلو ادب یعنی فارسی و اردو آن بروکو صنف اسے ولے سخت ہاٹی و شکل فن نا سوب آن رباعی براہوئی شاعری ٹی تینکن ہمے ہندے جوڑ کنگ کتنے ہرا فارسی یا اردو ٹی ارے یا ہرا ایلو صنف آک ئ دنکہ ہائیکو، مثنوی، نظم یا پین پین۔

براہوئی شاعری ٹی شاعر نا تب آ سراتی و آسانی خواہک او بیل کنگ، خواننگ یا پٹ و پول نا پن آن داسکان ئ سہی وژ اٹ بلد اف ہندا سوب آن رباعی براہوئی شاعری ٹی بے روح ئ یا شون ہلنگ اف۔ ایہن تو بے سدی ٹی باز آ شاعر آک رباعی نوشتہ کرینو باز آ کتاب آتیٹی چار بندی تا سرحال ”رباعی“ نوشتہ ئ ہندن براہوئی شاعری ٹی اسہ کتاب اس پورا ”رباعی“ نا نؤل آ نوشتہ ئ ولے او کتاب نا پن آن بیدس رباعی ملیک ہرا رباعی اسے نا گرج آتے پورو کے۔

براہوئی شاعری ٹی چار بندی ئ ”رباعی“ سر پند مننگانے ولے اوفک رباعی افس بلکہ قطع پاننگرہ داسکان براہوئی ادب اٹی حنیف مزاج آن بیدس دونو شاعر اس ودی متے کہ ہرا رباعی نوشتہ کنگ نا سگ و لائیخے تخے یا ہرا رباعی ئ ہم غزل انبار نوشتہ کے۔ ولے اینو پگہ گڑاس ورننا شاعر اک ہرافک شاعری نا بنائی دور آن گدرینگنگ ئ اوفک رباعی نوشتہ کنگ نا کوشست تو کنگ ئ ولے لفازی ٹی اختہ مننگ ئ انتے کہ رباعی تینا جتا انگا وزن تیٹی مننگ آن بیدس، مفہوم و مقصد اس ہم ایتے و اوٹی فن شاعری نا مچا اصول آک خننگر، لیاقت سنی نا گڑاس غیر چھاپ مروکو رباعی ہرافک دا وژ ئ۔

پنانے دا شار نا دوی باز بیت آ 1-

ہستین حیا نا سودا مس روپی کے

لکھو نا نوشت ہر شنکی دیر آ

((سنی)) مظلوم مراد خنتے توبہ کر

پھٹو بے ضمیر ٹک مرے جوانے تو 2-

شداد نا جنت ام بُرے جوانے تو

مہر آتے ننا او است نا تتو گر

((سنی)) تینٹ کے ندارہ خاخرے جوانے تو

بشکوک کڑو تیٹی کرے ٹولی دیر؟ 3-

اف سیک کنے دا گوازی کے ہولی دیر؟

وا تمانے سودا نا کنا رندا اٹ دیر

نیلام کرینے دیر؟ تس ہولی دیر؟ (سنی))

برابوئی شاعری ٹی قطعہ (چورک)

برابوئی شاعری ٹی قطعہ ہموخس نوشتہ کنگانے اخس کہ غزل نازی آکاریم مسونے۔ برابوئی شاعری ٹی قطعہ یٰ ہننگ دانا بشخ و پہلو تے آہیت کنگ آن مست دا پہہ مننگ بایدے کہ قطعہ انت اسے۔

قطعہ نالوزی معنہ ٹکر نا ی۔ شیئری اصطلاحی معنہ ٹی دا شاعری نا اسے بشخ اسے۔ ہرانا قافیہ و ردیف ناردو بند غزل و قصیدہ غانبار مریک۔ یعنی مچا شیئر آتا ارٹمیکو بند آک ہم ردیف و قافیہ مریرہ۔ قطعہ کن فارسی، اردو و ایلو ہندی آ زبان آتیٹی ہم قطعہ نا پن گیشتری پاننگانے۔ ہندن برابوئی ادب ٹی دادے ”قطعہ“ آن بیدس ”چورک“ ہم پارہ۔ چورک (قطعہ) نا ہائی:-

چورک اسے نا پورو مننگ کن دا گڑاتا مننگ بایدے۔

چورک ارا، ارا شیئر نازی آتفنگک دانا شیئر تا کچ کم از کم ارٹ و زیات ان زیات (i) اخس کہ مننگ کریر، ولے مرغنا چورک تینازیبائی یٰ گوہسہ کیک تو بایدے چورک نا زیات آن زیات شیئر تا کچ دہ مرے تو گچین ی۔

چورک ٹی مطلع (اول ٹھپہ) مفک، اگر مس تو او غزل مسلسل یا قصیدہ نس پاننگ اک۔(ii)

چورک آتیٹی گیشتری ردیف کپفنگ پک چڑہ قافیہ نا خیال تخنگک باز مچٹ چورک (iii) آتیٹی ردیف بریک۔

چورک (قطعہ) نا سرحال:-

قطعہ ٹی شاعری نا ہر سرحال ہندی مننگ کیک دنکہ، صفت و ثناء، بیس، گلہ شونی، ملند و مسخرہ، بوگ و شوگ، حکمت و دانائی، مودہ و ماتن، پنت شون دا کل نا باروٹ قطعہ نا دروشم ٹی شاعری مننگ کیک۔ چورک (قطعہ) نا شیئر تا اسے ایلو تون سیالی گندوک مریک اونا مفہوم اسٹ مریک یعنی چورک نا شیئر نا مفہوم ٹی اسے تسلسل

اس مریک اگہ دا تسلسل پنک یا ہر شیئر نا جتا ئُ مفہوم اس ہلنگے تو او چورک اس نہ بلکہ غزل اس پاننگک۔

براہوئی پوسکنا شاعر اتا گیشتری جاگہ جاگہ تینا شیئر آتیٹی چورک یا جتا ہندا چورک نوشتہ کرینو ولے اوفتیٹی باز آک ردیف نا محتاج خننگرہ ہرا اسہ چورک اسے نا ہاٹی نا گرج آکو ایتے پورو کیسہ، ہندن باز آ چورک آتیٹی اول ٹھپہ (مطلع) مریک دا ہم قطعہ نا ہاٹی نا گرج افک۔

براہوئی شاعری ٹی گڑاس چورک وڑک کن نوشتہ کینہ دنکہ

ہر اسٹ کنا خنتا نورے پلے 1-

دنو ای اصل روشنی خواپرہ

ارے موت رندٹ ہرانا ہمیش

حنیف مزاج)) مرے دا وڑٹ زندگی خواپرہ

کنا مجبوری آ مخیسہ سنگت 2-

برے نے آ ہم وختس یار نا غم

ہرادے آن مسٹ معتبر ای

کنے آ بسونے مچ شار نا غم

اول پاریرہ کہ مسڑارے غم

وحید زبیر)) اینو پگہ جتائے مار نا غم

ای عشق ٹی غرقٹ مجنون اُٹ 3-

اسہ ویرانی اس خواہیوہ

کنے شوق نا سامان زیب تفک

بے سامانی اس خواہیوہ

کنا دڑد ئِ نا درمان اسہ جا اف

قطعہ بند (چُن چورک)

قطعہ بند (چُن چورک) اسے جتائُ صنف اس اف بلکہ قطعہ (چورک) غزل یا قصیدہ نا تہہ ٹی اوار مریک ہر اتم اسے مضمون اس یا مقصد اس اسے شیئر سیٹی درشان مننگ کپک تو گڑا چُن چورک (قطعہ بند) نا کمک ہلنگ اک۔ ایہن قطعہ بند، غزل مسلسل کن ہم پاننگک یعنی ہمو غزل ہر اٹی اسے مضمون اس مرے۔

قطعہ بند ہمو شیئر آک مریرہ ہر اقمے غزل نا اول ٹھپہ (مطلع) قطعہ یا قصیدہ نا ایلو شیئر آتیان جتا کنگک اک ہندن قطعہ بند غزل نا مطلع آن پد بنا مریک ہرا تم قطعہ بند ئ نوشتہ کروئی مس تو اونا شیئر آن مست ”ق“ نا نشان تروئی مریک ہندن قطعہ بند مقطع آن مہالو خلاس مریک و گڈیکو شیئر آن پد اسے لکیر اس کشنگک لکیر آن پد قطعہ یا غزل نا مقطع بریک ہندن قطعہ بند یا چُن چورک مطلع و مقطع نا نیام ٹی بریک۔

براہوئی شاعری ٹی چڑہ اقبال ناظر نا کتاب پِن ریچ ٹی چار چُن چورک (قطع بند) نوشتہ اریر۔ داکان بیدس داسکان پین کس قطعہ بند نوشتہ کتنے دانا سوب چُن چورک یا قطعہ بند آن نا بلدی مننگ کیک۔

اقبال ناظر نا قطعہ بند آتیان منہ وڑک ہرا اونا غزل نا تہہ ٹی ولے مقطع آن مہالو بسنے۔

زند اس خواری کشوکو 1-

خیدٹ جونے بسن کیک

اولیاد آنا سیری کن

تینے لنگڑ بینگن کیک

ناظر نا اسے پین قطعہ بند اس ہرا اونا غزل نا مطلع آن پد بسنے

بیرہ تین تون ایتک دڑدوڈکھ

نا گلی آن دیر شاد بریک

قطعہ ورباعی ٹی فرک

قطعه (چورک) و رباعی ہر توماک شاعری بلحاظ ہاٹی (بیئت) نا ارا جتا جتا ئی بشخ ئی۔ و ہر توماٹیٹی شیئر تا کچ، وزن و بحر، و ردو بند آک جتا جتا مریرہ قطعہ ٹی مچٹ آن مچٹ ارا شیئر مننگ کیک و زیات آن زیات نا کچ آ پابندی اف۔ ولے رباعی ٹی بیرہ ارا شیئر مریرہ۔ داکان بیدس قطعہ نوشتہ کننگ کن بحر نا ہچ روک پوک اف ہرا بحر ٹی قطعہ نوشتہ مننگ کیک تو مرے ولے دا آجونی رباعی کن اف انتئے کہ رباعی کن بیست و چار مخصوص ئی بحر آک اریر ہرافک ارا بشخ ٹی دوانزدہ، دوانزدہ بحر نا زی آ مریرہ و رباعی اگہ نوشتہ کننگ اک تو ہندا بیست و چار بحر آن پیشن ہنپک و ہندا فتیٹی نوشتہ مریک اگہ دا مخصوص آ بحر آتیٹی متو تو او رباعی اس پاننگ پک داکان بیدس رباعی و قطعہ نا نیام ٹی فرک ئی سر پند مننگ کن اسہ پین دلیل اس ارے رباعی ٹی اول ٹھپہ (مطلع) مریک ولے دا پابندی قطعہ کن افک یعنی قطعہ ٹی مطلع مننگ کیک۔ داکان بیدس قطعہ یا رباعی نا سر حال اتیا ہجو پابندی اس افک یعنی ہر سر حال قطعہ یا رباعی ٹی بننگ کیک اگہ داتیٹی فرق تخونی مریک تو او ہاٹی نا زی آ مریک یعنی شیفکو بیت آک قطعہ و رباعی ٹی فرق تخنگ ٹی کمک کیرہ دنکہ

وزن (بحر):۔ قطعہ و رباعی ٹی فرق اس ارے تو بحر آکو یعنی رباعی کن مدام بیست 1- چار بحر جتا ئی ہرافتیٹی رباعی نوشتہ مریک ولے قطعہ کن ہجو بحر اس جتا افک دا ہر بحر و ہر وزن ٹی نوشتہ مننگ کیک۔

اول ٹھپہ (مطلع):۔ رباعی ہر وخت (مطلع) اول ٹھپہ آن بنا مریک ولے قطعہ ٹی دا 2- پابندی مفک یعنی قطعہ ٹی اول ٹھپہ (مطلع) نا مننگ نا ہچ خیال مفک قطعہ نا اول ٹھپہ ام ہم ردیف و قافیہ مفسہ یعنی دانا اول ٹھپہ نا ہر توما مصرعہ غاک اسٹ ایلو ان جتا مریرہ۔

شیئر تا کچ:۔ رباعی و قطعہ ٹی مستمیکو فرک دادے کہ رباعی ٹی مدام ارا شیئر یعنی 3- چار مصرعہ مریرہ ولے قطعہ ٹی شیئر تا کچ مکرہ افک داٹی مچٹ آن مچٹ ارا شیئر و زیات آن زیات نا ہجو پابندی اس افک رباعی و قطعہ نا فرق ئی پہ مننگ کن وڑک اس

رباعی

لمہ نا کرز آتے کر سوگو رکھ

نی تینا سگہ جون آروبو رکھ

دشمن تو خواہنگ ئی نے کوزہ کے

((سنی)) چار انگا قبلاتے مر سوہو رکھ

قطعہ

ای دعا کیوہ مرے مقبول اینو یا خدا

ہر گڑا بے کچ جوان اف دا خانے زندگی

ای کہیوک دے ہمے گر موت ارے کنکن مفید

تخ نی زندہ اے تم اسکان کنکہ جوانے زندگی (حنیف مزاج)

اگہ بڑزکو وڑک آئیٹی رباعی و قطعہ نا فرک ئی سرپند مننگ خوان تو اولیکو گڑائی

وزن و بحر ئی کہ رباعی و قطعہ ٹی فرک ئی تخک دُنکہ رباعی نا وزن ہمو بیست و چار

جتا انگا بحر آتیاں اسٹ ئی دا ”اخرم بشخ“ نا اسہ بحر اسے ہرانا پن ”اخرم ابتر“ ئی و دانا
رکن آک دادو ”مفعولن مفعولن مفعولن فع“ اگہ دادے تقیطع کین ارن کہ ہندا بحر آ بریک یا
نہ۔

فع مفعولن مفعولن مفعولن بحر ابتر

رکھ کر سوگو کرز آتے لمہ نا رباعی

رکھ نا روہو سگہ جو نی تینا

کے نے کوزہ خواہنگے دشمن تو

رکھ مرسوہو قبلاتے چارنگا

ہندن اگہ قطعہ (چورک) نا بحر یا وزن ئی ارن تو ”بحر رمل مٹمن محذوف“ ٹی ئی
ہرانا رکن آک داوڑی

”فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن“

ہرادے داوڑ بحر نازی آ تقیطع کننگ اک

فاعلن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن

یا خدا بول اینو وہ مرے مق ای دعا کے

زندگی دا خانے کچ چُ جانف ہر گڑا بے

کن مفید موترے کن دے ہمے گر ای کہیوک

زندگی کن ک جوانے اے تمسکا تخ ن زندہ

رباعی و قطعہ ٹی ارٹمیکو گڑا اول ٹھپہ (مطلع) ی ہرانا زی آ دافتیٹی فرک کنگ
اک رباعی ٹی اول ٹھپہ دادے
لمہ نا کرزاتے کر سوگو رکھ

نی تینا سگہ جون آ روہو رکھ

یعنی رباعی نا اول ٹھپہ نا ہڑتوما مصرعہ غاک ہم ردیف و قافیہ اریر یعنی
”سوگو“ ”روہو“ قافیہ و رکھ، ”ردیف ی داکان بیدس قطعہ ٹی اول ٹھپہ اف یعنی قطعہ نا
اولیکو شیئر ٹی ہم قافیہ و ردیف نا پابندی اف دُنکہ

ای دعا کیوہ مرے مقبول اینو یا خدا

ہر گڑا بے کچ جوان اف دا خانے زندگی

ہندن مسٹمیکو گڑا شیئر نا کچ ی کہ رباعی و قطعہ ٹی فرک کنگ اک یعنی رباعی
ٹی مدام ارا شیئر یعنی چار مصرعہ مریرہ ولے قطعہ ٹی دا پابندی اف کہ شیئر آک اخس
مریر ولداہم قطعہ نا شیئر آک مچٹ آن مچٹ ارٹ یعنی چار مصرعہ مریر و زیات آن زیات
نا پابندی اف۔

ولے وخت وخت قطعہ نا شیئر نا کچ ہم رباعی آنبار چار مصرعہ غا مریک گڑا
اوڑے فرک ی پُہ مننگ کن ”وزن“ مطلع ی ہروئی مریک۔

برابوئی شاعری ٹی مسط

مسط شاعری بلحاظ ہاٹی نا اسہ بشخ اسے دا عربی نا لوز ”تسمیط“ آن جوڑ
کروکے مسط نا معنہ ”خوار خُنگ“ نا ی ولے شیئری نوشت آتیٹی مسط ہمو نظم ی
پارہ ہرا مسہ مسہ، چار چار، پنچ پنچ، شش شش، ہفت ہفت، ہشت ہشت، یا داڑان زیات
مصرعہ آتیار جوڑ مریک

ہندن مسط ٹی ارا بند یا داڑان زیات مننگ کیرہ اسہ بند ٹی مسہ مصرعہ، چار
مصرعہ، پنچ مصرعہ، شش مصرعہ، ہفت مصرعہ، ہشت مصرعہ یا داڑان زیات بننگ
کیک۔

مسط نا کل ی وڑتیا نوشتہ کنگ سخت ی کاریم اسے انتے کہ ہر بند ٹی مصرعہ غاک
مسہ مصرعہ آن ہلیس تا دہ مصرعہ اسکان بننگ کیک داتیٹی قافیہ نا اسہ جتائی ردو بند اس
جوڑ مریک۔ ہندا مشکل نا سوب آن برابوئی شاعری ٹی داسکان مسط نا بشخ آتیا کس سہی
وڑٹ یعنی ردوبند آتا بابت نوشتہ کتنے۔

مسمط نا بشخ آک دادو

مسدس 4- مخمس 3- مربع 2- مثلث 1-

معشر 8- مستع 7- مثن 6- مسبع 5-

مثلت:- 1-

مثلث مسمط نا اسه بشخ اسے ہر اٹی مسه مصرعہ مریرہ اولیکو بندنا ہر مسٹ آ مصرعہ غاک ہم قافیہ و ردیف مریرہ و ارٹمیکو بند نا اولیکو وارٹمیکو مصرعہ غاک ہم قافیہ و ردیف مریر ہندن ارٹمیکو بند نا مسٹمیکو مصرعہ اولیکو بند نا مصرعہ آتا ہم قافیہ و ردیف مریک داکان پد مسٹمیکو بند اوہم ارٹمیکو بندنا ردو بند اٹ نوشته کننگ اک۔

مثلت

بہارے ... 1 اولیکو بند:-

تہارے ... 2

توارے ... 3-

سہانے ... 1 ارٹمیکو بند:-

پہلاتے ... 2

ڈغارے ... 3

براہوئی شاعری ٹی مسمط نا بشخ آتیا سہی وڑٹ داسکان ئی کس نوشته کتنے ولے بے سدی ٹی یا نابلدی ٹی کہی شاعر آک مسمط نا بشخ آتیا تو شاعری کرینو ولے ردو بند و قافیہ آتا اصول آتیٹی افس جاگہ اس اولیکو بند ٹی اسه مصرعہ اس اف تو جاگہ اس ارا مصرعہ اف ولے ارٹمیکو بند قافیہ آتا اصول آتیٹی ئی ولے واہم پُہ مننگ کن گڑاس وڑک جبار یار نا کتاب گچین آ گچین کنگانو۔

کس یاد کرینے اولیکو بند:-

اللہ ہتے نے

“(موسم پُدینے)”

وختس کہ بریسہ ارٹمیکو بند:-

خوشی تے ہتیسہ

نا بیت ہینے

بریک استا او ای کہ تنیا مریوہ اولیکو بند:-

چڑہ اونا بیتاتے استا ہتیوہ

“ (سما اف تہ اوڑ کہ ای اخس مریوہ) ”

عجب بیت بیتا کہ بشخندہ کیک او ارٹمیکو بند:-

بریک او تو خوشی تے تین تون ہتیک او

اگر کس نا چرتے خلیوہ قسم ا

بڑزکو مثلث نا وڑک آک جبار یا نا ”گچین“، آن ہلنگانو ہرافتا اولیکو بند آتیٹی
مستٹمیکو مصرعہ نوشتہ افک ولے ارٹمیکو بند آتیٹی مثلث نا گرج آپورو کننگانو۔

مربع 2-

مربع یا چارکی ہم مسط نا بشخ آتیان اسٹ ی ہندن کہ پن آن تہ پاش ی مربع ٹی چار
مصرعہ مریوہ۔ و چار مصرعہ نا اسہ بند اس مریک داٹی ہم ارا بند یا ارٹ آن زیات بند
مننگ کیک ہندن اولیکو بند نا مچا مصرعہ غاک ہم ردیف قافیہ مریوہ۔ ولے ارٹمیکو بند نا
قافیہ تا اصول ارا وڑٹ مریک اولیکو وڑٹی ارٹمیکو بند نا اولیکو و ارٹمیکو مصرعہ غاک
ہم قافیہ مریوہ و مستٹمیکو اسل جتا مریک ہندن چارمیکو مصرعہ اولیکو بند تون ہم قافیہ
مریک۔ ہندن ارٹمیکو بندنا قافیہ آتا ارٹمیکو وڑ دا مریک کہ اولیکو، ارٹمیکو و مستٹمیکو
مصرعہ غاک ہم قافیہ مریوہ و چارمیکو مصرعہ اولیکو بندتون ہم قافیہ مریک دُنک۔

سما اف ... 1 اولیکو بند:-

دوا اف ... 2

وفا اف ... 3

سخا اف ... 4

ارٹمیکو بند:-

ارٹمیکو وڑ اولیکو وڑ

صنم بہ ... 1- گنو کے ... 1-

قسم بہ ... 2- تفو کے ... 2-

ہتم بہ ... 3- تہارا ... 3-
دوا اف ... 4- اُرا اف ... 4-
جبار یار ”گچین“ ٹی ”کاغذی“ نا سر حال آ مربع اس نوشتہ کرینے
اے صحب کاغذی اس
اے شام کاغذی اس
اے عشق کاغذی اس
انجام کاغذی اس
اس دے ارٹ نا توبے
ہر نیمہ غا تہارے
ہیتا تیٹ ہتم بس
بشام کاغذی مس
ولے جبار نا دا مربع ہم قافیہ نا ردوبند آتے پورواری کپک۔

مربع ترجیع بند 3-

مربع ترجیع بند شاعری نا پوسکنو بشخ اس تو افک ولے ہندا مربع نا قافیہ آتا ردوبند
جتا مریک یعنی ترجیع بند مسمط نا ہمو بشخ آتے پارے ہراتا بند آتا گڈ سرٹی اسہ مصرعہ
اس ہر بند ٹی امہ وڑ بریک۔ ہاٹی داوڑ ی

درشن تے ... 1- مربع ترجیع بند

پن تے ... 2- اولیکو بند

نن تے ... 3-

انتہ پالن کریس خن تے ... 4-

اینو ... 1- ارٹمیکو بند

دونو ... 2-

ہم سن تے ... 3-

انتہ پالن کریس خن تے ... 4- ۰۰

مربع ترجیع بنداس ”شیپول“ ٹی ڈاکٹر رزاق صابر دُن نوشتہ کرینے

اولیکو بند

کسے کن خوشی تا سامان سے اُٹ

نظر ٹی کسے نا نادان سے اُٹ

ای تو ہر درد نا درمان سے اُٹ

ای ہچس افٹ بس انسان سے اُٹ

ارٹمیکو بند

محبت مہرے ای تالان کروکٹ

احوالے خیرنا لامب آن ہتوکٹ

فراخو بھلو ای دامان سے اُٹ

ای ہچس افٹ بس انسان سے اُٹ

مخمس

مخمس ہم مسمط نا اسہ بشخ اسے داٹی پنچ مصرعہ مریرہ یعنی اولیکو بند نا ہر پنچ
آ مصرعہ غاک ہم قافیہ و ردیف مریرہ ولے ارٹمیکو بند نا قافیہ غاک مسہ وڑٹ مریرہ۔

اولیکو وڑٹی اولیکو مصرعہ غان تا چارمیکو مصرعہ اسکان ہم قافیہ و ردیف
مریرہ و پنچمیکو مصرعہ اولیکو بند تون ہم قافیہ مریک۔

ارٹمیکو وڑٹی اولیکو مصرعہ غان تا مسٹمیکو مصرعہ اسکان ہم قافیہ و ردیف
مریرہ و چارمیکو مصرعہ اسل جتا مریک و پنچمیکو اولیکو بند تون ہم قافیہ مریک۔

مسٹمیکو وڑٹی اولیکو و ارٹمیکو مصرعہ ہم قافیہ و ردیف مریرہ ہندن، مسٹمیکو
وچارمیکو جتا ہم قافیہ مریرہ و پنچمیکو اولیکو بند تون ہم قافیہ مریک ہاٹی تا دا وڑی۔

دروئ ... 1- اولیکو بند:-

مروئ ... 2-

بروئ ... 3-

سُروئ ... 4-

کروئ ... 5-

ارٹمیکو بند:-

مستمیکو وڑ ارٹمیکو وڑ اولیکو وڑ

ملوکا 1 ... -1 ملوکا 1 ... -1 سلوکا 1 ... -1

بروکا 2 ... -2 بروکا 2 ... -2 بروکا 2 ... -2

پدینے 3 ... -3 پروکا 3 ... -3 پروکا 3 ... -3

تفینے 4 ... -4 پدینے 4 ... -4 ہتوکا 4 ... -4

کنوئ 5 ... -5 کہوئ 5 ... -5 سلوئ 5 ... -5

برابوئی شاعری ٹی مخمس نا وڑٹ شاعری دو بتو جاگہ نا جاگہ اس گڑ اس شاعر آتا
شیئری نوشت آتیٹی خننگرہ ولے او مصرعہ و قافیہ تا ردوبند اٹ مخمس افس۔

مخمس ترجیع بند

مخمس ترجیع بند شاعری نا جتائُ بشخ اس تو اف ولے ہندا مخمس نا مصرعہ و
قافیہ آتا ردوبند ئی جتا کنگ آن مخمس ترجیع بند جوڑ مریک ایہن ہم مسمط نا ہرا بشخ تو
ترجیع بند نوشتہ مس گڑا ہمو نظم نا اولیکو بند نا گڈیکو مصرعہ ایلو بند آتا گڈسراٹ ہندن آن
ہندن بریک ولے اوڑان مست نا مصرعہ اولیکو بند تون ہم قافیہ مروئی ئی۔

مخمس ترجیع بند نا ہائی دا وڑ ئی۔

کنے پاپہ 1 ... -1 اولیکو بند:-

مرے پاپہ 2 ... -2

کرے پاپہ 3 ... -3

برے پاپہ 4 ... -4

ہراتم نے تینا استان درے پاپہ 5 ... -5

ارٹمیکو بند:-

ارٹمیکو وڑ اولیکو وڑ

نما سنگت 1 ... -1 نما سنگت 1 ... -1

خنا سنگت ... 2- کنا سنگت ... 2-
 درو دیراس ... 3- خنا سنگت ... 3-
 سرے پاپہ ... 4- مرے پاپہ ... 4-
 ہراتم نے تینا استان درے ... 5- ہراتم نے تینا استان درے پاپہ ... 5-
 پاپہ

داکان بیدس مخمس ترجیع بندنا اولیکو بند ٹی قافیہ تا ردوبند دا وڑ ہم مننگ کیک۔

ننے داوڑ ... 1- اولیکو بند:-

خنے داوڑ ... 2-

برے داوڑ ... 3-

برے پاپہ ... 4-

ہراتم نے تینا استان درے پاپہ ... 5-

وڑک کن ”شیپول“ آن اسہ مخمس ترجیع بند اس

شہیدآتا کلہو ورنہ تا پنا

اولیکو بند:-

تارمہ انگا ظلمنا نن توپ و بمباتا توار

چارمہ کنڈ دشمن نا پلوپڑ گولہ و سمتا قطار

حق انا خاطر اگر بس کاٹما پا ہونا وار

قوم و ملک آ کاٹمے نم مخیسہ قربان کبو

ننکے ارمان کپیو دا ڈھے کن ارمان کبو

ارٹمیکو بند:-

جاگہ اس ماتم مروئے جاگہ اس چاپاک مرور

نن ہنون داکان نما استٹ ننا یاتاک مرور

چانڑدہ نا طوبے مروئے روشنا استاک مرور

بہادر امبار کہینہ ننکن خوشی و شادان کبو

ننکے ارمان کبو دا ڈھے کن ارمان کبو

مسدس

مسدس مسمط نا بشخ اسے و دا شاعری نا ہمو وڑ ی ہراٹی شش شش مصرعہ نا اسہ
اسہ بند مریرہ۔ ہندن مسدس نا اولیکو بند نا ہر شش انگا مصرعہ غاک ہم قافیہ و ردیف
مریرہ و ارٹمیکو بند یا ایلو بند آتا اولیکو مصرعہ آن تا پنچمیکو مصرعہ اسکان ہم قافیہ و
ردیف مریرہ و ششمیکو مصرعہ اولیکو بند تون ہم قافیہ مریک۔

=مسدس نا ہاٹی دا وڑ مریک

ارٹمیکو بند اولیکو بند

ڈغارا ... 1- وطن کہ ... 1-

توارا ... 2- کفن کہ ... 2-

بہارآ ... 3- چمن کہ ... 3-

کرارا ... 4- امن کہ ... 4-

سہارا ... 5- ثمن کہ ... 5-

دفن کہ ... 6- دمن کہ ... 6-

براہوئی شاعری ٹی ننے داسکان مسدس نا ہاٹی ٹی نوشتوک دو بفق مصرعہ و قافیہ
تاردوبند ی بدل کنگ آن مسدس نا ارا وڑ پین مریرہ دُنکے

مسدس ترجیع بند ii- مسدس ترکیب بند i-

مسدس ترکیب بند (i)

مسدس ترکیب بند شاعری نا جتائُ بشخ اس افک بلکہ مسدس ٹی قافیہ تا ردوبند ی
بدل کنگ آن مسدس ترکیب بند جوڑ مریک یعنی مسدس ترکیب بندٹی ہربند نا قافیہ و ردیف
آک جتا مریرہ ولے ردو بند اسٹ مریک۔ ہندن مسدس ترکیب بند نا اولیکو چار مصرعہ ہم
قافیہ مریرہ و پنچمیکو و ششمیکو مصرعہ جتا ہم قافیہ و ردیف مریرہ۔ یعنی مسدس ترکیب

بند قافیہ نا بابت ارا ہندا بشخنگ اک اولیکو بشخ ٹی چار مصرعہ نا قافیہ غاک جتا مریرہ و ارٹمیکو بشخ ٹی پنچمیکو و ششمیکو مصرعہ غاتا قافیہ غاک جتا مریرہ ہندن مسدس ترکیب بند نا اولیکو بند نا ہڑتوما بشخ آنا قافیہ غاک ارٹمیکو بند نا ہڑتوما بشخ آنا قافیہ غاتیان اسل جتا مریرہ۔ یعنی دانا ہر بند اسہ پوسکنو بندس مریک مسدس ترکیب بند ناہاٹی دا وڑی۔

شام مفک ... 1-

گیرام مفک ... 2-

انجام مفک ... 3-

حنام مفک ... 4-

ارمان کرین ... 5-

درمان کرین ... 6-

براہوئی شیئری نوشت آتیٹی مسدس ترکیب بند نا ہاٹی ٹی ہجو وڑک اس خننگیک۔

مسدس ترجیع بند (ii)

مسدس ترجیع بند نا ارٹمیکو بشخ نا مصرعہ غاک ایلو بند آنا ارٹمیکو بشخ ٹی ہم ہندن آن ہندن بریرہ۔ مسدس ترکیب بند و ترجیع بند ٹی ہندا فرکے کہ ترکیب بند ارٹمیکو بشخ نا قافیہ غاک ایلو بند آتیٹی بفسہ ولے ترجیع بند نا ارٹمیکو بشخ نا ہڑتوما یا گڈیکو مصرعہ ہر بندٹی ہندا وڑ بریک ہرا وڑ کہ اولیکو بندٹی ی۔ مسدس ترجیع بند نا ہاٹی دا وڑی۔

اولیکو بند:-

سامان ... 1-

ارمان ... 2-

ایمان ... 3-

بے شان ... 4-

کاریم 5-

اخص کبین ی خواری نا باریم 6-

ارٹمیکو بند:-

اف پین ... 1-

مونی دین ... 2-

شون و شین ... 3-

اخص تین ... 4-

ماریم ... 5-

اخص کبین ئی خواری نا کاریم ... 6-

برابوئی شاعری ئی ”خید نا زباد“ مسدس ترجیع بند نا کتاب اسے ولے دانا بند آتیٹی
مسٹمیکو مصرعہ جتائی ہرا ترجیع بند نا ہاٹی ئی افک ایہن مصرعہ آتاساب اٹ دا کتاب
مسدس ترجیع بند نا کتاب اس پاننگک نمونہ کن اسہ بند اس۔

تپیسہ ہچ وختس دے تا نی باسئی ئی

کاریم ئی نی مشغول تپیسہ بینگئی ئی

جولا خلے خلے تو دیرے نہور کپیس

دیرا کروس نی پاش پھل تینا بے وسی ئی

نا غمک کنے تو کشکار نا خواری ئی سلامے

ای ہم تو پاوہ ہر وار نا خواری ئی سلامے

ای چاوہ نے مصور دنیا نا رازے چاسہ

غم تا خوشی تا کل ئی نی سرو سازے چاسہ

مجنون نا اے گنوکی خلقت نا بے قراری

زہیری مرے کہ خڑکی لیلیٰ نا نازے چاسہ

کاغذ برش نا فنکار نا خواری ئی سلامے

ای ہم تو پاوہ ہر وار نا خواری ئی سلامے

برابوئی شاعری ئی مسمط نا بشخ آتیا داخس کاریم متتے اخص کہ ادب نا گرج آک ئی۔
داڑان بیدس مسمط نا ایلو بشخ آک دُنکہ مسبع، مٹمن، مستع، یامعشر داتیٹی ہم قافیہ نا ردوبند
اس مریک و ترجیع بند و ترکیب بند ہم مننگ کیرہ ولے برابوئی شاعری ئی داتا تب و مزاج
نہ مننگ نا سوب آن داتے سرجمی اٹ درشان کننگ مفک۔

برابوئی شاعری ئی ہائیکو

ہائیکو شاعری بلحاظ ہاٹی نا اسہ بشخ اسے۔ دابنادی وڑٹ جاپانی شاعری نا اسہ وڑٹ اسے داکان بیدس، چینیک و فرنگیک ہم ہائیکو نوشتہ کرینو ہندن ہائیکو تینا ملک آن سفر کرسہ ہننگ ی و برصغیر نا ہر زبان تا ادب ٹی ہند جوڑ کرینے اردو آنبار براہوئی شاعری ٹی ہم ہائیکو تینے ہندی کرینے و براہوئی زبان نا ہر شاعر گڑا نہ گڑاس ہائیکو نوشتہ کرینے یعنی دا ہند نا شاعراک ہائیکو آن تو بے سدی وڑٹ ہلد ی ولے سدی وڑٹ داسکان ی ہائیکو آ کس کاریم کتے۔ داکان بیدس بہازا ہندغ آک دا ہم پارہ کہ براہوئی شاعری ٹی گیر اسے آن ہائیکو نا وڑٹ ’لیئکو‘، نا پنت ساڑی ی ہرا خلقی شاعری نا اسہ بخش اسے۔ انت لیئکو، ہائیکو نا بنادی دروشم ی دا بابت سرجمو پٹ وپول اسے نا گرج ی۔

ہائیکو نا ہاٹی:-

ہائیکو مسہ مصرعہ نازی آ مریک یعنی ہائیکو نا ہاٹی ٹی مسہ مصرعہ بریرہ اولیکو و (i) مسٹمیکو مصرعہ بریبر و نیامیکو مصرعہ مچہ مرغن مریک۔

ہائیکو نا اولیکو و مسٹمیکو مصرعہ تیٹی پنج پنچ رکن مننگ کیک و نیامیکو مصرعہ نا (i) ہفت رکن مریرہ۔

ہائیکو مدام ’فیلن فیلن‘ وزن نازی آ نوشتہ مریک۔ (iii)

’اولیکو و مسٹمیکو مصرعہ تا کچ داخس ی‘ ’فیلن فیلن فع (iv)

’نیامیکو مصرعہ نا کچ دادے‘ ’فیلن فیلن فیلن فع (v)

ہائیکو نا سرحال:-

بہازا نقاد آک دا پارہ کہ ہائیکوٹی فطری شاعری مریک داٹی مسہ مصرعہ ی و ہندا مسہ مصرعہ ٹی اسہ پورا و با مقصد ی ہیت اسے ہند کروئی مریک۔

ولے ہائیکو آنبار مچا شاعری بلحاظ ہاٹی نا بشخ آتیا سرحال نا بابت ہجو پابندی اس اف دافتیٹی ہر سرحال ہندی مننگ کیک۔

دُن تو براہوئی شاعری ٹی ’ہائیکو‘ نازی آگڑاس کتاب ارے ولے ہرا گرج و ردوبند آک ہائیکو نائی ایفتے کس پورو کروک خننگ پک انتے کہ مہالو پاننگا کہ ہائیکو بدرو شیبری وڑٹ اسے و دا براہوئی ٹی اوڑدہ مس گڑا ہائیکو نا جندنا ردوبند و گرج آک اریر۔ اے ردو بند آتیاں جتا ہائیکو تو نوشتہ کنگ اک ولے ہائیکو پاننگسہ انتے کہ ہائیکو نا وزن بیرہ ’فیلن‘، ’فے۔ لن‘، نازی آتے گڑا دا وزن آن پیشن مننگ ہائیکو پاننگسہ۔ دا ہم پاننگ کینہ کہ رباعی آنبار ’ہائیکو‘، نا ہم وزن جتا و مخصوص ی۔

گڑاس ہائیکو۔

نم کینہ انتئے
 خن تے تینا پین کن
 نم کینہ انتئے
 زیب اُس اَرانا
 خف تیٹی اونا مزاج
 حنیف مزاج)) پاریٹ مدانا
 مش و دامان جوانے
 دا محل و ماڑی تے آن
 اے گدان جوانے
 ہچو اف کسر
 کاوہ مگر مزل نا
 اعظم شاہ)) اف کنے خبر
 ہائیکو و لیئکو ٹی فرک

ہائیکو و لیئکو نا نیام اٹی فرکے پُہ مننگ کن باندے کہ ہڑتوماتا ہیئت و ردوبند آن
 بلد مننگ ی۔ ہائیکو ی لیئکو نا پوسکنا دروشم ہمو بندغ آک پارہ ہراتے ہڑتوما شیئری وڑتا
 باروٹ چاہنداری ہچ اف دُن کہ مہالو پاننگا کہ ہائیکو پیشن آن بروکو شیئری وڑ اسے دانا
 جند نا ہائی و شین اسے و لیئکو ننا خلقی شیئری وڑتیاں اسٹ ی دانا جتائی ہائی و ردوبند اس
 مریک داتے اسٹ پاننگ ہچو بابت اس سہی افک دا فرکے سرپند مننگ کن لیئکو ی پُہ
 مننگ ضروری ی۔

لیئکو:-

لیئکو خلقی شاعری نا اسہ گچینو وڑ اسے داٹی ارمان، انتظار آن بیدس ہر سرحال
 ہندی مننگ کیک۔ لیئکو گھٹ نا پُر اٹ سوز و زبیری آ توار تون پاننگ اک۔

اسہ لیئکو اسہ ٹھپو نا مریک و ہر ٹھپو نا اولیکو مصرعہ ارٹمیکو ژان مچٹ چنک
 مریک ولے ہم قافیہ و ردیف مریرہ۔ لیئکو خلوکا یا پاروکا اولیکو مصرعہ ی گھٹ نا پُر آن
 دردی آ توارٹ پارسہ توارے مرغن کیک تانکہ بنوکا ناخیال دا پارہ غا مرے کہ ارٹمیکو

مصرعہ ٹی انت پاننگ اک۔ اسل بیت یا مقصد نا بیت لیئکو نا ارٹمیکو مصرعہ مریک۔
اولیکو مصرعہ چڑہ ارٹمیکو مصرعہ نا قافیہ ی بریبر کنگ کن مریک۔
لیئکو نا ہائی:-

لیئکو ٹی اسہ ٹھپو اس مریک ہر ٹھپوٹی ارا مصرعہ مریرہ۔ (i)

لیئکو نا اولیکو مصرعہ چنک مریک و ارٹمیکو بھلن مریک۔ (ii)

لیئکو کن ہجو بحر یا وزن اس جتا مخصوص افک دا ہر ہر وزن یا بحرٹی نوشتہ مننگ (iii)
کیک۔

لیئکو نا اولیکو مصرعہ ٹی اخس کہ ارکان مریرہ ارٹمیکو مصرعہ ٹی ارا ہنداخس (iv)
مریرہ یعنی اگہ اولیکو رکن ٹی چار ارکان تو ارٹمیکو ٹی ہشت مریرہ۔

ہائیکو اس ہمو وخت لیئکو پاننگ اک ہراتم اونا ارٹمیکو و مستمیکو مصرعہ غاتے اسٹ (v)
کرسا اوتیاں چڑہ ارا رکن کشنگ ی۔

لیئکو نا ہڑتوما مصرعہ غاک تو بریبر مفسہ ولے ہم قافیہ و ردیف ضرور مریرہ۔ (vi)

لیئکو چڑہ خلقی شاعری ٹی پاننگانے ولے داسہ جدید شاعری ٹی داسکان ی کس اس
لیئکو نوشتہ کتنے۔ گڑا لیئکو و ہائیکو نا جتا جتا ہائی تے پُہ مننگ آن پد دا پاننگ مریک
کہ دافیتی فرک اس ارے دا اسٹ افس جتا جتائی شیئری وڑ ی۔
خلقی شاعری آن لیئکو نا گڑاس وڑک دا وڑ ی۔

کلڑی 1-

کلڑی ٹی کُنْب اسے

کنا گودی نا رندٹ رمب اسے

کلڑی آن دڑانے

کنا گودی ی جغدالی وڑانے

مورنا جگہ 2-

جگہ کلہ نا

گلہ شاغا دیدار آن پھل نا

مونٹی کپی ئ
سنگت کے جگر کے ٹھپی ئ

گیت آکو گلی نا
لال نا کسرتا دو تفوک سلینہ
مورو 3-
دادے چلو نا
وس کریٹ بھاز ای دو بتو پلو نا

خلگٹ جنو کے
کاٹم تہ لعل کن گنو کے
گونڈک جان 4-
دیرے پا دلانا
گونڈجان زو برک کان خنتے آگلہ نا

اسہ ہائیکو اس لیئکو نا دروشم ٹی ہمو تم بریک ہراتم ہائیکو نا ارٹمیکو و مستمیکو
مصرعہ آتے اسٹ کرسہ اوتیان ارا (2) رکن کشنگ ئ ولے قافیہ غاک امو مریر تو او
لیئکو اس پاننگ اک۔ڈنکہ

طوبے نا یاری
داٹی کروئی مریک
مزاج)) نن تا بیداری
دا ہائیکو اسے اگہ دانا گڈیکو مصرعہ غان ”نن تا“ ئ کشن و ارٹمیکو و مستمیکو
مصرعہ تے اسٹ کین تو داوڑ مریک ہرالیئکو اسے
طوبے نا یاری
داٹی کروئی مریک بیداری

برابوئی شاعری ٹی نظم

(i) ایہن تو ”نظم“ ادب نا رٹمیکو بہلا بشخ نا پن ی ہر شیئری نوشت دُنکہ غزل، حمد، نعت، قصیدہ، مرثیہ، رباعی، قطعہ، ہائیکو، مثنوی و پین پین داکل نظم نا بشخ آکو۔

(ii) ہندن بہاز آ جاگہ غا ”نظم“ نا جتا مفہوم ی ہلیرہ دُنکہ غزل آن بیدس ایلو مچا شیئری نوشت آتے نظم پاننگ اک۔

(iii) نظم شیئری نوشت آتیٹی مخصوص ی وڑ اسے نا پن ہم ارے ہرانا معنہ ی ہمو شیئراک ہر آتیٹی اسہ مرکزی خیال (بنادی خیال) اس مریک داٹی سرحال آتا بچو پابندی اس اف ہندن جتائی ہائی سے نا گرج ہم افک۔ و دا وڑانگا نظم ی ایلو بشخ آتیان دُنکہ مثنوی، رباعی، مرثیہ، غزل، قصیدہ و پین تیان جتائی پن تننگ اک تانکہ پُہ مننگ ٹی آسانی مرے۔ گڑا نظم ی شاعری نا ہڑتوما وڑک (بلحاظ سرحال و بلحاظ ہائی) کل آتیان جتا کینہ و دادے ارا ہندا بشخنہ۔

معری نظم (ii) آجو نظم (i)

ہندن غزل، قصیدہ، مخمس، مسدس و مثنوی آنبار آ شاعری نا مچا وڑتیٹی شیفکو گڑاتا خیال ی تخوئی مریک۔

مچا نظم اسہ وزن اسے آمرے۔ (i)

مصرعہ غاک بریبر مریر۔ (ii)

قافیہ غاتا اسہ مکرہ ی ردوبند اس مرے۔ (iii)

ولے زمانہ تو اوار شیئری نوشت آتیٹی شون وشین برسہ کرے و پوسکنا دورنا شاعر آک ہائی نا ہڑزکو ہر مسٹ آقانوڈ آتے درشانی ٹی مشکل ودی کنگ نا گڑا چائسر انتے کہ اوقتا نزد ٹی مچا نظم ٹی اسہ وزن نا پابندی کنگ خیال و جوزہ آتے بے چس کیک ہندن مصرعہ آتا بریبر تمنگ خیال نا روانی ٹی مشکل ودی کیک و چنکا ہیت ی چٹ تروئی مریک و بہلا ہیت ی مچ کروئی تمّا کہ قافیہ آتا خیالداری خیال ی تورنگ نا سوب مریک و شاعر قافیہ نا غلام مرسہ لفاظی کیک۔ گڑا گڑاس شاعر آک نظم نا ہندا ہر مسٹ آقانوڈ آتے یلہ کنگ خواہسر ہرافتا سوب نظم معری و آجو نظم جوڑ مس۔

معری نظم: (i)

قافیہ و ردیف آن جان خلاسی نا است خواہی نظم ئی معری نا دروشم ہلک۔ معری نظم
نظم نا ہمو وژ و ڈول ئی ہراٹی قافیہ ہچ مفک ولے نظم نا ایلو ارا اصول آک معری نظم ٹی
مچا نظم ئی اسہ وزن یا بحر ٹی مروئی ئی۔ (i) ہم ساڑی مریرہ یعنی

مچا نظم نا مصرعہ غاک اسہ ایلوتون بریبر مریرہ یعنی مصرعہ غاک چنک بہلن (ii)
مفسہ۔

معری نظم ہم فارسی آن اردو و اردوآن دا جاگہ نا ہندی آ ادب آتیامبار براہوئی ادب ٹی
کوکڑو کریسہ تینے ہندی کرے اگہ خورٹی اٹ ہننگے کہ قافیہ نا ہچو پابندی نہ کنگ آن
معری نظم زرس آسان مریک ولے براہوئی شاعری ٹی داسکان ئی شاعری نا ایلو بشخ
آتیامبار معری نظم نازی آ داخہ کاریم تو متنے ولے کزاں کزاں شاعری تیٹی نظم معری
خننگ اک۔

ہندن نظم معری ہم تینے ٹی ہر سرحال ئی ہندی کنگ نا لائخی تخک اگہ خیالداری
کروئی مریک تو بیرہ بحر و وزن و مصرعہ غاتا بریبری نا کہ مصرعہ غاتا ردو بند اسٹ
مرے و مچا نظم اسہ وزن اسے آ مرے۔

“حنیف مزاج نا ”معری نظم“ نا گڈ سرآن منہ شیئر داوڑ ئی ہرانا سرحال ئی ”استونا بندغ

بریک یاد مخوہ استونا بندغ

ولے دا بنگٹ ای حیران مسٹ

ہرا خوشی تا ڈس ئی تس ہنا او

کہ تینا غم تیان او دل ترخ مس

ہراکہ بیس درو خوشی تا ٹیکی

کہ اینو او ہم خن تیٹی نم تس

بدل ٹی سات نا خوشی تا اینو

کہ اخس او خنا ولدانا غم تس

ہنا استو ہمو استونا بندغ

غماتے زندنا خوشی کریسہ

کرے خوشی تے غم استونا بندغ

براہوئی شاعری ٹی نظم معریٰ نا شوندارى کن استناہب ات کاریم بکارے۔ بیرہ منہ
کتاب آتیٹی منہ بند نوشتہ کنگ ات نظم معریٰ نا حق آک خلاس مفسہ۔

آجو نظم:- (ii)

بے قافیہ، مصرعہ آتا بریری و وزن آن خلاسی نا است خواہی ”آجو نظم“ نا
دروشم ہلک وخت وخت اس آجو نظم ٹی اسہ بحر سے نازی آہنوئی مریک تو وختس بحر
و وزن نا ہچ خیال تخوئی مفک ہندا خاطران آجو نظم یئ مَسہ ہندا بشخنگانے تانکہ ہراسہ
بشخ نا بابت جتا سرجمی پُہہ مننگ آسان مرے آجو نظم نا مسٹ انگا وڑک دادو۔

(غیر موزوں (بے وزن iii) (نیم موزوں (نیم وزن ii) (موزوں (باوزن i)

موزوں آجو نظم:- (i)

دا آجو نظم نا ہمو وڑ ی ہراٹی مصرعہ غاک توچنک و بہلن مریرہ ولے وزن یا بحر
اسٹ اس مریک مچا نظم ٹی بحر نا خیالدارى کروئی مریک ولے مصرعہ آتیٹی بحر نا
رکن آک کم و ود مرسہ کارہ داٹی قافیہ نا ہجو پابندی اس کنگ پک۔

براہوئی شاعری ٹی موزوں آجو نظم آ پروفیسر نادر قمبرانی، وحید زبیر آستا منہ
نظم خننگرہ۔

پروفیسر نادر قمبرانی نا ”کنا لاڈی“ نا سرحال آ موزوں آجو نظم آن گڑاس بند داوڑ
یئ۔

کنا زیبیل امر کیو ای

کنا استان نی ہمپیسہ

کنا نی استنا ٹیک ساہنا بندئس

نا دوستی آکنے شک اف

وفاتی نا کہ گھٹی اف

ضرورت بندغے مجبور کیک لاڈی

غریبی مژدے تہان دیک

===== ای جوان

دا خاتران دادے موزوں آجو نظم پانہ انتئے کہ مچا نظم نا اسہ بحر یا وزن اسے
ولے مصرعہ غاک چنک بہلن یئ یعنی بحر نا ارکان تا کچ جاگہ اس مچٹ و جاگہ اس زیات

یٰ یعنی بڑزکو نظم ”مفاعیلن مفاعیلن“ نا وزن آتے ولے جاگہ اس مفاعیلن اِرا وار بسُنے
و جاگہ اس چار وار و جاگہ اس اسہ وار دُنکہ

... مفاعیلن مفاعیلن

... کنا زبیل امر کیو ای

... کنا استان نی ہمپیسہ

کنا نی استنا ٹیک ساہنا بندئس

نیم موزوں (نیم وزن) آجو نظم: (ii)

نیم وزن آجو نظم ہمو نظم یٰ پارہ ہراٹی مصرعہ غاتا چنک و بہلن مننگ آن بیدس اِرا
اِرا وزن یا وخت وختس اِرت آن زیات بحر آک اوار مریرہ یعنی نظم نا دا وڑٹی تو وزن نا
خیالداری مریک ولے اسہ نظم ٹی اسٹ آن زیات وزن نا زی آ نوشتہ کنگ اِک۔ دُنکہ
پروفیسر نادر قمیرانی نا ”مزل“ پنی آ نظم نیم موزوں آجو نظم نا گچینو نمونہ اسے ہراٹی
اسٹ آن زیات وزنک خننگرہ دُنکہ۔

کاروانس بے کسر ... فاعلاتن فاعلن

سر بلکہ سُس ... مستفعلن

موناتہ آلو مزلس ... فیل فعولن فاعلن

نن تہار ہورہ گروک ... فاعلاتن فاعلن

جمر لُرا سُس چلہ نا ... مستفعلن مستفعلن

(غیر موزوں) (بے وزن آجو نظم (iii)

غیر موزوں آجو نظم دا نظم نا ہمو وڑ یٰ ہراٹی ہچ گڑانا پابندی مفک یعنی وزن نا ہچ
خیال تخنگ پک و مصرعہ غاک شاعر نا منشا اٹ چنک و بہلن و انتس کہ است تہ کشہ و
انت اس کہ دُوی آن پیشن مرے نوشتہ کنگرہ۔

اینو پگہ غیر موزوں آجو نظم یٰ ”نثری نظم“ ہم پارہ انتے کہ دا وڑنا نظم آتیٹی و
نثرائی فرک چڑہ روانی نائی کہ نظم ٹی روانی ارے تو نثری داخس مفرو۔ ڈاکٹر رزاق
صابر نا ”کنا محبوب“ پنی آ نظم غیر موزوں آجو نظم نا گچینو وڑک اسے دُنکہ

ارمانک تفو کو پہلو آ

بخجہ اس غمتا خمب ٹی

مون شیف روان مون شیف روان

او بے سمائی منزلان

خنک نمب و جوڑک باروک اریر

نازرک انگا نکو شپاد

مونجا غا مون خوشنگا اُست

لیکو خلیسہ کائک او

داکان بیدس مستزاد، سانیت ہم نظم نا بخش آتیٹی او ار اریر۔ مستزاد ٹی قافیہ و وزن نا خیالداری تخنگ آن بیدس مچا نظم اسہ بحر ٹی مریک ولے مستزاد ٹی نیم مصرعہ اس ہر شیئر نا گڈ سرٹی وار وار بریک۔ ہندن سانیت ٹی ہم قافیہ وزن نا خیالداری آن بیدس مچا نظم اسہ بحرٹی مریک ولے اسہ سانیت ٹی چانڑدہ مصرعہ مریرہ۔ ہشت مصرعہ نا قافیہ تا ردوبند تینا وڑٹ مریک و ایلو شش مصرعہ نا قافیہ نا ردوبند تینا وڑٹ۔ مستزاد و سانیت براہوئی شاعری ٹی ہندی تو افس ولے جاگہ جاگہ اسہ اسہ وڑک داتا باروٹ ملّیک۔ براڑان سما تمک کہ براہوئی شاعری نا تب آ بریبر بفس۔

چارمیکو بخش

نظم و نثر ٹی فرکے پہہ مننگ کن گڑاس اصطلاح:-

اسہ شیئر اسے نا باوزن مننگ کن منہ گڑا نا گرج مریک و گچینو شاعر اسے کن دا باندے کہ او ہندا گڑاتے جوان سر پند مرے ہرافک نظم و نثر ٹی فرک اس تخنگ ٹی کمک کیرہ دنکہ۔

(وزن: i)

دنکہ اسہ گچینو شیئر یا ٹھپو اس ہمو وخت گچین پاننگک ہراتم او باوزن مرے، قافیہ دار مرے، و اسہ مقصد سے نا درشانی ئ کے۔ یعنی وزن اسہ شیئر سے نا جوانی ٹی بھلوکمک اس کیک۔

ایہن تو وزن نا معنہ تول، ناپ نا ئ۔ ولے شیئری نوشت آتیٹی وزن نا معنہ ارا بیت یا حرف آتیٹی حرکت و سکون آتا بریبر مننگ ئ۔ یا دا ہم پاننگ مریک کہ شیئر اسے نا بحر بریبر مننگ وزن پاننگک۔ ہرا شیئر بحر آ بریبر بریک تو او شیئر وزن ٹی ئ دنکہ

پتا تیٹی سفر کپہ

تینا نتے دتر کپہ

گڑا

مفا

عیلن

مفا

عیلن

پتا

تے ٹی

سفر

کپ پہ

تتا

نت تے

دتر

کپ پہ

اگہ اسہ شیئر اس بحر آ برییر بف یعنی او ودّ یا کم مرے تو او بے وزن یّ یا پنوکے
دنکھ

نا ہم دوی سُرے کہ

زبیر یّ کس اس چائے

بحر

مس

تف

علن

فعو

لن
نا
بم
دوی
سُرے
کہ
زہی
رے
کسس
چا
ئے

دا شیئر نا ارٹمیکو مصرعہ وزن ٹی آفک دا بحر آ برییر بننگ افک گڑا پاننگ
مریک کہ دا شیئر بے وزن ئ اگہ دادے بحر آ برییر ہتین گڑا دا وڑ مننگ کیک۔

مس
تف
علن
فعو
لن
کس
اس
زہی

رچا

ئے

کس اس زبیر ئی چائے باوزن:

زبیر ئی کس اس چائے بے وزن:

حرکت و سکون آن بلدی:-

شیئر اسے نا وزن ٹی مننگ کن دا باندے کہ او بحر آ بریبیر برے، و حرکت کہ حرکت و سکون کہ سکون برے، حرکت و سکون انت ئی دافتیٹی انت فرکے دا باروٹ گڑاس

حرکت:- (i)

ایہن تو حرکت ”سرینگ، بیداری“ ئی پارہ ولے نوشت ٹی حرکت زبر، زیر و پیش ئی پاننگ۔ دا مسٹ آن ہراست ہم حرف اسے آ مس تو اے حرف حرکت پاننگ ہندن شیئر نا وزن ٹی مننگ کن باندے کہ حرکت نا مقابل حرکت ئس مرے۔

سکون:- (ii)

ایہن تو ”سکون“ ساکت آن ہلوکے ہرانا معنہ ئی ”چپ“ یا کہوک۔ ولے نوشت آتیٹی سکون ہمو علامت ئی پارہ ہراڑا دوی چپ سلک یعنی جزم و شد (_ ، _) ئی سکون پاننگ ہندن شیئر سے نا وزن ٹی مننگ باندے کہ سکون نا مقابل سکون مرے و حرکت کہ حرکت مرے دنکہ ”کنا پن“ فعولن نا وزن آتے۔ انتئے کہ حرکت آتا مقابل حرکت و سکون آتیکن سکون بسونے دا باند اف کہ زبر، کہ زبر برے، ولے زبر کہ زیریا پیش ہڑتوماک ہم بننگ کیرہ۔ انتئے کہ حرکت کن حرکت نا خواست مریک۔

فَعُو

لُن

کَنَا

پِن

گُزَا ”فعو“، نا ”ف و ع“، و ”کنا“، نا ”ک و ن“، آ حرکت آک ءِ۔ و ”فعو“، نا و ”کنا“، نا ”ا“، آ سکون ءِ ہندن لن نا ”ل“، و پن نا ”پ“، آ حرکت و لن نا ”ن“، و پن نا ”ن“، آ سکون ءِ۔

ہندن مچا شاعری حرکت و سکون نا آہری مریک داقتیان بیدس وزن نا تصور ہچ مننگ کپ۔ حرکت و سکون ءِ چاننگ آن پد دا ہروئی مریک کہ اگہ اسہ حرف ائی اسہ حرکت یا اسہ سکون یا ارا حرکت ارا سکون و پین پین مسر تو دافتے انت پاننگ اک دنکہ سبب:- ارا حرفی آلوز آتے سبب پارہ دنکہ، خن، در، نا، بہ، مُر و پین پین ہندن سبب نا (1) ارا وڑ ءِ۔

سبب خفیف:ہمو ارا حرفی آلوز ہرانا اولیکو حرف آ حرکت مرے و ارٹمیکو حرف آ (i) سکون تو اودے سبب ءِ خفیف پارہ یا دا وڑ کہ سبب خفیف=اسہ حرکت +اسہ سکون ئسے نا دنکہ مُر۔ مِر۔دُونَا۔ پِن۔ خَن۔ ہُر۔

سبب ثقیل:ہمو ارا ہرفی آلوز ہرانا ہڑتوما ہرف آتیا حرکت مرے تو اودے سبب ثقیل پارہ (ii) یا دا وڑ کہ

سبب ثقیل=ارہ حرکت دنکہ

خَنُ پِن۔ کُن کُنپ۔ مَشُ پَٹ۔ دَمُ دُود۔ پَدُ پَاجِر۔ کُلِ چَمَن۔ دِلِ عَمَزَدَہ۔ دَافْتِیٹی

خَنُ۔ کُن۔ مَشُ۔ دَمُ۔ پَدُ۔ کُلِ و دِلِ سبب ثقیل پاننگرہ۔ انتئے کہ دارا ہرفی آلوز آتا ہڑتوما ہرف آتیا حرکت ءِ۔

وتد:- (2)

مُسہ ہرفی آلوز ”وتد“، پاننگک۔ دنکہ وطن، کسر، بدر، دتر، ننا، نمے، خنو، کیو، پین، شام، و ہندا وڑ نا پین لوز آک ءِ وتد نا ہم ارا وڑ ءِ۔

وتد مجموع:ہمو مسہ ہرفی آلوز ہرانا اولیکو و ارٹمیکو ہرف آتیا حرکت و مسٹمیکو ہرف (i) آسکون مرے تو اودے وتد مجموع پاننگ اک یا دا وڑ کہ

وتد مجموع =ارہ حرکت + اسہ سکون اسے نا دنکہ

گَسَر۔ دِئَر۔ ئِمے۔ پَدَا۔ خُلُو۔ چِرک

وتد مفروق:- ہمو مسہ ہرفی آلوز ہرانا اولیکو و مستمیکو ہرف آتیا حرکت و ارٹمیکو یا (ii) نیامیکو ہرف آسکون مرے تو اودے وتد مفروق پارہ یا دا وڑ

وتد مفروق=اسہ حرکت + اسہ سکون + اسہ حرکت اسے نا دنکہ

شَامِ غَم۔ سَارُ سُد۔ نِيكُ بَد۔ دِيْنُ دُنْيَا۔ مِهْرُ وَفَا و پین ہندا وڑ نا لوز آک دافتیٹی

شَام، سَارُ، نِيكُ، دِيْنُ، مِهْرُ وتد مفروق پاننگرہ۔ انتئے کہ دا لوز آتا حرکت آتیٹی فرق ارے یعنی ارا حرکت نا نیام ٹی اسہ سکون ٹسے۔

فاصلہ صغریٰ:- (3)

ہمو چار ہرفی آلوز ہرانا اولیکو، ارٹمیکو، مستمیکو، ہرف آتیا حرکت و چار میکو ہرف آسکون مرے تو فاصلہ صغریٰ پاننگک یا دا وڑ

فاصلہ صغریٰ= مسہ حرکت + اسہ سکون ٹس دنکہ

دِئْرِي۔ كَسْرِي۔ شَكْرِي۔ اَمْرِي۔ چَمْنِي۔

باز آ عروض نا چاہوکاک فاصلہ صغریٰ ئی منپسہ او فتا خیال ئی کہ فاصلہ صغریٰ اسہ سبب ثقیل و اسہ سبب خفیف اسے اوار کننگ آن جوڑ مریک گڑا دادے فاصلہ صغریٰ نا پین انتئے تننگے دنکہ

دِئْرِي.....فاصلہ صغریٰ

دِت.....سبب ثقیل

رِي.....سبب خفیف

ولے ہر وار سبب ثقیل و خفیف پاننگ اٹ مچہ پریشانی مریک ہندا خاتران سبب ثقیل و سبب خفیف نا اسہ ہندا بننگ ئی فاصلہ صغریٰ پارہ۔

فاصلہ کبریٰ:- (4)

ہمو پنچ ہرفی آلوز ہرانا اولیکو، ارٹمیکو، مستمیکو و چار میکو ہرف آتیا حرکت و پنچمیکو ہرف آسکون مرے تو فاصلہ کبریٰ پاننگک یا دا وڑ

فاصلہ کبریٰ= چار حرکت + اسہ سکون ٹس دنکہ

دِئْرُ رَغ۔ كَسْرُ خَن۔ سَوْبُ هُرَنْظَرِ بَد۔ چَمَنْ عِشْق و پین پین ہندا وڑ نا لوز آک۔

فاصلہ کبریٰ نا ہم باروٹ باز آ عروض چاہوک آک دا پارہ کہ دادے فاصلہ کبریٰ پاننگ اک
انتھے کہ دا ہم اسہ سبب ثقیل و اسہ وتد مجموع اسے اوار کنگ آن جور مسونے دنکہ

نَظَرِ بَد.....فاصلہ کبریٰ

نَظْ.....سبب ثقیل

رَبْد.....وتد مجموع

ولے دا سوال نا ولدی ٹی ہم گڑاس عروض چاہوک آک دا پارہ کہ چڑہ سبب ثقیل و
وتد مجموع تو پاننگیک ہندا خاتران سبب ثقیل وتد مجموع نا اوار مننگ ی فاصلہ کبریٰ نا
پن تنگا۔

(بحر:-2)

بحر نا عربی ٹی لوزی معنہ دریاب یا سمندر نا ی ولے شیئری نوشت آتیٹی بحر ہمو
با وزن یا اسہ جتا ی ردو بند اسے آ جوڑ مروکا لوز آک ہرافتا رد اٹ شیئر اسے نا وزن ی
سہی کشنگک دنکہ وڑک کن اسہ بحر اس دا وڑ ی

فاعلن فاعلن فاعلن

ہندا بحر نا ہر کڑد دنکہ ”فا“ یا ”علن“ داتے جتا جتا رکن پاننگک اگہ دا اوار
مسر تو ارکان پاننگرہ دنکہ ”فاعلن“ اسہ ارکان ئسے۔

مچا شاعری ٹی دہ ارکان ی ہرافتے ہرف آتا کچ نا زی آ ارا ہندا بشخانو یعنی ارا
ارکان آتے، پنج ہرفی و ہشت ارکان آتے ہفت ہرفی پارہ۔

پنج ہرفی ارکانک (کڑوک): (i)

دا کڑوتے دا سوب آن پنج ہرفی پارہ انتھے کہ دافتیٹی ہرف آتا کچ پنج ی ہراک دا وڑ
ی

فاعلن 1-

فعولن 2-

”فا“ و ”لن“ دا کڑوتیٹی ارا ’ارا ہرف ی۔ ہر کڑو(رکن) ٹی اسہ حرکت و اسہ ”
سکون اسے ہرافک سبب خفیف نا بریبیر ی۔ یعنی سبب خفیف تو اسہ حرکت و اسہ سکون
اسے نا چانداری نا پن ی ولے ہراتم بحر نا بیت مرے تو اوڑے دا نا علامت جتا مریک
یعنی سبب خفیف نا ہندا ”فا، لن“ اٹ پاننگرہ۔

ہفت ہرفی آکڑوک (ارکانک):- (ii)

دا ارکان آتیٹی ہفت، ہفت ہرف ہننگ نا سوب آن ہفت ہرفی پاننگ اک ہرافک ہشت ارکان یٰ دنکہ

- 1- مفاعیلن..... مَفَاعِی لُن
- 2- مستعفلن..... مُس تَف عِلُن
- 3- فاعلاتن..... فَاعِلَاتُن
- 4- فاعلاتن..... فَاعِ لَاتُن
- 5- مفعولات..... مَف عُو لَاتُ
- 6- مستعفلن..... مُس تَفَع لُن
- 7- مفاعلتن..... مَفَاعِلْتُن
- 8- متفاعلن..... مُتَفَاعِلُن

ہندا ارکان آتیٹی ”مفا، علن“ و ”علاو فعو وتد مجموع نا علامت آک یٰ انتئے کہ وتد (i) مجموع نا اولیکو و ارٹمیکو ہرف آک حرکت و مستمیکو سکون مریک ہندن دا رکن آتا حرکت و سکون تا کچ ہم وتد مجموع نا بریبر یٰ۔

داکان بیدس ”فَاع، لَاتُ و تَفَع وتد مفروق نا علامت آکو انتئے کہ وتد مفروق نا اولیکو و (ii) مستمیکو ہرف آتیا حرکت و ارٹمیکو ہرف آسکون بریک و دا رکن آتا حرکت و سکون اتا ردو بند ہم وتد مفروق آنبارو۔

ہندا ارکان آتیٹی، عِلْتُن و مُتَفَا فاصلہ صغریٰ نا علامت آکو انتئے کہ فاصلہ صغرائی نا (iii) اولیکو ارٹمیکو مستمیکو ہرف آتیا حرکت و چارمیکو ہرف آسکون بریک۔

تکتی (تقطیع):- 3-

تکتی نا لوزی معنہ شوئزہ کنگ یعنی ٹکر کنگ نا یٰ۔ علم عروض ٹی شیئر اسے نا بریبری یعنی وزن یٰ ہننگ کہ شیئر بحر نا رکن آتیا پورا بریبرے دا کاریم یٰ تکتی پاننگک۔

یعنی شیئر نا حرکت آک، رکن نا حرکت آتون بریبر بریرہ و سکون آک سکون آ بریبر بریرہ دنکہ ”وطن زیبا“ مفاعیلن نا وزن اٹے دادے دا وڑ ہننگک کہ

مَفَاعِی لُن

وَطَنَ زے بَا

یعنی ”مفا“، نا اولیکو و ارٹمیکو ہرف آ حرکت آکو ہندن ”وطن“، نا اولیکو ہرف ”و“، و ارٹمیکو ہرف ”ط“، نازی آ ہم حرکت ئو مفا نا ”الف“، آ سکون ئ تو وطن نا ”ن“، آ ہم سکون ئ۔ ہندن ”عی“، نا اولیکو ہرف ”ع“، آ حرکت و ”زے“، نا اولیکو ہرف ”ز“، آ ہم حرکت ارے ہندن مونی ایلو ہرف آتا حرکت و سکون آک ہم بحر نا رکن اتا رد اٹ ہننگرہ دا کاریم ئ تکتی پارہ۔

یعنی لوز ئ ٹکر ٹکر کرسہ بحر نا رکن آ ہننگ تانکہ وزن بریبر مرے تکتی پاننگ۔

تکتی نا ردو بند:-

تکتی کننگ وخت آن مُست منہ گڑا تا خیالداری کروئی مریک ہرافک دا وڑ ئ۔

شیئر ئ بحر نا رکن آتیا دا وڑ بشخنگ ئ کہ حرکت نا مونٹی حرکت و سکون کہ سکون (i) برے دا ضروری اف کہ حرکت زبر اسے تو زبر اس برے بلکہ زبر کن زیر و پیش ہم بننگ کیک چڑہ دا ہروئی ئ کہ حرکت کہ حرکت برے و سکون کہ سکون۔

تکتی کننگ کن ارا گڑا ئ جوان پہہ مروئی ئ (ii)

ہرفِ خوان(ii) ہرفِ نوشت(i)

ہرفِ نوشت:- ہرفِ نوشت ہمہ ہرفِ آتے پاننگ ہرافک شیئر ٹی نوشتہ تو کننگرہ (i) ولے خواننگپسہ یا دوی آن پیشن مفسہ (ادا مفسہ) ہرافتے وزن ٹی حساب کننگپک یعنی اوک ہننگرہ دادو۔

واو (و):- (i)

خوش، خوشبو، خواننگ، خواجه، خورشید، جوان، خوار، خواہش، کواک، گواک، گونڈ۔

داتیان ”و“، ئ تکتی کننگ وخت آ ہننگ اک ہرافک دا وڑ وزن ٹی حساب مریرہ، خش، خشبو، خاننگ، خاجہ، خرشید، جان، خار، خواہش، کاک، گاک، گنڈ، و پین ہندا وڑ نا لوز ہرافتیٹی ”واو“، تو نوشتہ مریک ولے خواننگ ٹی بفاک اوتے تکتی ٹی نوشتہ کننگ پک و وزن ٹی حساب ہم کننگ پک۔

ہ(با):- (ii)

ہراتم لوز اسے نا گڈ سر اٹ ”ھ“، برے تو او تکتی ٹی شمار مفاک یعنی اودے ہننگ دنکہ

کہ، بہ، مہ، نہ، دہ، (چانڑدہ) کہہ، بہہ، جہ، (خواجہ) یا پین ہندا وڑ نا لوز ہرافتا گڈ سر اٹ
 ”ہ“، نوشتہ تو مریک ولے پاننگ ٹی بفا کڈ ٹی شمار کنگ پک یعنی ”ب“، ”م“
 د“، ج“، مریرہ۔

ہندن پروانہ، دیوانہ، غنچہ، یا پین ہندا وڑ نا لوز آک مریر گڑا تکتی ٹی شمار
 کنگرہ۔ و وختس شمار کنگسہ یعنی ہڑتوما وڑ تیٹی سہی ئ۔

داکان بیدس اگہ ”ہ“، لوز اسے آن پد جتا برے اے ہم تکتی ٹی شمار مفک دنکہ تباہ،
 گناہ، یا پین وڑ نا لوز آک ہرافتا گڈ سر ٹی ”ہ“، جتا نوشتہ مس تو تکتی ٹی شمار مفک
 دنکہ تبا، گنا، نوشتہ مریرہ۔

س(نون غنہ):-(iii)

س“، نون غنہ ہم تکتی ٹی شمار مفک ہراتم لوز اسے نا پد اٹ بس تو او ہٹنگ ”
 دنکہ زمیں، آسمان، دانہ، کنول، ہاں ہاں، عیاں۔ و پین ہندا وڑ نا لوز ہرافتیٹی تو نون غنہ
 نوشتہ مریک ولے ادائیگی ٹی بفا داتے تکتی ٹی شمار کپسہ بلکہ داتا وزن دا وڑ مریک،
 زمی، آسما، دا، کول، ہاہا، عیا۔

ہندن خڑینک، پھڑینک، رنگ، دنگ، بند، شینک، آدینک، دودینگ، پلینگ، سپینگ،
 و پین ہندا وڑ نا لوز آتیٹی نون غنہ نوشتہ مریک و دادے تکتی ٹی شمار ہم کیرہ یعنی دافک
 ہٹنگ مفسہ۔

ہراتم لوز اسے نا گڈ سر اٹ اسہ وار ارا سکون بسر اگہ ہم لوز مصرعہ نا اول ٹی (iii)
 ئ یا نیام ٹی ئ گڑا ارٹمیکو سکون تینٹ حرکت اس جوڑ مریک اگہ ہندا لوز مصرعہ نا گڈ
 سر ٹی ئ تو اوڑے ہندن آن ہندن سیلک دنکہ

”ظلم نیتو پین مف“

رُل مُنِے تُو (فاعلاتن) پے نُمَف (فاعلن)

اگہ مصرعہ نا اول یا نیام ٹی ہندنو لوز اس برے ہرانا گڈ سر اٹ اسہ وار مسہ سکون
 بریر گڑا تکتی ٹی اولیکو سکون سکون رہینگیک ارٹمیکو حرکت جوڑ مریک و مسٹمیکو
 سکون تکتی ٹی ہج شمار مفک۔

دنکہ دوست، خواست، راست، ژامب، ژیمب، و پین ہندا وڑ نا لوز آک ہرافتیٹی مسہ
 مسہ سکون اسہ وار بریر گڑا داتا اولیکو سکونک دنکہ ”و“، و ”ا“، سکون رہینگرہ و
 ارٹمیکو سکونک دنکہ ”س“، و ”م“، حرکت جوڑ مریرہ و مسٹمیکو سکون ”ت“، ”ب“، دا
 تکتی ٹی شمار مفک یعنی ہٹنگرہ۔

ہندن دوست، خاست، راست، و پین ہندا وڑ نا لوز آک ہرافتا مسہ سکون ئُ گڑا اوفتا اولیکو سکون ہرا ہرفِ علت اسے ایدے ہٹنگ اک یعنی شمار مفک ہموفک دا وزن ٹی تکتی مریرہ دست، خست، رست۔

ے یا: (iv)

(i) ہمو لوز آک ہرافتیٹی اسہ وار مسہ مسہ سکون بریر ہرافتا ارٹمیکو سکون نون غنہ (ن) مرے گڑا نون غنہ غان مسٹ یا اولیکو سکون ہرا ہرفِ علت اسے اودے ہٹنگ اک یعنی تکتی ٹی شمار مفک دنکہ خڑینک، مورینک، پھڑینک، شینک، ادینک، دودینگ، پھلینگ، ہتینگ، رسینگ، گدرینگ، و پین ہندا وڑ نا لوز ہرافتیٹی مسہ حرکت اسہ وار برے و ہرافتا ارٹمیکو حرکت نون غنہ ”س“ مرے گڑا نون غنہ آن مسٹ نا سکون شمار مفک اے ہٹنگ اک ہرافک دا وزن ٹی تکتی مریرہ۔ خڑنک، مورنک، پھڑنک، شنک، آدنک، دودنگ، پھلنگ، ہتنگ، رسنگ، گدرنگ، و ایلو ہندا وڑ نا لوز آک۔

(ii) ہمو لوز آک ہرافتیٹی ارا سکون دُنکہ تین، پین، کین، دین یا ہندا وڑ نا پین لوز یا مسہ سکون والا دُنکہ، سرونز، جرونٹ، پلڑونک یا پین ہندا وڑ نا لوز آک بریر تو اوفتا اولیکو سکون شمار مفک دُنکہ، تن، پن، دن یا سرنز، جرنٹ، پلڑنک، نا وزن ٹی تکتی مریرہ۔

ہندن ہندا لوز آتا ادائیگی اگہ دا ردٹ سہی پیشن مفک گڑا دافتا ارٹمیکو سکونک یعنی ”س“ نون غنہ شمار مفسہ دُنکہ دا وزن ٹی تکتی مریرہ تے، پے، دے، سروز، جروٹ، پلڑوک، و پین پین۔

ہندن ”خیال، پیار، سیال، لیاقت، خیانت، دا وڑنا لوز آتیان ”یے“، ہٹنگ اک ہرافتا وزن تکتی ٹی دا وڑ مریک ”خال، پار، سال، لاقٹ، خانت و پین پین ہندا وڑنا لوز آک۔

ہرفِ خوان 2-

ہرفِ خوان ہمو ہرفِ آتے پاننگ اک ہرافک نوشتہ تو کننگپسہ ولے خواننگرہ۔ ہرافک داوڑ ئُ۔

(i) شان، پاک، انت، مہر، یا ہندا وڑنا لوز آک مصرعہ ٹی بریر و اوتا گڈیکو سکون آ ”زیر“ لگے دُنکہ

شان عرب، شان عجم

داتی ”ن“، نازیر تکتی ٹی ”یے“، شمار مریک ہرا نوشتہ ٹی افک ولے خواننگ ٹی بریک دُنکہ شانے عرب، شانے عجم، پاکے ڈغار، انتے سلاہ، مہرے درے و پین پین۔

ہمو ”واو“ ہرا ارا پن نا نیام اٹی بریک دُنکہ بلبل وچمن، خن و پُن یا پین ہندا (ii) وژنا لوز اٹیٹی ”و“ نیام اٹی بریک ولے تکتی ٹی اولیکو لوز یا پن تو اوار کنگنک اک دُنکہ بلبلو چمن، خنو پُن۔

ہمو ہرف ہرانا زی آشد() مرے نوشتہ تو اسہ وار اس مریک ولے تکتی ٹی ارا (iii) وار بریک دُنکہ پِن و پهل، محبت، پرہ، پٹنگ، ہرا دا وژ نوشتہ مریرہ پین نو پهل، محبت، پرہ، پٹنگ و پین ہندا وژنا لوز اک ہرافک اسہ وار س نوشتہ مریر ولے تکتی ٹی ارا وار حساب مریرہ۔

آ:- (iv)

الف مد ”آ“، نوشتہ تو اسٹ اس مریک ولے تکتی ٹی دا ارا وار الف نا وزن آ بریرہ دونکہ۔ آ = ا یعنی اولیکو الف ہرکت و ارٹمیکو سکون اس مریک۔ ہندن عیسیٰ، موسیٰ ی تکتی کنگنک وخت آ ”ی“، نا ہندا الف نا وزن مریک یعنی عیسا۔ موسا۔

ہرف علت آک:- (v)

الف، واو، ی، ے اگہ جاگہ اس وزن ٹی بنگنک افس یا زیات مننگ ی گڑا ہموڑے دادے بٹنگ اک۔

الف (ا) اگہ لوز اسے نا اول ٹی بس تو وزن نا خاتران اودے تکتی ٹی بٹنگ اک (i) دُنکہ

”چڑہ لٹاڑ ٹی بسک خیال اف کس اسے اونا“

دا مصرعہ ٹی ”اف“، نا الف زیات ی ہرا تکتی ٹی شمار مفک و داوڑ وزن کنگنک اک
”خیال کس مفاعیلن“

الف اگہ لوز نا گڈ سرٹی مرے ہم وزن نا بریبری کن بٹنگ اک دُنکہ (ii)

”نا ماڑی تو محدودی نازات کن بس“

داڑے ”نا“، نا الف زیات ی وزن نا بابت دا بٹنگ اک و دادے داوڑ خواننگنک اک۔ نماڑی۔
فعولن۔

ہندن اگہ ”الف“ لوز نا نیام اٹی ی وزن نا گرج دادے کہ دا خواننگنک تو اوڑے (iii)
بٹنگ مفک اگہ بٹنگے تو لوز نا معنہ غلط مریک دُنکہ۔

شاعر، عاقل یا دانا نا نیام نا الف ی بیٹن تو داوڑ خواننگنرہ ”شعر۔ عقل۔ دنا“ ہراڑان
معنہ چٹ بدل مریک۔

و-ی-ے) (-: (v)

و-ی-ے لوز نا نیام و گڈ سراٹ وزن نا خاتران تمنگ کیرہ دُنکھ لوز نا گڈ سراٹ۔

“نہ شکوہ شکایت نہ غم تا بیانس، ای ہم چُپ نُسٹ او ہم چپ نُسک”

داڑے ’ای‘، ’و‘، ’او‘، اِرا جتائُ لوزِی ہرافتا گڈیکو ہرف آک ’ی-و‘، ’ی ہرافک وزن نا بریبری کن بٹنگرہ و داوڑ خواننگرہ۔

ای۔ اِہم چپ فعولن

او۔ اُہم چپ۔ فعولن

نیام اٹی ’و‘، ’ی‘، امر بٹنگرہ نمونہ نُس

ی ے ... جوڑ تینے تینا مثال کرے

داڑے ’تینا‘، نا ’یے‘، زیاتِی وزن نا خاتران تمک ہرا دا وڑ خواننگ اِک۔

جوڑتے فاعلن نِ تِنَا فاعلن

و ... دیرہ خوشی نا وختا او گیرام

دیے رَخَش شی ... فاعلاتن

نظم و نثر ٹی فرق

داسکان نثر نا اسٹ و جتائُ تعریف اس کننگ تے کہ نثر نا معنہ دادے ولے نثر نا مفہوم یا معنہ نا خرکا ہننگ کن نظم و نثر نا نیام اٹی فرک پُہ مروئی تمک۔

ہر زبان نا ادبِی اِرا ہندا بشخنگانے دُنکھ نثر و نظم ہمو نوشت آک ہرافک شیئر نا وڑاٹ مریر یا اوفتیٹی اسہ ردو بند اس یا قافیہ و وزن نا خیالدارِی تخنگے نظم پاننگرہ۔ داکان بیدس ایلو مچا نوشت آک نثر پاننگرہ ہرافتیٹی وزن، قافیہ یا ردو بند اسے نا گُرج تمپک۔

نظم و نثر نا نیام ٹی فرکِی پُہ مننگ کن شیفکو وڑک آتیا غور کروئی تمک دُنکھ۔

نظم ٹی وزن مریک ولے نثر کے وزن نا مننگ ضروری اف۔ (i)

نظم مدام قافیہ نا پابند مریک ولے نثر کہ قافیہ نا مننگ مدام ضروری اف۔ (ii)

نظم قاری ئی گلوبال کنگ نا کوشست کیک ولے نثر نا اولیکو مقصد (iii)
معلوماتاری تننگ ئی۔

نظم ٹی نوشتوک نا چند نا جوزہ غاک اوار مریرہ یا داہم پاننگ مریک کہ نظم (iv)
جوزہ آن ودی مریک۔ او اسہ جوزہ اسے نا خواست گار مریک۔ اسہ نثر نا خواست عقل یا
دماغ نا پارہ گا مریک۔

نظم نا دنیاٹی جوزہ نا مثال ارا خواجہ نائی ولے نثر ٹی جوزہ نا مثال مہمان نا (v)
مریک۔

نظم نا سیالی است نا کڑمبی تو مریک ولے نثر نا سیالی دماغ نا شایبیتی تون (vi)
کنڈوک مریک۔

نثر ننا چاہنداری یا معلوماتاری ئی ودیفک ولے نظم ننا چاہنداری ئی ودیفنگ نا (vii)
سوب جوڑ مریک۔

نظم ٹی نوشت (مواد) سجنفنگ اک یعنی ودی کنگ اک ولے نثر ٹی نوشت ئی (viii)
جوڑ جاڑ کنگ اک یعنی تراشنگ اک۔

نظم نا مقصد خوشی و شادکامی رسیفنگ نائی ولے نثر نا مفہوم اسہ مقصد اسے (ix)
نا پورو مننگ ئی۔

نظم نا سرحال ادبی مریک ولے نثر نا سرحال وخت وختس غیر ادبی مریک۔ (x)

نظم کین علم العروض نا اسہ نا اسہ وزن یا بحر اسے نا مننگ باندے ولے نثر کہ (xi)
دا پابندیک افس۔

بڑزکو تعریف آتیان مسہ گڑا ہراتازکر وار وار بس ہرافتازی آ نظم و نثر ٹی فرک
کننگ آسان مریک یعنی۔

(i- وزن)

(ii- سیالی)

(iii- تننگ)

(i- وزن)

یعنی وزن ہمو گڑائی ہرانا بناد آ نظم و نثر ٹی فرک کنگ آسان مریک یعنی وزن نا
پابندی چڑہ شیئری نوشت آتیکن کنگ اک نہ کہ نثری نوشت آتیکن ہندن اگر اسہ شیئر اس
وزن نا گرج آتے جاگہ اس پورو کنگ افک تو اوہم نثر ٹی شمار مریک۔

سیالی:- (ii)

یعنی نظم نا سیالی مدام اُست تونے یعنی نظم، است نا خواست یا جوزہ تیان ودی
مریک ہندن نثر نا سیالی عقل یا دماغ تون مریک۔

تتنگ:- (iii)

نظم تینا قاری ئی شادکامی یا گلوبالی تتنگ نا کوشست کیک ہندن نثر تینا قاری ئی
معلوماتاری یا چاہنداری ایتک۔

ولے سیالی یا تتنگ نا باروٹ مچے غور کین تو نظم نا سیالی دماغ تو ہم مننگ کیک
یعنی ہر اتم شاعری سرحال اسے نازی آ شیئر نوشتہ کنگ خوائی تو او دماغ آن کاریم ہلیک
کہ سرحال امر مرے، وزن امر مرے، امر و لوز مریر و پین پین گڑاک۔

ہرادے شیئری نوشت اٹ ہتوک، آورد، پارہ ہندن ہر اتم نظم نا سیالی چڑہ است تو
مریک تو انتس است خواہس ہمووڑ نوشت کنگ ئی دا وڑنا نظم وخت وخت مفہوم و
فنکاری آن ہورک مریک ہرا اسے گچین ئی شیئری نوشت اسے نا گرج آک مریرہ و داوڑنا
شیئری نوشت ئی بروک (آمد) پاننگ اک۔

ہندن ہراڑسکان کہ شادکامی و معلوماتاری ہتنگ یا تتنگ نا ہیت ئی تو نثر آن بیدس
ہندنو نظم ہم ملک کہ ہرائی معلوماتاری و چاہنداری نا مواد مریر یعنی مثنوی یا پین ہندا وڑنا
شیئری نوشت ہرافتیٹی اسے ملک اسے نا، اسے قوم اسے یا اسے ڈغار اسے نا باروٹ
معلوماتاری تے شیئری دروشم تتنگانے۔

گڑا دا پاننگ مریک کہ اگر نظم و نثر ٹی فرک اس ارے تو چڑہ ”وزن“ نا خیالاری
ئی کہ نظم مدام وزن ٹی مریک ہندن نثر کہ وزن نا مننگ ضروری اف۔ اگہ وزن ئی نظم و
نثر نا بناد جوڑ کین تو براہوئی شاعری ٹی گیشتری شاعر اک شاعر کم و نثر نگار زیات ئی
انتے کہ اوقتا شاعری ٹی وزن نا گھٹی یا کمبوتی زیات خننگیک دُنکہ مہالو پاننگا کہ نظم
ٹی وزن نا بابت چنکو گھٹی اس مس تو او ہم نثر ٹی شمار کنگ اک۔

براہوئی شاعری ٹی بوگ شوگ نا بشخ

بوگ شوگی شاعری ہمو نوشت آتے پارہ ہرائی مسخرہ و ملنڈ نا لویس اٹ شاعر اسے
گڑاسے نا باروٹ تیوئی چاہنداری ایتک و اونا وڑ ڈول تو مسخرہ نامریک ولے اسے ڈکھوک
ئی مقصد اس درشان کیک۔ شاعری ٹی بوگ شوگ شاعری است پسند و کل ئی دوست بروک
ئی بشخ اسے۔ بیدس بوگ شوگ آن ادب نا اسے بشخ اس ہورک سلیک۔ داٹی شاعر تینا ہڑدے
مروکا تجربہ، چاہنداری، مشکل آتے درشان کیک و بے فائدہ غا دود آتیان مُر مننگ نا پنت
شون کیک۔ بوگ شوگی شاعری نا وڑ تو ملنڈ و مسخرہ مریک ولے داٹی اسے بھلو حقیقت

اس کھڈ مریک۔ بوگ شوگی نوشت اسپکن نوشتوک کہ دا باندے کہ او شیفو گڑاتیٹی لائخی
تخے دُنکے۔

بیٹ تننگ(موازنہ):- 1-

بوگ شوگی نوشت اسپکن کل آن مُست سرحال اسے گچین کروئی مریک یعنی شاعر
سرحال ٹی داخہ گم مریک دونکہ او تینا جند آ مروکا تجربہ غاتے قاری نا مونا تخنگے
یعنی او تینا جند نا حال و راج ٹی مروکا ہمو سرحال ئ بیٹ تننگ نا کوشست کیک۔

زبان ولوز آتا ہنینی:- 2-

بوگ شوگی نوشت اسے نا زیبائی ٹی زبان نا روانی و لوز آتا سادہ مننگ بھلو بیت
اسے۔ یعنی اگہ سرحال نا بابت لوز آتا ردوبند متو یا سرحال نا وڑ زبان متو تو ہمو نوشت آن
چس کائک انتے کہ اسہ سنجیدہ یا چُپ سرحال اسے آ مخفنگ نا سوب ہمو لوز آک مریرہ
ہرا سرحال نا معنہ ئ مسخرہ نا وڑٹ مونی ہتیرہ۔

مسخرہ نا وڑ:- 3-

بوگ شوگی نوشت نا چس ئ ودیفنگ کن دا باندے کہ شاعر ہندنو واقعہ یا قصہ تینا
نوشت ٹی سوگو کے ہراکہ جائی مخنگ آ مجبور کیرہ۔

مسخرہ گو کڑار نا ودی کننگ:- 4-

شاعر اگہ تینا نوشت کن ہندنو کڑار سچفک ہرانا زی آ بوگ شوگی شاعری کننگ
اک یعنی اونا کڑار ہرانا زکر نوشت ٹی مریک اودے جاہل، و ہندن نشان تننگ اک کہ قاری
واہ واہ کننگ آ مجبور مرے۔

بوگی ورنند (پیروڈی):- 5-

بوگ شوگ شاعری ٹی بوگی ورنند یعنی پیروڈی کننگ نا لائخی مرے اگہ او اسہ
شیئر اس بیک تو اونا پیروڈی ئ داوڑ کے کہ قاری یا بنوکا اسل شیئر ئ گیرام کیر و اونا
بوگی ورنند آن خوش مریر۔

براہوئی شاعری ٹی بوگ شوگی شاعری ئ شون تننگ و زندہ تخنگ ٹی ایماندار
”جبار یار“ نا بھلو دو اسے۔ اگہ براہوئی ٹی گڑاس بوگ شوگی نوشت یا دا سرحال نا زی آ
منہ کتاب دو بریرہ اوفک جبار یار نا ئ۔ یعنی جبار یار براہوئی بوگ شوگ شاعری نا باوہ
پاننگ اک۔ دا سرحال آ اونا اولیکو کتاب ”خیرات خور“، ئس داکان بیدس ”بشخندہ“ ہم بو
گ شوگی شاعری نا کتاب اسے۔

ہندن جبار نا کزیت آن گڈ شاعری نا دا بشخ بے چس و ہورک خننگک ولے اینو پگہ
منہ ورنہ شاعر ہرافٹیٹی احمد نعیم، نور احمد نور، حیدر آتش، یا پین منہ شاعر ہرافک بوگ
شوگی شاعری نا بشخ ٹی وخت ویلا گڑاس بوگ شوگ یٰ نوشت شاعرہ۔

ولے براہوئی شاعری ٹی دا بشخ ناہورک مننگ ویل اسے آن کم اف ہندن ہر بندغ
بوگ شوگ شاعری کنگ کپک بلکہ دا خدانا پارہ غان اسہ شاعر یٰ لائخی مریک۔

براہوئی مزاحمتی شاعری

تینا بقاء یا جون اسے زندہ تخنگ کن جدوجہد نا پن مزاحمت یٰ۔ وہمو شیئری نوشت
ہرائی ہندا سرحال یا مضمون مرے یا شاعر ہمو واقعہ و حالیت یا گمان آتے درشان کیک
ہرافک اونا بقاء نا دشمن مریر۔ مزاحمتی شاعری ٹی ہمو ویل، سوب آتا چڑہ درشانی مریک
کہ اگہ دُن مس تو داوڑ مریک اگہ دُن متو تو داوڑ مرو۔ مزاحمتی شاعری ٹی پنت شون
کننگ پک یعنی دا پاننگ پک کہ نم خاچائڑے بش مبو یا سنبھال کبو انتئے کہ اگہ نوشتہ نا
وڑ ہندن مس یعنی اوٹی پنت شونی و بیدار کنگ نا پانگاتو او مزاحمتی بہاز کم و شیئر
آشوب زیات خیال کنگ اک۔ ہندن براہوئی شاعری ٹی مزاحمتی و شیئر آشوب ٹی فرک آ
کس غور کتے ہندن، رزمیہ شاعری یٰ ہم ہنداتون اوار گنڈیرہ۔ ولے مزاحمتی
شاعری، رزمیہ شاعری یا شیئر آشوب ہراسٹ نا تا سرحال اک جتا جتا مریرہ۔

ہراتم مزاحمتی شاعری ٹی جان مس تو اے مزاحمتی تحریک نا دروشم ہلیک۔
براہوئی ادب ٹی مزاحمتی ادب نا بناء 1839ء آن پد مریک انتئے کہ دا ہمو دور نس
ہراوخت انگریز اوغانستان آ کوزہ کریسٹس تو اوفک بلوچستان آ تینا بیر یٰ ہلنگ نا تاڑ ٹی
سُر۔ نیٹ آ قلات آ جلو کریر و دا جاگہ نا سردار آتا نیام ٹی دشمنی ودی کنگا ہندن گڑاس
سردار آتے خان آن جتا کنگ کن پیسہ ہم تننگا۔ ہراتم انگریز و خان نا لشکر نا نیام ٹی
جنگ مریک تو دا جنگ ٹی کیہی بلوچ اک شہید مریرہ۔

گڑا دا واقعہ شاعر نا است اٹی تیرانبار لگک او انگریز آتا مکاری و چالاکیتے اُس
نا مونا تخنگ کے شاعری نا کمک یٰ ہلیک ہندن، ملا محمد حسن بنگلڑی ہرا تینا خن تیٹ دا
قصہ یٰ خنک و فرنگی تا مقصد و مکاری یٰ دا وڑ شیئری دروشم ایتک۔

پرنگی خیسونا گوجے

پدٹ تہ ڈیڈو نا فوجے

کرینے مون سراوان آ

قلات نا میری او خان
بلوچ نا بڑز انگا شان آ
پرنگ سردار آ میراتے
بلوچ آتا حقیراتے
بہاٹ ہلک دا انجیراتے
کرے اوقے جتا خان آن
درے تا دین وایمان آن
شہید آتا بلند شان آن

ملا حسن نا دا نظم ٹی اسٹی و سیوت نا کمی نا باروٹ درشان کننگانے کہ ہر اتم اسہ
قوم اس چٹ ہلیک تو اودے ختم کننگ ٹی داخہ وخت لگیک۔

مہالو ہم پاننگا کہ مزاحمتی شاعری و رزمیہ شاعری ٹی فرک ئی۔ ولے ملا حسن نا
دا نظم ٹی ہم ننے رزمیہ شاعری نا گند بریک ہراٹی جنگ نا بیان غیر محسوس وڑاٹ
نوشتہ کننگانے۔

مزاحمتی شاعری چڑہ براہوئی ادب نا بشخ اسے ننے ایلو ادب آئیٹی مزاحمتی
شاعری دو بفق ولے ملی یا قومی شاعری ہرا اردو و فارسی ٹی بہاز کننگانے۔ بہاز آک
ملی یا قومی شاعری ئی مزاحمتی شاعری خیال کیرہ ولے دافنیٹی فرک ارے۔ ہندن ملا مزار
بدوزئی نا ”لاٹ نا بھگی“ براہوئی مزاحمتی شاعری نا گچین ئی وڑ اسے۔

براہوئی رزمیہ شاعری

رزمیہ شاعری ہمو شیئری نوشت آتے پاننگک ہرافنیٹی اسہ متکنو یا فرضی ئی جنگ
اسے نا حالیت و واقعہ بیان کننگ ئی ہندن رزمیہ شاعری ئی جنگ نامہ ہم پارہ داٹی جنگ نا
سوب، و نقصان یا کھٹیا کل بیان کننگ اک۔

ہندن براہوئی شاعری ٹی رزمیہ شاعری نا بناء ریکی نا ہمو نظم آن مریک ہرادے او
1939ء ٹی فرنگی تا بلوچستان آ جلو کننگ آن پد نوشتہ کرینے یعنی اوٹی فرنگی تا
بننگ، بلوچ آتون جنگ، جنگ نا نخسان، بلوچ لشکر نا بہادری و دلیری تے بیان کننگانے۔

او پانک

کافر پرنگ ملک ئی پُلا

او ننگ و ناموسے درے
بور پیشکوی خرن خنی
او دین نا دشمن ارے
کافر لعین بہاز سبرے
توفک و توپ اوڑتو ارے
سہداتے باک اف ساہ نا
بس مال کاٹم تو برے
شاباس کبو دا مینگل ئی
پا اشتر و سیاہ جنگل ئی
وختے نصیر خان ئی ولی
ہلی نیامان ترہ کرے
اینو ننے دے دیگرے
پگہ نوا وارس برے

ہندن براہوئی ادب ٹی گل خان نصیر نا ”مشہدنا جنگ نامہ“ رزمیہ شاعری نا کل آن
بہلا وڑک ئی ہراٹی خان قلات نصیر خان نوری نا جنگی غزہ تے بیان کننگانے۔
ہراتم احمد شاہ ابدالی نا کمک آ نصیر خان نوری نا کماشی ٹی بلوچ لشکر کابل ٹی
رسینگا تو گل خان نصیر دادے شیئری دروشم داوڑ ایتک منہ ٹھپو۔

رسینگا احمدے احوال دے اس

نصیر خان ولی لشکر تو سر مس

کرے تینا تیار او لشکراتے

رسالہ۔ پلٹناتے چاکراتے

بنا مونا دن تینا دوست ناو

تمام سردار، امیرو افسراتو

شاعری نا شونداری ٹی مشاعرہ تا کڑدار

مشاعرہ نا لوزی معنہ ہمو شیئری مچی یا مجلس ہراٹی شاعر تینٹ بشخ ہلیک و تینا
کلام ی تینٹ بنفک۔

مشاعرہ نا مسہ وڑ ی یعنی

طرحی مشاعرہ 1-

غیر طرحی مشاعرہ 2-

سرحالی مشاعرہ 3-

طرحی مشاعرہ:- 1-

دا مشاعرہ نا ہمو وڑ ی ہراٹی اسہ مصرعہ اس مست آن تننگ اک کہ دانا زی آ
شاعری کننگ اک اے مصرعہ وڑک مریک ہرادے طرحی پارہ و مشاعرہ ٹی کل شاعر اک
ہمو اسہ طرحی نا زی آ شیئر پارہ یعنی طرحی مشاعرہ ٹی شاعر اک ردیف وقافیہ نا پابند
مریرہ۔ براہوئی شاعری ٹی ہم طرحی مشاعرہ نا رواج مسنے ولے اینو پگہ دا ختم مسنے۔

غیر طرحی مشاعرہ:- 2-

دا ہمو وڑنا مشاعرہ پاننگ اک ہراٹی بچو طرہ یا سرحال اس مفک شاعر آتا است
انتس کشا اوفک بنفرہ۔

سرحالی مشاعرہ:- 3-

دا مشاعرہ نا ہمو وڑ ی پارہ کہ داٹی اسہ سرحال اس تننگ اک کہ دا مضمون یا
سرحال آ مشاعرہ مریک گڑا شاعر نا مرضی براہیٹ ٹی مرے او ہندا سرحال ی سوگو
کننگ کیک داٹی طرہ یا مصرعہ یا ردیف و قافیہ نا پابندی مفک انتس کہ شاعر نا است
خوائک ہمو ہاٹی ٹی ہندا سرحال آ شیئر نوشتہ کیک۔

براہوئی ٹی داسکان سرحالی مشاعرہ کننگ تنے چڑہ طرحی و غیر طرحی مشاعرہ
کننگانے ہرافتیٹی گیشتری غیر طرحی مشاعر اک مسنو۔ براہوئی ادب ٹی مشاعرہ نا بناء امر
مس دا باروٹ کس پک ی ہیئت کتنے ولے مشاعرہ آتے ہمو وخت شون ملا یا بناء مسر
ہراتم ادب دوست ی سنگت اسے نا برام مسک تو منہ شاعر ہرافک ایہن برام آ بسر توداڑے
اسہ ایلوی تینا شیئر تے بنفرہ یعنی برام آتیاں مشاعرہ نا ردوم مریک داکان گڈ ریڈیو پاکستان
کوٹہ سینٹر نا بناء مننگ آن پد ہم براہوئی مشاعرہ اک شون ہلنگ ی شروع کریر ریڈیو آن
پد ٹیلی ویژن کوٹہ سینٹر داٹی ہم مشاعرہ کرفنگا کہ ہندن اینو پگہ بہاز آ ادبی تنظیم اک ی
ہرافک مشاعرہ نا دود ی زندہ تخنگ کن ہفتہ وار، توئی مشاعرہ اڈ ایترہ۔

شیئری شوندارى ٿى مشاعرہ غاک

ہر ایتسکان کہ شاعری نا شوندارى نا ہیټ ٿى کہ مشاعرہ نا مننگ شاعری ٿى شون ایتک دا سہی اف انتئے کہ مشاعرہ غاک شاعر آتا کچ ٿى ودیفنگ نا تو لائخی تخرہ ولے فن شاعری یا شاعر نا شاعری ٿى پُہ مننگ نا باروٹ بچو گام گیج اس ہرفنگ پک۔ انتئے کہ مشاعرہ نا تاثر دادے کہ ہر شاعر دا خوائک کہ کنا نوشت بننگے۔ ولے مشاعرہ غاک بننگ کن مفسہ بلکہ بنفنگ کن مریرہ۔

مشاعرہ نا مننگ آن دافادہ مریک کہ شاعر آتے اسہ ایلوتون درستی راستی نا موقع دو بریک و اسہ شیئری ٿى مچی اس اڈتنگ اک پین علمی یا ادبی معلومدارى یا ہیل دارى مشاعرہ تیٹی مشکل ٿى۔

ہندن براہوئی ادب ٿى مشاعرہ نا زیات مننگ نقصان آن کم اف انتئے کہ ہر مشاعرہ ٿى ساڑی مروکا اگہ پوسکنو بندغ اس ٿى او اسہ غزل یا نظم اس بنفے تو اودے شاعر پاننگ اک یعنی ہر مشاعرہ ٿى منہ پوسکنو شاعر ودی مریک ہرا شاعری ٿى نسخان رسیفنگ نا سوب مریرہ۔

پنمیکو بشخ

بابو عبدالرحمن کرد

عبدالرحمن دشت ٿى مولوی عبدالحکیم کردنا اراٿی 1922ء ٿى ودی مس۔ بنیادی تعلیم ٿى کولپور آن دوئی کرے پدان اسلامیہ ہائی سکول کوئٹہ ٿى داخل مس۔ ایف اے کننگ آن گڈ تعلیم ٿی یلہ کرے و روزگار نا رند اٹ تما ہندن کوئٹہ چھائونی ٿى مشین آپریٹر لگا داکان گڈ سیکرٹریٹ اٹی کلرک نا عہدہ غا کاریم کرے ہنداکان او ”بابو“ نا پنٹ پن تما۔ سیاسی زند:-

بابو عبدالرحمن کرد 1940ء نا دورٿی سیاست ٿی گام تخا۔ ہراتم بلوچستان ظلم وجبر تا کیرہ غان ئس۔ مخلوق تینا بنیادی آ حق آتیان محروم ئس۔ غربت، مفلسی، و بے وسی نا زند اُس ٿی بہاز خوار وزار کریسئس۔ ہندن اکتوبر 1958ء ٿی پاکستانی فوج سہب تون قلات آ جلو کرے ہراڑان شاہی محل و خان قلات نا مسیت ٿی سخت نسخان رسینگا۔ خان ہم گرفتار کننگا و منہ بندغ شہید ہم مسر۔ ہندا واقعہ غان پد مچا بلوچستان ٿی مخلوق ٿی جوش وجوزہ ودی مس ہندن بابو عبدالرحمن ہم ہندا دورٿی خن پٹاسئس تو اونا اُست ہم ہندا وڑنا واقعہ غاتیان پُر مس اوٿی وطن دوستی و قومى ٿی جوزہ اس شعور تون ودی مس ہندن بابو عبدالرحمن گڑاس تینا سنگت آتون ہرافک سیاسی جدوجہد ٿی اسٹ ئسر ”لٹ خانہ“ نا

پنٹ اسے تنظیم اس جوڑ کریسٹر ہراڑے ملک نا سیاسی جاچ ئی ہلگرہ ہراتم سیاسی شیف و بڑزیک زیات مسر تو بابو عبدالرحمن کرد تینا نوکری ئی یلہ کرے و باقاعدہ سیاسی کسری ہلک۔

ہندن ایلو سنگت آتون بابو ہم آجوئی نا جنگ ٹی ہردم اوار نسک اوفک آجوئی و تینا ڈغار نا خاطران 1958ء آن تا 1976ء اسکان پورا بیست سال جیل آئیٹی گدریفے یعنی بابو نا سیاسی قربانی تا تو روبر بلوچ باشعور ودانشور نا زی آقرض سلوکے۔

بابو عبدالرحمن کرد تینا سیاسی سفرٹی بہاز آ سیاسی آجماعت آتون گنڈوک نسک اونا مقصد آجو و خودمختاری ملک اسے نا قیام نسک۔

ادبی زند:-

ایہن تو بابو نا ادب تون سیالی چنکی آن نسک ولے ہراتم بیست سال جتا جتا بندخانہ تیٹی بندی نس تو اوڑے تینا وخت ئی دھکہ تننگ کن ہمو سیاسی جوش وجوزہ غاتے مدام سوگو کننگ کن شاعری ناپلوی دوئی کرے یعنی بابو نا شاعری ٹی قومی و وطن دوستی نا رنگ اونا سیاسی سختی سوری و بیست سال جیل آئیٹی رہنگ انگ آن پد بس یعنی شاعری اونا سیاسی سختی و ڈکھیا گری نا کھٹیا نس۔ اودے شاعری بہاز دوست نس شاعری نا باروٹ دا پائک کہ شاعری انسان نا ذہن نا بندشاتے پرغک و اوقتیٹی حوصلہ و صبر جدوجہد نا جوزہ ودی کیک و شعور فکری بہلوفائده اس ایتک۔

اونا اسے شعری مجموعہ اس ہرا عبدالقادر شاہوانی آن گم مس اودے جیل ٹی نوشتہ کریسٹس اوکان گڈ چل سال آن پد اونا شیئری مجموعہ ”شف گروک“ 1996ء ٹی چہاپ مس ہرا اسے قومی ئی تاریخ سے نامنظوم بدل ئی بابو نا شاعری ٹی قومی وطن دوستی نا زی آزیات توجہ تننگانے دا خاطران کہ قوم تینا منصب و حیثیت ئی درست کے و تینا قومی شناخت ئی منیفے۔

داکان بیدس بلوچ تاریخ نا زی آ اونا کتاب ”ہمارا کاروان“ ناپنٹ 1953ء ٹی شائع مس۔

صحافتی زند:-

اگہ جاگہ اس ظالم نا ظلم حد آن گدرینگے تو اوڑے سیاسی شعور ودیک و سیاسی سوچ فکر ئی مونی دننگ و الس ٹی تالان کننگ کن پلیٹ فارم اسے نا گرج مریک۔ ہندن بابو عبدالرحمن کرد ادبی تعقلداری و سیاسی سوچ ئی سوگو تخنگ کن صحافتی سیالی ئی ہتیکو کننگ کن ”نوائے بولان“ نا پنٹ 1957ء آن پانزده دے ئی ئی رسالہ اس کشنگ نا بناء کرے۔ منہ سال آن پد حکومت دانا ئی ڈکلیریشن ئی بند کرے ہرا 2005ء ٹی اونا کزیت آن گڈ

اسہ وارس ولدا شینک مننگ ئی شروع کرینے امیت ئی کہ نوائے بولان بابو عبدالرحمن کرد
نا قربانی ئی مدام یات ترسہ برجا سلوی۔

عمرناگڈیکو دے تیٹی او بیمار مس و دیرسیر 9 اکتوبر 2003ء ٹی دا دنیائی یلہ کرے۔
”شف گروک“

شف گروک بابو عبدالرحمن کرد نا شیئری کتاب ناپنی ہرا اگست 1996ء ٹی چھاپ
مس۔ ہندن کتاب خواجہ شف گروک ئی چل سال آن پد چھاپ کنگ نا باروٹ نوشتہ کیک کہ
ہراتم 1958ء آن تا 1976ء اسکان نا دور جیل آئیٹی گدرینگا تو یکئی ئی ختم کنگ کن و
قومی سوچ ئی تالان کنگ کن شاعری آن سوا پین ہچ آلو۔ دُن تو شف گروک آن مہالو کتاب
اسے نا نوشتہ آک عبدالقادر شاہوانی آن گم مسرہرا ہمو کتاب ئی چھاپ کنگ نا خاطران
دریسس ولے کتاب چھپائی آن مُست گوئنگا۔ گڑا داکان پد و ہمو دورنا گڑاس شاعری تے مچ
کرسہ ”شف گروک“ نا پن اٹ چھاپ کنگا۔

کتاب مسہ بشخ آٹے ہرانا ارا بشخ آ شاعری و اسہ بشخ اس کتاب خواجہ و کتاب نا
زی آ تبصرہ غاک ئی۔ شف گروک قومی ئی تاریخ اسے نا منظوم بدل ئی ہراٹی تینا قوم نا
ہیرو تے نازیفنگانے دُنکہ کتاب نا انتساب ئی بلوچستان نا مسلح جدوجہد نا پختہ کارا جرنیل
نواب نوروز خان زرکزی نا پنٹ کرینے ہرا نود (90) سال نا عمر اسکان ہم قومی
جدوجہدے مستی درے۔

کتاب ٹی مچا چل و دو سرحال آتیا شیئر نوشتہ کنگانے ہرافک شیئر آشوب، قصیدہ،
مثنوی، و مسمط نا وڑاٹ اریر۔ ہندن شف گروک آ ”جدید براہوئی شاعری نا سرخیل“ نا
سرحال تو پروفیسر عبداللہ جان جمالدینی بابو عبدالرحمن کرد نا چنکی آن تابہلنی اسکان و
زند نا بہاز آ بشخ آتیاں دُنکہ طالب علمی، سیاست، ادب و صحافت آ جتا جتا قلم ہرینے۔
ہندن لگ اک کہ دا تبصرہ شف گروک آن مہالو نوشتہ کنگانے۔

پروفیسر عبداللہ جان بابو عبدالرحمن ئی اولیکو بلوچ مورخ و جدید براہوئی شاعری نا
سرخیل پارینے و تینا سیاسی سوچ تخوکا سنگت آتا باروٹ د اپائک ہرافک اسہ سٹڈی سرکل
ئسے آ کہ لٹ خانہ ناپنٹ چائنگا کہ اوڑے اوار مسرہ و تینا جوزہ و خیال آتا درشانی ئی
کریرہ او لٹ خانہ نا مقصد ئی دا وڑ پائک کہ ”ننا مقصد سیاسی شعور نا ودیفنگ آن بیدس
“تینا تاریخ، ثقافت، و ادب و شاعری ٹی زبان تے مُستی دنگ ئسکہ

ہندن امیرالملك مینگل ”سرحال نا پنٹ شف گروک و عبدالرحمن کرد نا زندنا باروٹ
داوڑ نوشتہ کرینے کہ بابو عبدالرحمن کرد تو 1954ء آن شاعری کرینے ولے چل سال آن
پد اونا کتاب چھاپ مننگ نا سوب آک دادو کہ براہوئی زبان ٹی نوشتہ کروکو بندغ ارے

ولے خوانو کو بندغ اف۔ امیر الملک مینگل بابو عبدالرحمن کرد نا نزدٹی شاعری و ادب ئ حسن و زیبائی تون اوار تینا قوم و مخلوق نا دود ربیدگ و احساس و شعور درشان کنگ نا اسہ بھلو وسیلہ اس پارینے۔

شف گروک نا سرحال نا بھلا بشخ اونا جندنا راج ئ اونا شاعری سادہ زبان اٹ ہمو دور و وخت نا راج و سیاسی آویل و ڈک آتون تفوک خنگک بابو نا شاعری ٹی االس خوار وزار نشان تنگانے ہندن کہ بابو عبدالرحمن کرد وختس کہ شاعری ٹی شعوری کوشست ئ شروع کرے تو او وخت آ قومی تحریک آتون اوار ترقی پسند شاعری نا رواج برصغیر ہندوستان ٹی رواج ہلکس دا معلوم مریک کہ او ہم داڑان گواچی ئس۔

پروفیسر نادر قمیرانی ”سنگت“ نا سرحال آ دُن نوشتہ کرینے کہ ای و بابو اوار شاعری ئ بناء کرین و ننا شیئر آک اولیکو وار ”معلم“ پنی آ رسالہ ٹی 1954-55 ٹی چھاپ مسر۔

ہندن قومی شاعری نا بابت دا وڑ نوشتہ کرینے کہ ننا سنگت آک قوم پرست و وطن دوست، جمہوریت خواہ او ترقی پسند ئس تو ترقی پسند او قومی شاعری ہندا دوران شروع مس او براہوئی ادب ٹی عوامی ادب نا کسر ہنداکان ملنگ اک۔

کتاب نا خواجہ تینٹ ”حرف اول“ نا سرحال آ تینا شاعری نا بناء نا باروٹ دا پائک کہ ہراتم 1958ء آن تا 1976 اسکان او بہاز ا جیل آتیٹی بیست سال بند مس تو ہمو دوران تنیائی آن بچنگ کن و قومی سوچ ء سوگو تخنگ کن شاعری نا پلوئی ہلگٹ۔ انتے کہ شاعری انسان نا ذہن نا بندشاتے پرغک او فتیٹی حوصلہ، صبر و جدوجہد نا جوزہ ودی کیک شعور فکر ئ بھلو فائدہ اس رسیفک۔ بابو تینا شاعری نا سرحال آتا باروٹ دا نوشتہ کیک کہ نن تینا شاعری ٹی قومی وطن دوستی نا زی آ زیات توجہ تسن تانکہ ننا قوم تینا منصب و حیثیت ئ درست کے و تینا قومی شناخت ئ منفے۔

شف گروک ٹی چل و دو جتا جتاغا سرحال آتیا شیئر نوشتہ کنگانے اونا سرحال آک راج آن ہلوک سرحال آتا کردار آک غریب، بے وس و محکوم آ االس ئ۔ ہندن شاعر تینا جندنا زاتی تجربہ و راج ٹی مروکا شیفی بڑزی تے شیئری دروشم تسنے اوفک راج آن وخت اس است ایکیم تو وختس االس آن بھلو امیت و ہڈکا ئس تخرہ کہ اینو ہم ننا قوم تو زندہ ئ مگر خاچانے ولے دا خبر اف کہ او ہر اوخت بش مرو و تینا آخریکو جنگ ئ کھٹو او االس آن اسہ بھلو امیت اس تخانے دُنکہ

تلاش ئ جواہر نا کر مش تیان تہ

نوا خاخرس بش مرے پس تیان تہ

بابو عبدالرحمن کرد ظالم و زوراک ئی زوراٹ خلنگ نا پائک انتئیے کہ تینا حق و ملک نا رکھ نا ہرکس ئی حق ارے اگہ تینا حق ئی خوندی کنگ کن جنگ کروئی تمّا تو کر۔ او بہاز مُر ہرک ئی شاعر اسے یعنی او پائک کہ قوم وڈغار ئی آجو مننگ کن سخت و مشکل ئی جنگ اسے فتح کروئی ئی۔ بابو نا ہندا گمان اینو پک و سچ ئی اینو اگہ ہرن تو دشمن ننا ڈغار ئی ہر کنڈان کوزہ کرینے و دا جاگہ نا الس ئی مدام محکوم تخنگ نا ہر کوشست مننگے۔

شاعر حساس مریک او ہر حالت جنگ نا پنت شون کپک بلکہ تینا رکھ و چیٹ کن ہرگام ئی ہروئی مریک ہندن بابو عبدالرحمن کرد نا شاعری ٹی ”امن“ نا گچینی تے ہم درشان کنگانے کہ امن نا دنیا مدام انسان کن سرسوبی نا کلہو ہتیک دُنک

امن امان نا دنیا

گچین انسان نا دنیا

او دنیا شاد آبادے

اوڑے انسان آزادے

بہ نی انسانے اسہ جا کر

وطن نا شانے اسہ جا کر

کہ جنگان توبہ گاری کر

وطن تو دوست داری کر

بابو عبدالرحمن کرد ”ملا مزار بنگلزئی“ نا سرحال آقصیدہ اس نوشتہ کرینے ہرائی اونا دلیری و ہمت نا ستائے کنگانے کہ اونہ سردار آتیان خلیس نہ حاکم آتیان او اسہ تاریخ نا بدترین ئی واقعہ اس مدام شیئری دروشم ٹی سوگو کرے ہراتم کہ بلوچ سردار آک انگریز نا حکم آ اونا بہگی ئی سبی ٹیشن اسکان چکار تو ملا مزار اوتا لغوری ئی قلمبند کرے ہراڑا بابو عبدالرحمن کرد اودے لکھ آفرین داوڑ پائک

آفرین صدآفرین مُلا مزار

بش کرے ورناتے نا ہکل توار

شورو غوغا مس بلوچستان ٹی

خاخرس پیدا کریس نی جان ٹی

مسو حيران پيشه ور سردار مير
 ميڏم آتا صاحباتا چمچه گير
 تينے پارير ارين نن مُٺ سيال
 او كرير بهگي نا چهکنگ تو کمال
 عزت او فتا کاڻمان همپے بنا
 غيرتے تينا کريسر او بها
 چهکنگ آن بهگي نا خير بخش تس جواب
 انقلاب و انقلاب و انقلاب
 گل خان نصير

گل خان نصير برابوئي و بلوچي نا اسه گچينو شاعر اسے آن بيدس تاريخدان اس هم
 ئس۔ اونا اردو ٿي ”تاريخ بلوچستان“ هم چهاپ مسونے داکان بيدس گيشتری شاعري ته
 بلوچي ٿي چهاپ مسونے برابوئي زبان ٿي چڙه اونا ٻندا رزميه داستاني ٻرا که ”مشهد نا
 جنگ نامه“ نا پن اٺ چاپنگک۔ دا کتاب ٿي گل خان نصير تينٺ نوشته کيک که کنا خيال اس
 که مچا تاريخ بلوچستان ي فردوسي نا شاهنامه نا وڙ اٺ نظم ٿي نوشته کيو ولے دا اراده
 ء ٻله کريٺ ٻندن برابوئي زبان ٿي نوشته کنگ ي هم الاٺ دانا سوب انت ي؟ دا بابت گل
 خان نصير گڙاس نوشته کنگ آن بشخنداري خوابانے۔ ولے مشهد نا جنگ نامه نا گڙيکو
 نظم ٻرا که ”بيان ٿي ٻنوکا و بروکا دے تا“ نا سر حال نازي آٿے اوڙے منہ ٿهپو دا بابت
 دن نوشته کيک۔

برابوئي نا زبان اٺ خاردارا
 کريٺ دا چند بيتٺ اي گزارا
 قلم ارفنگ برابوئي زبان اٺ
 ارے ٻلي دديفنگ آسمان اٺ
 تخيل گر که لوڙان بار کيک گڙد
 مگر لوزاته مونا بس مريک سرڙد

گل خان نصیر نا براہوئی زبان اٹ نوشتہ غان بشخنداری نا سوب براہوئی زبان نا لوز آتا کبینی خننگک امر کہ دا ویل ئی تینٹ نوشتہ کیک۔ انتھے کہ اسہ گچینو خیال اسے شیئری دروشم تننگ کن سادہ و زوت پہہ مروک و گچین آ لوز آتا گرج مریک۔

مشہدنا جنگ نامہ،، ٹی لوز آتا بابت باز آ ویل آک مونا بریرہ ولے داڑے ننا سر ” حال دا اف بلکہ ”مشہدنا جنگ نامہ،، نا ہمو نفس مضمون ئی درشان کروئی ئی ہرا دے گل خان نصیر مثنوی ٹی خُلانے۔

نفس مضمون:-

مشہدنا جنگ نامہ،، ہمو وخت پیش بسونے ہراتم او غانستان ٹی احمد شاہ ابدالی نا ” بادشاہی ئس۔ مشہد ٹی علی مردان نا حکمرانی، ہندن بلوچستان ٹی خان اعظم میر نصیر خان نوری نا دور باری اسک۔ مشہد نا بادشاہ کابل ئی تینا کوزہ ٹی ہنتنگ خواہسکہ دا بابت او او غانستان (کابل) آ مسہ وار جلو کرے ولے ہر وار بے سوبی خنا۔ ہندن او چارمیکو وار جلو کنگ و کوزہ کنگ نا ارادہ کریس ولے ایلو کنڈان احمد شاہ ابدالی نا فوج ہرا کہ مسہ وار دشمن تو جنگ کریس تو او نا فوج پین جنگ کنگ نا سگ تختویکہ ہندا بابت اوفک خان نصیر خان نوری آن کمک خواہنگ و مشہدی تون جنگ کنگ کن مدتی نا چھٹی اس راہی کرے۔

گڑا خان نصیر خان نوری تینا سردار، کامادار و لمہ جیجا تون سلاہ و سوج آن پد چھٹی نا ولدی ءتس کہ نن ہفتمیکو دے احمد شاہ ابدالی نا کمک آ سر مرون نیٹ آ ہندن مس۔ و نصیر خان نوری نا شیر زال آ لمہ ہم لشکر تون تڈ اس۔ نصیر خان نوری بلوچی لشکر تون او غانستان آ رسینگا۔ داڑے میدان جنگ نا ردو بند ئی جوڑ کنگ و مورچہ کنگ کن مچا لشکر ئی مسہ ہندا بشخا۔ اسہ نن ٹی میدان جنگ ٹی مچا مورچہ غاک دا وڑ جوڑ کنگار اولیکو بشخ نا کاریم کھڈ ختنگ ئس تو ارٹمیکو نا ہمو مش تے مر آ دننگ ئس مسٹیکو نا ہمو مش تے ڈغار نا زی آ ہوار یا چھٹ تننگ ئس تانکہ کس ئی سما تمپک کہ کس مورچہ ختانے۔ ہندن لشکر آن پنچ ہزار سلاح بند ئی جنگجو جتا کرے و ہر ہزار بندغ نا زی آ اسہ کماش جوڑ کرے گڑا اوقتے دا رغامنگا کہ نم مورچہ تا تہٹی مریرے و ہراتم پیدل لشکر کہ دشمن نا پارہ غا کاہک گڑا جنگ کرسہ کرسہ اودے پدی ہتیک ہراتم نمے آن خرٹک مسور تو نم مورچہ تیان پیشن مریرے و اوفتا مقابلہ ئی کیرے۔ دیر سیر ہرا وڑ کہ جنگ نا ردو بند ئس ہمو وڑ مس گڑا مشہدی تے شکست رسینگا و خان نصیر خان نوری تینا بلوچی لشکر تون سرسوبی اٹ احمد شاہ ابدالی نا دربار آ ہنا۔ داکان پد شاہ ئی او غانستان احمد شاہ ابدالی خان بلوچ نا منت واری ئی ہر فیسہ او نا لمہ گودی ئی شرف تننگ کہ شالکوٹ (کوٹہ) نا میری ئی اودے گڈتس۔ و او غانستان اوکان پد مشہدی تا شر آن خلاس مس۔

گل خان نصیر ہندن مچا داستان ئی مثنوی نا دروشم ترسہ مدام سوگو کرینے و
”مشہدنا جنگ نامہ“ براہوئی ادب اٹ تینا وڑ نا کل آن نویکل آ کتاب ئی کہ ہراٹی خان بلوچ
نا دلیری، بہادری و ہمسایہ تا کمک کنگ نا مچا داستان شیئری نوشت اٹ سوگوئی

”مشہدنا جنگ نامہ“

مشہدنا جنگ نامہ“ خان اعظم میر نصیر خان نوری نا دلیری و احمد شاہ ابدالی ”
شاہ اوغانستان نا کمک کن اونا خواست آ مشہدی تے شکست تننگ نا داستان ئی ہرا دے
مثنوی نا وڑ اٹ گل خان نصیر شیئری دروشم تسونے۔ دا کتاب اولیکو وار 1981ء ٹی
چہاپ مس۔

کتاب نا پیش لوز ٹی غلام حیدر حسرت کتاب نا مقصد کتاب خواجہ نا بابت اٹ نوشتہ
کرینے کہ گل خان نصیر نا بلوچستان ٹی شاعر نا حیثیت اٹ تاریخدان نا حیثیت اٹ خدمت
آک کل آ پاش ئی۔

گل خان نصیر ”مشہدنا جنگ نامہ“ نا بابت اٹ ”ہیتس ارٹ“ نا سر حال تو نوشتہ
کیک کہ ”دا اسہ رزمیہ ئی داستان ئسے و ہمو زمانہ نا تاریخی ئی داستان ئسے ہراتم احمد
شاہ ابدالی اوغانستان نا و خان نصیر خان نوری بلوچستان نا خان اسک۔ و خان نصیر خان
نوری و شاہ اوغانستان نا خواست آ اونا مدت کن اسہ بلوچی ئی لشکر اسے تون ہنا۔

گل خان نصیر تینا شاعری نا باروٹ نوشتہ کیک کہ ہراتم ای پنچ میکو جماعت ٹی
خواناٹہ تو شاعری کریٹ ولے ”مشہدنا جنگ نامہ“ نا داستان ئی اسہ پیرو ”بٹے خان“
پنی ئی بندغ اسے آن بنگٹ ہرا کہ تینا عمر ئی قلات نا میری ٹی خان آنا خدمت ٹی
تدیفیسس۔ و گڈیکو عمر ٹی خان میر محمود خان آن است تہ خراب مس گڑا بٹے خان قلات
ئی الا و نوشکی آ بس ہرانا جند نوشکی نا مینگل اس ئسک۔

مشہدنا جنگ نامہ“ رزمیہ ء مثنوی ئسے ہرا کہ بیست و شش سر حال آ تالان ئی۔ ”
و داٹی اول آن اخیر اسکان مچا داستان سوگو کنگانے۔ کہ امر احمد شاہ ابدالی کمک کن
خان بلوچ ئی چھٹی نوشتہ کیک و خان بلوچ تینا لشکر تون بریک، مشہدی تون جنگ کیک و
سرسوب ہڑسینگگ داکان بیدس خان اعظم نا لّمہ گودی نا دلیری و تینا مار نصیر خان نوری
ئی دلیری اٹ جنگ کنگ نا باروٹ پنت و شون کنگانے و دا رزمیہ مثنوی آن بلوچی
روایت آنا درشانی مریک کہ بلوچ ہر وخت دلیری اٹ زند ئی تدیفینے و لغوری و نا مڑدی نا
زندان موت ئی دوست تخک اگہ او کسکنے تو دلیری و بہادری اٹ میدان نازی آ کسکنے
میدان جنگ آن بے سوب مننگ ئی تینکن معیار اس سر پسند مریک۔ ہندن جنگ نامہ ٹی

نصیرخان نوری نا جنگی وڑ و ڈول آتے جوان وڑ اٹ پہہ مننگ و جنگی میدان ی دشمن تیا کٹفنگ نا باروٹ چاہنداری مریک کہ اسہ بھلو لشکر اس ہراٹی ہزار بندغ آک اوار ی دافتے امر جنگ تننگے دافتا کُنگ خاچنگ نا بند و بست امر کنگ ی داکان بیدس دا رزمیہ داستان دا گڑا ی درشان کیک کہ اسہ بھلو بندغ اس تینا شیفکو بندغ آتون امر زند گدریفک اوفتون امر سنگتی کیک و اخس کہ ہمو بندغ بھلن مرے و تینا شیفکو بندغ آتون ہرا کہ وزیر مرے یا افسر یا نوکر چاکر و مے، گڑا اسے بنا کنگ آن مست اوتا است خواہی و سلاہ و سوج آتے ہلنگ اک یعنی زور نازی آ ہجو کاریم نس کنگیک کہ نصیر خان نوری خان بلوچ نسک ولے ہراتم احمد شاہ ابدالی نا قاصد اوڑان کمک نا خواست گار مس تو اوغانستان آہنگ نا فیصلہ ی خان نصیر خان نوری تینٹ کتو بلکہ تینا مچا بندغاتیان دنکہ سردار، وزیر، افسر، نوکر، مے کل آن ہرفے و گڈیکو فیصلہ ی تینا لمہ نا ہرفنگ و سلاہ و سوج اٹ کرے۔

ہندن مچا کتاب نا قصہ اسہ ردو بند سیٹی خلوکے مچا سرحال آک اسہ ایلوتون زنجیر نا کڑی انبار تفوکو و ہر سرحال نا ٹھپوک اسہ ایلوتون خوار انبار خلوکو۔ رزمیہ مثنوی نا زبان سادہ و زوت پہہ مروکے ہندن جاگہ جاگہ روانی و وزن نا خاتران لوز آتے نیمہ یا گونڈ نوشتہ کنگانے دنکہ

انتس او پارہ نی باوہ، اُمن کیس

دا مصرہ ٹی ”اُمن“ ی ہمو وڑ نا ہندا نوشتہ کنگانے ہندن

چندا نریانک بے خواجہ دوانو

دا مصرعہ ٹی ”چند، چندی و دوانو“ ”ددینگانو“ کن نوشتہ اریر۔ ہندن داکان بیدس شاعر سرحال اسے نا بنا کنگ کن جاگہ جاگہ ہندونو لوز یا مصرعہ ایسنے ہراتا داستان تو ہجو تعلقداری اس جوڑ مفک بلکہ سرحال ی زبیدار کنگ نا خاتران دن کنگانے و ہرانا اسہ پین مقصد اس مریک کہ قاری نا ہوش ی داستان نا پارہ غا کنگ و قاری ی داستان ٹی گم کنگ ہم ارے دنکہ

1- برک ساقی ہتہ مجلس ٹی جام ی

بین ن بادشاہ تا کلام ی

2- برک ساقی، بنک داڑے نصیحت

کرینو مستناک دا ڈول وصیت

3- برک ساقی، برک کین تا تمامی

ہلین ورنہ تہ کلان مونا سلامی

برک ساقی کہ اینو ئے تیاری 4-

تیاری جنگ نا ئی باز خواری

برک ساقی، برک پُر کرنی جامے 5-

مشہدنا جنگ نا قصہ تمام ئی

یا

برک ایلم کہ کان گودی نا مونا

بین بیتاتے نن بی بی نا تینا

و پین ہندا وڑ نا ٹھپو اریر ہرافتیٹی بندونو مصرعہ اریر کہ ہراتا معنہ داستان نا زی آ اثر
کیک ولے سرحال ئی گنڈنگ و خوانوکا ئی سر پند کنگ کن دن کنگانے۔

مچا کتاب دنکہ اسہ مثنوی اسے نا گرج مریک اسہ بحر ٹی نوشتہ ئی ہرانا ارکانک
دادو

“مفاعیلن مفاعیلن فعولن”

ولے سرحال و خیال آتا گچین و لوز آتا سہی ہندا تخنگ آن بیس مچے باز مثنوی ٹی
فن نا بابت گھٹی (کمی) خننگ کہ وخت وختس وزن خیال داری کنگتے دنکہ

مشہدی تے ننا بیخی خبر مف

خیال کیر اوفک کہ میدان ٹی کس اف

ہرا بحر ٹی افک، اگہ دانا وزن ئی بریبر تخوئی مروسس تو دن مسکہ

ننا تو مشہدی تے ہچ خبر مف

ہرر او تو کہ میدان آ کسس اف

زرمیہ مثنوی

مثنوی شاعری بلحاظ ہاٹی نا اسہ پنی ئی وڑ ئسے دا فارسی ادب آن براہوئی ادب ٹی
اورڈہ مسونے براہوئی ادب ٹی ”ماہ گل“ ہر ادے ”بلو“ نوشتہ کرینے اوکان پد گل خان
نصیر نا ”مشہدنا جنگ نامہ“ مثنوی نا پڑ آ بہلا کاریم ئی ایہن تو ہر شاعر مثنوی نا وڑ و

ٲول آ گڑا نه گڑاس نظم نوشته كرينے ولے اگه اسه پورا ئى مثنوى اسے نا زكر ئى كين تو جديد شاعري ٲى ”مشهدنا جنگ نامہ“ دا گهٲى ئى پورو كيك۔

مشهدنا جنگ نامہ“ براہوئى پوسكنا شاعري ٲى مثنوى نا گچين آ وڑك ئى ہراٲى ” مثنوى نا مچا گرج آك خننگره مثنوى ”مشهدنا جنگ نامہ“ ٲى بيست و شش سر حال آ جتا جتا نظم آك نوشته ئى دا مثنوى خان اعظم نصير خان نورى نا دليرى و شاه افغانستان احمد شاه ابدالى نا خواست آ اونا كمك كن بلوچى لشكر ئى مشہد آ دننگ و مشہدى تے شكست ترسه نصير خان نورى نا سوب اٲ پدى بننگ نا مچا احوال سوگو ئى۔

مثنوى ”مشهدنا جنگ نامہ“ ئى رزميه داستان ئسے او سر حال آتا بابت خوار انبار خلنگ ٲى شاعر گل خان نصير نا فنكارى عيان ئى يعنى او مثنوى نا چس ئى تورنگ كن سر حال آتے اسه ايلو تون ہندن گنڈانے كه قارى اوليكو سر حال ئى خواننگ آن پد ارٲميكو ئى خواننگ آ بے وس مريك۔ ہندن ہر سر حال ٲى ٲھپو تے دا وڑ خلانے كه قارى تينے ہمو دور ٲى خيال كيك يعنى ہراٲم نصير خان نورى تينا لشكر ئى پنت شون كننگ ئى تو قارى تينے ہم ہمو لشكر ٲى سلوك خيال كيك دا كل شاعر نا فن شاعري آن بلد مننگ نا سوب آك ئى و مثنوى نا گرج آك ہم ہندونو كه سر حال آتا و ہر سر حال نا ٲھپو تا اسه ايلو تون سيالى گنڈوك خننگ و ”مشهدنا جنگ نامہ“ نا زبان ہم زوت سر پند مروك ئى۔ ہندن داٲى كڑدار آتا اسٲى و نويكلى نا باز خيال تخنگانے يعنى اگه اسه سر حال سيٲى اسے كڑدار اسے دلير نشان تننگ تو ارٲميكو سر حال ٲى ہم اودے دلير نشان تننگ۔

ہندن كه اسه مثنوى سے نا گرج مريك كه اول سر ٲى خدا نا صفت و ثناء كننگ اِك ہندا وڑ ”مشهدنا جنگ نامہ“ نا اول سر ٲى خدا نا وحدانيت ئى در شان كننگانے دنكه

شروع كيوه پنت اى يك تنا نا حمد (i)

كه لائخ افٲ اى اونا ثنا نا

ٲى تمامى كائنات نا او خداء

ٲى زمين و آسمان پارا ثناء

ہندن حمد آن پد حضور نا شان و شرف ٲى عقيدت نا پھل آتے دا وڑ شنكى كننگانے

محمد مصٲفى ختم پيغمبر نعت (ii)

محمد مصٲفى شافى محشر

محمد مصٲفى ختم رسالت

محمد مصطفیٰ شافی امت

منقبت:- (iii)

ہندن کہ مثنوی سیٹی نعت آن پد منقبت نا خیال تخنگ اک یعنی صحابہ کرام یا بزرگ
اولیاء تا شان ی در شان کنگ اک ہندا وڑ ”مشہدنا جنگ نامہ“ دا تسلسل ی سوگو تخانے
دنکہ

○ امر کپرہ ای چار آتا ثناء

امر الیو ای یار آتا ستائی

نبی نا چار یاراک ہم ولی ی

ابوبکرؓ، عمرو عثمانؓ، علیؓ ی

بادشاہ نا صفت:- (iv)

ہندن کہ مثنوی نا مرکزی کڑدار نا صفت و ثناء کنگ و اونا دلیری و بہادری نا مثال
آتے تننگ مثنوی نا چس و تسلسل ٹی شمار مریرہ بلکل ہندا وڑ ”مشہدنا جنگ نامہ“ ٹی ہم
منقبت آن پد بادشاہ نا صفت و ثناء در شان کنگ آتے۔ یعنی دا ڈغار نا زی آ بلوچ آتا
حکمرانی گیر اسے آن مننگ ی و بلوچ اک تینا ننگ و ناموس نا رکھ و چیٹ کن تینا جان نا
قربانی آن ہم خلیسہ ہندن اگر کس کمک و مدت خواہے تو بلوچ نا شان ٹی اف کہ او انکار
کے دنکہ ”مشہدنا جنگ نامہ“ ٹی دا چس ی برجا تخسہ شاعر شاہ بلوچ آتا دا وڑ شرف ی
در شان کیک

ارے تاریکی آن گڈ روشنائی

بلوچاتا پدا بس بادشاہی

چل سال نیست و نابود مسوسن نن

زوال نا حد آ بیخی بسوسن نن

کرے رب نا، فرمان ی راہی

میر احمد یار نا بس بادشاہی

ہندن خان نصیر خان نوری نا دور باری و شانی داوڑ در شان کنگانے۔

بیانے ہرنی تینا بادشاہ نا

نصير خان ولي و اوليا نا
که او ئس بادشاه اس کامگارو
که اوئس پهلو ان اس نامدارو

داکان پد مثنوی نا مرکزی مضمون نا بناء مریک که او غانستان نا بمو وخت انت حال
ئس او نا بادشاه احمد شاه ابدالی مشہدی تیان جان خلاس کنگ کن بلوچ خان آن کمک
خواہک و ہندن خان بلوچ نصیر خان نوری او نا کمک آ روانہ مریک و ہرا سرسُوب
ہڑسینگک دا نیامٹی انت کہ واقعہ غاک مریرہ دا مچے مثنوی ٹی سوگو کنگانے یعنی نن
دا پاننگ کینہ کہ براہوئی جدید شاعری ٹی ”مشہدنا جنگ نامہ“ مثنوی نا پڑا اسہ شاہکار
ئسے۔

نصیر خان نوری ئ لَمہ نا پنت شون

مثنوی ”مشہدنا جنگ نامہ“ ٹی ہرا مسہ بہلا بہلا کڑدار آتا زکر کنگانے ہرافتیان
اسہ کڑدار اس خان نصیر خان نوری نا لَمہ گودی ئ کہ او مچا داستان ٹی نصیر خان نوری
تون اوار خنگک اوتینا مار خان ئ بلوچی روایت آتا سوگوی کن پنت و پرمان کرسہ ”بلوچ
قوم نا لَمہ“ نا کڑدار ئ ادا کیک۔

یعنی نصیر خان نوری گڑاس کنگ آن مست تینا لمہ گودی آن ضرور ہرفینے و او نا
سلاہ و سوج اٹ گام ہرفینے ہندن ہراتم نصیر خان احمد شاه ابدالی نا کمک آ بلوچی لشکر
تون روانہ مریک تو او نا لمہ ہم اورتون تد مریک مثنوی ٹی نصیر خان نا لَمہ نا دلیری و تینا
مار ئ پنت و نصیحت کرسہ اودے اسہ پاک دامن و غیرتی ئ نیازی اس شاعر دا وڑ نشان
ایتک دنکہ

نصیر خان نا اسکہ لمہ مددگار
صلاح تین تون کریرہ لمہ و مار
ننا بی بی ئ اسک عقلس دونو
ننا نیازی تون خنپیس اینو
نصیحت او نصیر خان ئ کریکہ
طریقٹ دین نا اودے دریکہ

يعنى نصير خان ۽ اسه عادل و دانا و دلير ۽ بادشاه اس جوڙ ڪنگ ٿي اونا لئه نا
بهلو دو اس ٺسڪ داڪان بيدس او نصير خان ۽ اونا حڪمراني ۽ چليفنگ ٿي هر گام آ
رغامانه دنكه شاعر پائڪ

نصير خان ٿهه بادشاه اس

عظيم و فاتحه اس ام اولياس

هراتم احمد شاه ابدالي نا قاصد شاه او غانستان نا ڪمڪ نا خواست نا چهڻي ۽ نصير
خان نوري آرسيفڪ تو خان نصير خان نوري احمد شاه ابدالي نا ڪمڪ ۽ ڪنگ ڪن تي نا لئه
آن موڪل هلنگ و اونا رضا ۽ هر فنگ ڪن لئه غا ڪائڪ، شاعر دا وڙ بيان ڪيڪ نصير خان
لهه ۽ قاصد نا بنگ نا دا وڙ پائڪ

ڪنه آ بسنه اوغان تا قاصد

اي پاوه لئه ۽ اونا مقاصد

مشهدى تان خلاف خواره مدت او

ننه آن و مدت خواره مرڪ په

اره نا انت خيال لئه ڪنه پا

صلاح ايتڪ ڪنه ني ڪسر آ شا

هنن لئه گودي نصير خان ۽ احمد شاه ابدالي نا باروٿ پائڪ ڪه اه وخت اس ٺسڪ
ڪه او ننا مدت ۽ ڪريسس و داسه نن هم اونا مدت ۽ ڪين دن پائڪ

ڪره اه وخت ننا امداده ابدال

ڪره باز خرچ ننڪن دولت و مال

مدت اونا اره نازى آ فرضه

ادا ڪر تاني هندن ڪيسه قرضه

تيار تي نا ڪرڪ ني لشڪر آته

وزير و افسر آته ٿڪر آته

تيار تينٿ مرڪ ني ام ڪنا مار

بروئه لئه نا ام نه تون اوار

نصير خان نا لَمّه تينا مار ئ احمد شاه ابدالى نا كَمَك ئ كَننگ تينا فرض پائڪ و دا
فرض ئ پورا كَننگ بندنے دنكه قرض ئ پدى تننگ اِك بندن نصير خان نا لَمّه تينٹ ام
لشكر تون اوار مريڪ۔

ہراتم نصير خان نوري تينا لشكر ئ تيار كيك و اوغانستان نا پارہ غا روانہ مريڪ
گڑا داکان مست تينا لَمّه نا سلاه ئ ہر فڪ دنكه

پارے لمہ کنے رخصتے داسہ

کنے نی زوت پا، انتس کہ پاسہ

تیارو لشکراک کنکن ہروکو

امیر و میر و سرداراک سلو کو

گڑا نصير خان نا لَمّه تينا مار ئ ولدی ترسہ پائڪ

نی کاسہ جنگ کن اے استنا بند

اریٹ دا ساعت ٹی خوش و خورسند

ارے مڑداتہ کاریم جنگ باوا

کہ مڑد جنگ ٹی ئ لنگ باوا

بندن لمہ تينا مار ئ ہننگ، میدان جنگ آ سلنگ و دشمن تون مقابلہ كَننگ کن دا وڑ
پنت و شون كيك۔

انک باوہ نی ہچ کپیس لغوری

نظر بف دشمناتے نا نزوری

دلیر آ لَمّه تينا مار ئ سر سوب مننگ اٹ بننگ نا پائڪ کہ اگہ ہننگ اُس تو اول نی
دشمن ئ چھٹ کر بر نہ تو تينٹ ہميرے دلیری اٹ جنگ کرسہ کہيس۔ تو کنا خنک فخر اٹ
نے آ بڑز مریر نہ کہ میدان آن نروس اگہ دن کریس تو کنا پا
بشخ افک شاعر دا واقعہ ء دا وڑ بیان كيك۔

اول کيس نی فتح دشمن تے کل ئ

ام اوفتا مال و مڈی ئ کل ئ

گڑا خوش نام نی مونا کنا بر

دن سیالا تیٹی بڑز خنتے کنا کر
ارٹمی لاشے نا ہتیر کنے آ
بریر سیالاک ماتم کن کنے آ
گڑا ای چاوه نی مڑدی اٹ کسکس
اے مڑدا باوہ نا نی مار اُس

ہندن لمہ تینا مار ی پائک اگہ دا ارا ڈول آن بیدس پین وڑ اسیٹ بسس تو کنا حق آک
نے آ بشخ مفرور دنکہ

اگہ دافتیان سوا پین ڈولٹ بسس
یا دشمن تے نی تینا خیرے تسس
گڑا حقاک کنا باوا خلیر نے
جہان زحمتاک کلاک ہلیر نے

ہندن لمہ نا پنت و شون و مہر نا سیخاٹی نصیر خان نوری سر سوب مریک بریک و
مدام بلوچی دیہاڑ ٹی اسہ بہادر و عادل ی خان اسے نا پین ء تینکن سوگو کیک۔
مشہدنا جنگ نامہ، “ نا فنی جاچ ”

گل خان نصیر نا نوشتوک مثنوی ”مشہدنا جنگ نامہ“ براہوئی جدید شاعری ٹی
اسٹ انگا مثال ی کہ اسہ رزمیہ ی داستان اسیٹی اسے دور اسے نا مچا دیہاڑ سوگو ی خیال
و فکر نا بابت مثنوی ٹی ہجو گھٹی اس افک ہندن اگہ فن شاعری خوڑتی اٹ پٹن تو جاگہ
جاگہ فن شاعری سبک خننگک دنکہ براتم شاعر تینا مثنوی ٹی جدت، گچینی و چس ودی
کننگ خواہک تو او تینا سر حال آتیٹی لوز آتا اسہ جتا ئو و دوست بروکو ردو بند اس تینائی
کیک ولے باز وخت لوز آتا زیات و بے جاگہ پاننگ ہمو سر حال نا مقصد ی ڈکک و شاعر
لفاظی ٹی تمک یا مثنوی مشہد نا جنگ نامہ ٹی باز آ جاگہ شاعر سر حال ی گنڈنگ کن
ہندونو ٹھپو اوار کرینے ہراتا مرکزی مضمون یا داستان تون ہجو سیالی اس مفک دنکہ

برک ساقی ہتہ مجلس ٹی جامے

بنین نن بادشاہ تا کلامے

برک ساقی، برک پُر کرنی جامے

مشہدنا جنگ قصہ تمام ی

یا

ہلے اے ساقیا انتے مخیسہ

مگر اینو نا حالتے خنیسہ

دا وڑنا مصرعہ یا ٹھپو تیان شاعر نا نزوریک پاش مریرہ کہ او سر حال آ بننگ کن
دونو لوز یا مصرعہ آتا کمک ئی ہلیک ہرافتا معنہ ہج مفک داڑان شاعر نا مشاہدہ، مطالعہ و
سر حال ء پہہ مننگ نا کم چاہنداری مریک۔

مثنوی نا لہجہ: (ii)

فن شاعری آن پد مثنوی نا لہجہ ہرادے پہہ مننگ ٹی مچہ مشکل مریک انتے کہ گل
خان نصیر نوشکی آن مننگ نا سوب تینا نوشکوی لہجہ ئی کپینے و داٹی باز آ جاگہ غا
ہندونو لوز نوشتہ اریر ہرافک نوشکیئی لہجہ ٹی تو تینا معنہ ء ایتزہ ولے ایلو لہجہ غاتیٹی
دافتامعنہ جاگہ جاگہ سہی کئے کنگ مفک دنکہ

ای، نا ہند آ گل خان نصیر تینا مثنوی ٹی ”ئی“ نوشتہ کرینے ہرا ”ای“ نا تلفظ ”
ئی سہی ادا کپک داکان بیدس نوشکیئی لہجہ ٹی ”ہ“ کم پاننگک و دانا ہند آ الف ”ا“ بریک
ہندا وڑ مثنوی ٹی ہم ”ہ“ نا ہند آ ”الف“ پاننگانے

ایلو لہجہ غاک دنکہ

ہنک انک

ہم ام

پاریرہ پاریرا

بریرہ بریرا

کیرہ کیرا

مثنوی نا لکھوڑ: (iii)

داکان بیدس مثنوی ٹی نوشتہ نا وڑ و ڈول ہم زرس مشکل خننگ اک دنکہ ”ے“ نا
لس استعمال کنگانے ہرا ”ئی“ نا ہند آ استعمال مسونے ہندن شاعر ”ئی“ آن نا بلد مننگ
آن و دانا جاگہ غا لوز نا گڈیکو حرف ٹی ”ے“ ئی ودیفینے دنکہ

کلام ئی نا ہند آ کلامے

تمام ئی ناہند آ تمامے

دشت یِ نا ہندا دشتے

شون یِ نا ہندا شونے

داکان بیدس ”ء“ یِ زیات آن زیات کپفنگانے ہرانا ہمو جاگہ غا گرج متے دنکہ

گڑا خوش نام نی مونا ء کنا بر (i)

(کرے تہارمہ قلات نا کل مکان تاء (و پین پین (ii)

دنکہ اولیکو مصرعہ ٹی ”مونا“ آن پد ”ی“ نوشتہ یِ ہرا بے مقصد یِ و تلفظ ٹی
بفک و دانا ”ی“ نوشتہ غان وزن ہم پنانے۔

ہندن ارٹمیکو مصرعہ ٹی ”مکان تا“ آن پد ”ء“ نوشتہ یِ ہرا بے فائدہ یِ و تلفظ
ٹی ہم بفک۔

مثنوی ٹی ایلو زبان تا لوزاک:-(iv)

دنکہ بے مقصد و بے سوب نوشت سیٹی پین زبان اسے نا لوز آتا بننگ شاعر نا کم
خواننگ و تینا لوزی مڈی آن نا بلدی و اسے معنہ کن اسٹ آن زیات لوز آتا مننگ آن ہم نا
بلدی نا درشانی مریک ہندا وڑ مثنوی مشہد نا جنگ نامہ ٹی ہم باز آ ہندا اردو و فارسی نا
لوز آک نوشتہ یِ۔ داڑان دا درشان مریک کہ اسے معنہ کن شاعر تون اسٹ آن زیات پین مٹ
یا بدل و لوز متے ہرانا سوب آن شاعر ایلو زبان تا لوز آتے بیسنے دنکہ

غبارو گرد، تسلیم، مشہور، دنگ، استقبال، تدبیر، طریقہ، فرخندہ، فرجام، معظم، و
پین ہندا وڑ نا لوزاک ہرافتا مٹ براہوئی ٹی ملیک ولے شاعر اوفتے ایلو زبان تیٹی پارینے۔

مثنوی نا بحر (وزن):-(v)

دنکہ شاعری کن وزن و بحر آن بلد مننگ باید مریک انتھے کہ نظم و نثر ٹی فرق
ئس تخک تو ہندا وزن مریک ہندن مثنوی اسے بحر سیٹی نوشتہ مریک مثنوی ”مشہدنا
جنگ نامہ“ نا بحر ہم اسٹ یِ ہرا بحر ہزج محذوف مسدس ٹی نوشتہ کنگانے ہرانا رکن
آک دادو

مفاعیلن مفاعیلن فعولن

مثنوی ”مشہدنا جنگ نامہ“ تینا داستان و خیال و فکر نا بابت اسے شاہکار اسے
ولے ہراتم وزن نا آدینک ٹی اُننگک تو دا ٹی گڑاس گھٹی خننگک یعنی دا مثنوی جاگہ جاگہ
وزن ٹی افک و وخت وخت اس بحر ٹی ودی کمی کنگانے ہرا شاعر نا وزن یِ چاہنداری
ٹی نزوری تے درشان کییک دنکہ

”کائے ایدے کسر تا رخصتے تا”

دا مصرعہ نا اولیکو رکن کہ ”کائے ایدے“ ءِ دا بحر نا اولیکو رکن مفاعیلن آ بریبر بفق

یعنی

مفا

عیلن

کائے

ایدے

داڑے ”ایدے“ تو ”عی لن“ نا وزن آ بریک ولے ”کائے“ مفا نا وزن آ بفق اگہ

کائے نا ہندا دا وڑ مروسس تو وزن بریبر مسکہ

”اوکار ایدے کسر تا رخصتے تا”

ہندا وڑ نا چند وزن نا گھٹی خننگرہ گڑاس نمونہ کن دادو

فعولن مفاعیلن مفاعیلن

مشہدی تان ننے تسس رہائی

دشمن نا بازی آن بیخی خلیپیس

مہمانی تس تہ باز جوانی اٹ ایدل

اخص تش و تفرنم مچ کیرے

اریس نی ہر کہ ذوالفقار نا نسلان

ننا بی بی ئے اسک عقلس دونو

و ہندا وڑ نا پین چندی وڑک آک اریر ہرافک بے وزن اریر

جبار یار

جبار یار براہوئی شاعری ٹی اسہ گچینو پن اسے نا خواجہ ءِ۔ براہوئی جدید شاعری
نا اسہ بشخ ئس جبار یار آن بیدس نا پورو خیال کننگک۔ ہراتم شاعری ٹی جس، بوگ شوگ،
یا مسخرہ و ملنڈ نا بیت مرے تو اوڑے جبار یار نا زکر ءِ کننگ کن دوی بے وس مریک۔

جبار یارَ براہوئی بوگ شوگ شاعری بوگی ورنند یعنی پیروڈی ئی مدام سوگو کرسہ دادے ڈغار آن آسمان آ سر کرے۔ ولے ننا ادب یا قوم نا بے بختی ئی کہ دا وڑ انگا شاعر ننے آن زوت رخصت کرے۔

اگہ براہوئی شاعری ٹی بوگ شوگ شاعری درستی راستی مریک تو او جبار یارَ نا پن اٹ چاہنگک ہندن ”خیرات خور“ جبار یارَ نا اولیکو بوگ شوگ شیئری کتاب اس اوکان پد دا پڑ آ ”بخندہ“ اونا ارٹمیکو کتاب ئی کہ امر و مون مٹ س مرے اودے جبار یارَ نا نوشت اک بخندہ غا بے وس و آہری کیرہ۔ جبار یارَ ارا وڑ نا شاعری کیک یعنی اسہ بوگ شوگی تو ایلو اُس شاعری یعنی سنجیدہ شاعری ولے بوگ شوگ شاعری اونا پہچان ئی داڑے جتا جتا اونا شاعری آ تران کینہ۔

بوگ شوگی شاعری:- (i)

دن تو جبار یارَ ئی بوگ شوگی شاعری نا باوہ پاننگ اک و داڑان مہالو و اونا حیاتی اسکان کسس ودی متے کہ جبار نا شاعری ء بے چس کے اونا شاعری ٹی وڑ و ڈول کل آن جتا س۔ ہندن اونا چہرہ نا تاثر اک اک مدام بخندہ بشخارہ اگہ جبار سنجیدہ شیئر س ہم بنفوسس تو بندغ بخندہ کریکہ۔ دا ہم الوکہ جبار یارَ تہہ آن بخندہ کروک س انتے کہ ہر وڑ نا زند ئی او گدریفے تو اودے صد آفرین ء کہ دن انگا سختی و سوری و ویل آتیٹی ڈبوک آ شاعر مخلوق ئی مخفنگ تینا فرض چاہسکہ۔

دن ہم اف کہ جبار یارَ نا بوگ شوگی شاعری چڑہ بخندہ و مخنگ یا سات تیری کن س، ولے اونا انداز ٹی یا اونا دا وڑ نا شاعری ٹی اسہ مقصد اس یا کلہو اس، اسہ امیت اس ضرور ڈھوک س۔

جبار یارَ غریب ضرور س ولے راج نا بے تہملی ئی پہہ مسکہ او راج نا شیفی بڑزی ئی تینا حیثیت نا کچ آ ہراکہ ہراتم جاگہ س فضول خرچی کروک س خناکہ تو اودے پہہ کنگ کن تینا وڑ ڈول اٹ شیئر تا کمک ئی ہلکہ۔ دا شاعر اسے نا کمال مریک کہ اونا شیئر ٹی داخہ تاثیر و چس مرے کہ بنوکا ہراڑان غلطی سر زد مسونے او غصہ نا ہندا خوش مرے ہندا لائخی جبار یارَ نا محتاج خنگک جبار یارَ ہر سرحال ئی شیئر دروشم بشخانے او تینے و تینا خاہوت ئی وڑک جوڑ کرسہ راج نا مونا پیش کیک۔

جبار یارَ نا شاعری اسہ تیرٹ ارا شکار کروک نظر بریک یعنی اسہ کنڈآن سادہ لوز آتا بابت و سرحال نا ہنینی آن مخلوق چس ہلیک تو ایلو کنڈ آن اونا شاعری نا پدان اسہ ڈب یا ڈھوک ئی مقصد اس درشان مریک اونا شاعری نا گڑاس وڑک۔

کرینس نی اقررا پورا کتہ

اگر کیسہ انکار پورا کتہ
 گلہ کیسہ ہر کس تو ڈھکوک نی
 دن ہم کپہ پچار پورا کتہ
 ہنا دھول ہرنگا نیام آن یاز
 برک داسہ جبار پورا کتہ
 جبار یار نا سنجیدہ شاعری: (ii)

شاعری تو شاعری مریک اونا وڑ وڈول و لوز آتا تب و ہند ئی پہہ مننگ یا بدل کنگ
 شاعری ئی بشخک اودے سنجیدہ کیک یا بوگ شوگی۔ جبار یاز تینا ہر شاعری ئی سنجیدہ
 نظر بریک ولے ہر اتم سنجیدہ غا شاعری نا وڑ ئی بدل کنگ نا کوشست کرینے تو او بوگ
 شوگی نا دروشم ہلیرہ۔ ہندن جبار نا سنجیدہ شاعری آ اونا بوگ شوگی شاعری حاوی
 خنگک ہرا چس و مزہ اونا بوگ شوگی شاعری ئی ملیک اے سنجیدہ ئی خنگک انتے کہ
 اونا تب و فطرت ئی بوگ شوگی نا مادہ تخوک ئس۔ دن تو ”گچین“ دروشم نا سیخا، اونا
 سنجیدہ شاعری نا کتاب آک اریر۔ ولے ہرا شاعری کہ جبار یاز اس جوڑ کرینے او اونا
 مزاحیہ شاعری ئی۔

جبار یاز نا شاعری ئی ہر سر حال نازی آ شیئر نوشت ئی دنکہ وطن دوستی مرے
 یا ڈغار نا ڈکھ غریبی و مفلسی نا بیان مرے یا وفا و جفا نا پر سوز آ بیت و گپ ہر سر حال
 ئی ہمو وڑ شاعری کرینے ہرانا گرج آک اریر۔

جبار یاز ہر حال ئی پین تا غم خوار خنگک دنکہ

ہر اُست درد آن ٹھپ مسنے

ہمو استے دا رو دوا کیوہ ای

ہراڑے کہ بُلبل توار ئس خلے

پناتے ہموکان جتا کیوہ ای

جبار یاز حقیقت ئی حقیقت چائسکہ او است ایکیم (مایوس) آلو۔ انتے کہ قدرت نا
 مونا ہچ کنگ مفک گڑا دن انگا ساعت ئی جبار تینے دلاسه داوڑ اتیک

چاوہ داسہ کس بک دا باغ ئی

کیوہ دنا انتظارے سہب و شام

سمائے کنے اونا مجبوری آن

مرے اودے فرصت اسیکا برے

جبار یارِ نا شاعری ٹی فن شاعری خننگک یعنی سرحال تو گنڈوک و لوز آتا سہی
ہندا بننگ مصرعہ غاتا اسہ ایلوتون سیالی ہر وڑٹ خیال داری خننگک دنکہ اسہ شیئر اس۔

اے کہ نے پاریٹہ وختس لاتما

اے ہم اینو بیت جائی مس کنا

جبار یارِ نا کتاب ”بشخندہ“:-

جبار یارِ براہوئی ادب نا ہمو شیئر کھانڑ اسک ہراڑان ارا وڑ نا شاعری دو بسکہ
و ہر وڑ اٹ اونا شاعری ٹی خیال نا بسنی و فن شاعری نا ساڑی مننگ خننگک بشخندہ اونا
بوگ شوگی شیئر آتا کتاب ئی داٹی جتا جتا سر حال آتا زی آنظم آک نوشتہ ئی او راج ئی پہہ
کننگ کن تینے و تینا خاہوت ئی مدام وڑک جوڑ کرسہ خننگک ہر ہمو ساعت یا واقعہ ہرا
جبار یارِ نا است آ سخت گدرینگا یا اونا است ئی ہسون کرے اودے شیئر دروشم تس۔ اونا
شاعری ٹی سرحال آک اونا محتاج خننگرہ۔

جبار یارِ لس سرحال اسے آ شیئر نوشتہ کے یا حمد و نعت اس لکھے اوٹی اونا
فطری بوگ شوگی لائخی ڈھکوک خننگک دنکہ بشخندہ ٹی ”حمد“ نا منہ بند دا ژو۔

حلال آرزق نائے آن جستجو خواوہ

ای دال کنپرہ، اینو برنج و سو خواوہ

ہنینو ڈش اس ہم میوہ تو رائی کنکن کر

ای سیر پڈا درس نے تو گفتگو خواوہ

جنگ و جدل کننگ و لٹ و بیر ہلنگ ئی جبار یارِ جہالت سر پند مریک و او ہمو
بندغ ئی تہہ آن چاہک ہرا کہ جنگ ئی مست کیک و تینے اوار شاغپک دا بابت دن نوشتہ
کیک

کاسہ مونا یا سلیسہ ای تو تینے کشوہ

لٹھ خلیسہ یا کنیسہ ای تو تینے کشوہ

یار جنگ ئی سیوت نا دشمن چاہک داڑان مُر مننگ نا بابت دن پائک

کھٹفیس نسلاتے تینا تین پہ تین نا جنگ ٹی

نی سم اٹ کسے خلیسہ ای تو تینے کشوہ

بشخندہ ٹی جبار یازَ تینا چس ی برجا تخنگ کن غیر براہوئی لوز آتے ہندن زیبائی
اٹ اوار کرینے کہ کس ی اعتراض ہم مف دنکہ ”چیئرمین“ نا سرحال آ دن نوشتہ کیک

رنگین کرک شامے یارا تا ڈیئر اینو

اخس کہ مرے نے آن شاغ ایت بیئر اینو

دا رسم و رواجکو مجبور اریس چاوہ

انتس کہ کنے پاسہ کر ہیتے فیئر اینو

جبار یازَ نیازی تا تب آن جوان بلد او چاہک ہراتم اُراٹی بلغڑ ملخڑ نا اسہ ایلوتون
لگپک تو اودے نیام آن جنگ نا موقع پٹیرہ، ہرافتا جنگ آن مچا خاہوت ی نقصان اس
رسینگیک ہراٹی ہڑتوما فریق آک شامل ی او اسہ ارا ئسے نا مثال اٹ مچا راج نا نمائندگی
ی کیک و دا کلہو ی ”نشار“ نا سرحال تون دن ایتک

تمانے کاٹما تا دیگے ہشار ولدا

لانچانو جنگ سے کن بلغڑ نشار ولدا

کم بخت نا اُراٹی دندان زدن بہازے

ہمسایہ غاک بسر منت تخار ولدا

جبار یازَ بوگ شوگی شاعری آن بیدس بوگی ورنڈ (پیروڈی) ی براہوئی شاعری ٹی
ہندی کرفسہ درستی راستی کرفے۔ انتس کہ ننے بوگی ورنڈ ملک اوفک جبار یازَ نا ی۔ و
ہمو بوگی ورنڈ اصلی آ شیئر آن زیات پنی مسونو۔ جبار یازَ چندی شاعر آتا شیئر آتا بوگی
ورنڈ ی کرینے دنکہ رسول بخش توکل نا دا شیئر نا پیروڈی ی دا وڑ کرینے

خاچوکاتے یکدم نتا کیوہ ای

آن دیرے جتا کیوہ ای کہ پا

چناتے چنکا نتا کیوہ ای

عجب اوفتے ولدا صفا کیوہ ای

ڈاکٹر رزاق صابر نا شیئر آتا پیروڈی ی دا وڑ کیک

کیک اے ظالم کنا مون خن مو

نا مچا تیان کل بدن مو

کنے بوڈس ارفینے مہمان اسینا

رغامبو کنے داسا درمان اسینا

حسن غمخوار نا شیئر سے نا پیروڈی دا وڑ کرینے

عجب پاٹ پر غاسہ خاخر کریسہ

ہمو بہنڈو چٹ و تفر نے کہ اوغک

برابوئی شاعری نا ہرا وڑ مرے او جبار یارّی پدا ودی کنگ کپرو۔ اونا شیئر پاننگ
و نوشتہ کنگ نا ردو بند کل آن جتا اسک مدام اونا شیئر آئیٹی اسہ تصور اس دفن نس
ہرادے ختنگ کشنگ و درشان کنگ اینو نا نقاد نا کاریم ء انتئے کہ جبار یارّی بہلو گیرس
است آتیا سلوئی او تینا شاعری اٹ تینے مدام زندہ تخانے۔

پروفیسر نادر قمبرانی

پروفیسر نادر قمبرانی بلوچستان نا ہمو شاعر آتیاں اسٹئی ہرا اسہ سیاسی ئی سوچ
اس تخیرہ۔ ہرا فتا موقف تینا ڈغار نا ڈکھ ویل آتے شادکامی تیٹی بدل کنگ ئی ایہن ہم ادب و
سیاست ئی اسہ ایلو آن کس جتا کنگ کپک انتئے کہ شاعری کن فن آن بیدس فکر و خیال و
سوچ اسے نا گرج مریک و شاعری ئی دا سوچ ہمو وخت نویکل مریک و دا خیال ہمو
وخت بسک ہراتم اودے سیاسی شعور مریک۔

ہندن پروفیسر نادر قمبرانی ہرا شاعری آن مہالو سیاسی ئی سوچ اسے نا خواجہ نس
او ہر ہمو واقعہ ئی ویل ئی تینا خن تیٹی سوگو کرینے ہرافک سختی و سوری و ڈکھیا گری نا
پنٹ وطن، ڈیہ و ڈغار آتالان مسونو۔ و ہندا مقصد و سیاسی سوچ نا سوب آن اوفک 1961ء
آن 1972ء اسکان جلا وطن مسونو گڑا ہراتم کس تینا ڈغار نا تاڑ واری ئی خنک اگہ
اودے تینا ڈیہ ئی رہینگ انگ نا ہم موکل ملیپک تو اونا است آن خدا ئی سما مرو اوڑا انت
آن انت گدرینگک۔ ودن انگا بندغ ہراتم شاعر مریک یا شاعری کیک تو اونا خیال و لوز آک
مدام ایلو تیان جتا و است ئی ہندی مروک خننگرہ ہندن پروفیسر نادر قمبرانی و بابو
عبدالرحمن کرد ہرافتا جدوجہد سیاسی سوچ و ادبی شعور اسہ وڑ خننگک واقعی دافک
برابوئی جدید شاعری نا مہاڑو (سرخیل) آک پاننگرہ۔

ہندن عبدالرحمن کرد آنبار پروفیسر نادر قمبرانی نا شاعری او نا سیاسی ڈکھ و سختی
سوری نا نتیجہ ئی ہندا سوب ئی کہ نادر قمبرانی تینا شاعری ئی آجو ئی ڈغار اسے نا خواجہ
مننگ کن شعور و بیداری نا پائک دنکہ

بزغر و پوریا گراک

بیوس و بے آسراک

باریتہ و لاغراک

شیر نر و بہادراک

بش تہ مبو سنگتاک

مچ مبوبے سیوتاک

ہندن نادر قمبرانی اوفتے اسہ آجو ئی ڈغار اسے نا خواجہ پائک کہ اٹ و مٹ نن پین
نا کیرغان مرین اٹ و مٹ ظلم و ڈکھ سہن دنکہ او پائک

ظلم کروکو مفک

ظلم سہوکو مفک

خید خلوکو مفک

مفت، کنوکو مفک

بش تہ مبو سنگتاک

مچ مبو بے سیوتاک

پروفیسر نادر قمبرانی آجوئی نا وڑ ئی چائسکہ انتئے کہ اودے سما اس کہ آجوئی
بیدس غم خننگ، دکھ خننگ، ڈکھ و ویل آن دوئی بفق۔ تینا حق آتے پلنگ کن کوشست و
جہد کروئی مریک گڑا اے آجوئی اخس دوست بریک ہراڑکن کس ظلم سہیک۔ آجوئی نا
بابت نادر قمبرانی تینا اُلس ئی پائک کہ نت ئی نت آکننگ اٹ ہچ ئس مفک انتئے کہ تانکہ
دوسریک تو با سرپک ہندا وڑ آجوئی ہم دونو گڑاس افک او تینٹ نا رندٹ برے اوڑکن
قربانی تروئی مریک دا خیال آتے او شیئری دروشم دا وڑ ایتک۔

پلو آنا شاغیتہ کس آجوئی بشخیچ اس اف

زند نا واپارے دا کاٹم تننگٹ دو بریک

بنگلا ورناکو ناموس ئی وطن نا رکھیرہ
 زندگی نا دا شرف اوفتا کھنگٹ دو بریک
 قوم کنا آباد مرے جنت مرے اونا وطن
 دا گڑا بے دم درنگ خواری کنگٹ دو بریک
 زندگی نا سو بے تینا کاٹما کس کٹیو
 سنگتی سیوت اوڑدہ مخ تفنگٹ دو بریک
 پروفیسر نادر قمبرانی نا شاعری ٹی وطن دوستی، بیداری، ڈکھ ویل آتیان بلد مننگ
 اوتے سگنگ نا کلہو رسینگک او مدام اسٹی، سیوت و سنگتی نا سبخ ئی تسونے۔
 شنزہ گروک

شنزہ گروک پروفیسر نادر قمبرانی نا شیئری کتاب ئی ہرا 1992ء ٹی چھاپ مس
 گڑاس ہندونو کتاب مریرہ ہرا اسہ ڈغار اسے نا دیھاڑ پاننگرہ ہرا تم اوتے آکس غور کرے
 تو اسہ دور ئسے نا مچا واقعہ ئی حالت آدینک انبار نظر بریک شنزہ گروک ہم ہندا وڑ نا
 کتاب اسے۔ ہراٹی شاعر نا ڈکھ و ویل، ڈغار اٹ مروکا بے تہملیک و نا انصافی محرومی و
 محکومی و بے وسیک شیئری دروشم اٹ مدام سوگو اریر۔

شنزہ گروک ٹی ہر وڑ نا سر حال آ شاعری دو بریک داٹی شاعر تینا اُلس ئی بیدار
 مننگ اودے شعور اس دوئی کنگ نا کنڈ آ اشارہ کیک و ہر ہمو بندغ ئی دا ڈیہ نا خواجہ سر
 پند مریک ہرا پشت اسے آن داڑے رہینگ اک و ہرافک داڑے خن پٹانو اودے مدام حوصلہ
 ایتک کہ نی ہر گڑا ئی کنگ کیسہ ولے تینے ٹی نے ہمت ودی کروئی مریک اسہ جاگہ اس
 دن نوشتہ ئی

دا پٹ و بیوان نا سفر
 د جنگل و مشت تا کسر
 نیکن بروکو زوکہ بر
 دا قافلہ ئی مونا نی در

شنزہ گروک نا شاعر تینا مخلوق و اُلس ئی بیدار کنگ کہ اودے سیال و غیر آتا
 شغان ئی ایتک نوا او بش مرے دنکہ

سیالاک ہنار الار ننے
ولدا شغانٹ پار ننے
نا مردو بے ہمت لغور
کم سیال و کٹوک چار ننے

شنزہ گروک نا سرحال اک ڈغار نا ڈکھ، آجوئی نا قدر، سیاسی شعور اسے نا خواجہ
مننگ و ہندا وڑ نا پین خیال آتیا تالان ئی ولے داٹی شاعری نا باز آ ہیئت آتیا باز آ سرحال
آک نوشتہ ئی دنکہ، سرحال آتیٹی غزل، شہر آشوب، و ہیئت آتیٹی نظم، آجو نظم، پابند نظم،
قطعہ، و مثنوی نا وڑٹ شاعری کننگانے ہر سرحال و ہر ہیئت ٹی شنزہ گروک نا شاعری
تینا مٹ تینٹ ئی۔ اونا غزل مرے یا مثنوی اوٹی ڈغار نا ڈکھ ئی کننگ نا پنت و شون نا گند
بریک۔

شنزہ گروک ٹی آجوئی نا کلہو ئی دا وڑ تننگانے کہ دے نا دے اس دا ننا نصیب ٹی
مریک

زندگی ٹی قوم نا دے اس بریک
کُلے دے تیان مبارک او مریک
غمتے تا ڈکھاتے تا کُلے کنیک
قوم کن خوشی نا پیغامے ہتیک
پارہ آزاتی ہمو دے ئے ہتنگ

شنزہ گروک ٹی ہر ہیئت آ شاعری دو بریک ولے داٹی آجو نظم ٹی خیال آتا بندش ئی
دا وڑ کننگانے دنکہ کس خوار خلعے ”دے ٹک تتو“ نا سرحال آ دن نوشتہ ئی

دا وطن دا گل زمین

دا پٹ و کوچہ لالہ زار

گواڑخ آ پہلا ڈغار

پُر بہرم سر سوز و دامن اسکہ

چکلا کتہ شادو شکل اسورہ

پا—————نا بروارہ جوک

دا دهرتی نا بهرم

بے کچ وکیلا دا بهرم

گواڑخ آ پہلا ڈغار

جاگہ اس مثنوی نا وڑاٹ تو جاگہ اس شہر آشوب نا وڑٹ شاعری کنگانے دنکہ
”مونا ہنوک“ نا سرحال اٹ مثنوی نا وڑ و ڈول اٹ اسہ مرغنو نظم اس نوشتہ ی براڑان
گڑاس بند دا وڑ ی۔

نی پا نصیر خان لشکرے

دلی نا کنڈا بش کرے

نی ہم تد اوفتون اوار

تینا نریان آ ترند سوار

سُمتا ہمیل ایلو رہان

توفک لڑونج داکوپہ غان

سوب و فتح تینٹ ننا

تما کہ نتے آ سدا

شنزہ گروک ٹی سرحال آتا گچینی، لوز آتا سادہی، خیال و فکر نا بسنی و فن شاعری
نا ساڑی مننگ نا ہم درک ملیک ولے مچہ باز اگہ گھٹی اس خننگ اک، تو وزن و بحر نا ی
یعنی شنزہ گروک ٹی چڑہ وزن نا خیالداری کنگنتے ہرا اونا خیال و فکر ی سبک کنگ و
شاعر نا شیئری مقصد آن مُر مننگ نا سوب مریک۔

امیر الملک مینگل

امیر الملک مینگل نا شاعری ی خواننگ آن پد اسہ دور اسے نا واقعہ و تاریخ مونا
بریک و اونا جند نا شعور و خیال نا بسنی نا باروٹ چاہنداری مریک دنتو اسہ گچینو
نوشتوک یا شاعر اسے نا خیال و فن و سوچ نا گشاد ی زمانہ نا شیفی بڑزی، غریبی، نا
انصافی، ظلم و محکومی و بے وسیک شاییت کیرہ ہندا وڑ امیر نا شاعری ہم راج نا بے
تہملی آج گواچی خننگک۔

امیر نا شاعری ٹی ترقی پسند و خیال سچوک خننگرہ او مدام امن نا داعی ی پر امن
ی ڈغار اسے اسہ پر امن ی راج اسے نا خواہندار ی او جنگ و جدل و لٹھ و بیر آن تینا

مخلوق ئى مُر كَننگ نا رغامك انتئى كہ وخت بندغے اسہ وار اس مليك گُڑا دادے جوان
وڑاٹ كپفنگا تو او راج كن سوسوبى و شادكامى نا كلہو و كسر جوڑ مريك نہ تو نقصان و
ويل آك گچين ئى ذبن و سوچ اسے آ زنگ انبار لگيسہ كارہ ہرا دے نا دے اس كاہ كوہان
كاہك۔ گُڑا دا ويل آتيان بچنگ كن شعور اس دركارے ڈغار نا ڈكھ ئى ايسر كَننگ كن جوزہ
اس بكارے اميرؔ مخلوق آن اميت اس تخك كہ نوا دژد اس اوفتيٹی چاہندارى نا سوب مرے۔

او راج ئى پر امن مننگ و جنگ آن مر مننگ نا سبخ ئى ايتك و دافتيٹی فرق اس
تخك كہ امن مس تو دشمناك ہم دوست مريره اونا جنگ و امن نا سر حال آ اسہ گچينو نظم
اس نوشتہ ئى ہراٹی جنگ و امن اسہ ايلو تون مكالمہ كَننگ ئى گُڑا اس بند۔

جنگ

رُلم بيدس كئے آن ہچ چٹ مف

ہچ غريباتا زندٹی كٹ مف

لنگڑى نئے ختم مريك امن اٹ

تانكہ توفك و جيل و يالٹ مف

امن

بندغ انسان جوڑ مس امن امان

اسہ آدم كروڑ مس امن امان

ماڑى ئى يا محلے يا شہرے

ہر جہ تعمير كوڑ مس امن امان

امير وخت اس جنگ ئى سہى پائك ہراتم نا انصافى مرو، ہراتم ظلم مرو و ہراتم
غريباتا حق آك بے چيٹ مرير گُڑا ہمو وخت جنگ كاريم ايتك انتئى كہ مست ناك پارہ
زور نا مونٹی زارى ئى دنكہ جنگ نا صفت ئى دا لوز آتيٹی كرينے

جنگ

اى مفر جابر آتا راج مرو

كاٹمے نا روا تا تاج مرو

زغمے قومس كہ دے اس دوان بٹے

مے آن بار او نہ دنکہ واج مرو
یا دا وڑ کہ آجوئی ئی دوئی کنگ کن ہم جنگ نا گرج مریک دنکہ
جنگ انسانے تس آزاتی
عزت و احترام و دلشاتی
جابر و زلم و زورے مُر کرے
ہچ تتو اوتے بیدے برباتی

امیر الملک نا سرحال اک راج آن ہلوکو او وطن دوستی، بیداری، شعور تننگ آن
بیدس، است ئی آرام تننگ کہ زیب و لاڈ ئی ہم نازیفک ولے ہر حال ٹی اونا شاعری ترقی
پسند و خیال اسے نا سنگت ئی امیر نا شاعری ٹی متل، وسابت، تلمیع، استعارہ، باز گچین ئی
وڑ اسیٹ ملیک و او متکنا متل و سابت آتے پوسکنو دروشم اسے تون مونی ہتیک۔

امیر الملک نا شاعری ٹی فن و خیال نا بسنی ارے ہندن لوز آتا تینا ہند و مزاج آ
استعمال مننگ نا فن ہم ارے ولے مچہ باز وزن نا پارغا امیر نا شاعری ٹی گھٹی خننگک
ہرا ہر براہوئی شاعر انبار فن آن فراری نا کلہو اس خننگک۔

“جور نا پھل”

جور نا پھل، امیر لملک مینگل نا شیئری کتاب ئی ہرا 1992ء ٹی چھاپ مسونے ”
دا کتاب ئی شاعر ہمو خیال آتا پنا کرینے ہرا خڑینک اسے انبار سچہ و صاف ئی و ہرافتیٹی
حقیقت دے نا روشنی آن بارمُر آن خننگک و تہارمہ غاتے روشن کیک ”جور نا پھل“ آ
میر عاقل مینگل ”سرحال“ نا پنٹ و نادر قمبرانی شاعر و کتاب نا باروٹ گڑاس چاہنداری
تسونو ہندن ”منہ بیت“ نا سرحال تو شاعر نا جند کتاب نا مقصد ئی درشان کرینے ”جور
نا پھل“ ارے تو شاعری نا کتاب اس ولے دادے سرحال آتا بابت چار ہندا بشخنگانے دنکہ
ڈیوانا روشنائی، پاوالی آلوز، است نا تیرونک، و مہر مفلسا ہرافتیٹی شاعر تینا جند نا
تجربہ، راج نا چاہنداری و وخت نا گرج آتے درشان کرینے ہندن لوز آتا استعمال ٹی فن
خننگک انتھے کہ امیر تینا شاعری ئی زبیدار کنگ کہ متل و وسابت و خلقی آلوز آتیان
بیدس فارسی و اردو ٹی بروکو اصطلاح و استعارہ تا کمک ئی ہلکنے دنکہ گڑاس بجازی
تینے آن جوڑ کرسہ اوقتا پوسکن ئی معنے اس تننگ نا دا وڑ کوشت کرینے دنکہ نت مشی
کننگ ہرانا معنے ئی تکلیف آن بچنگ و دادے داوڑ شیئری دروشم تسونے

مشکلے نازرک آنت ئی کے مشی دانگی برے

ہرف او حالے تنا عاشقے بیمار نا

جور نا پھل،“ ٹی شاعر تینا قوم و زبان نا تلمیح ی دا وڑ ایسنے او پائک ”

مست انگا توکلی نا مہر انبار

عقل و ہوش جاگہ غا ولے بے سار

جور نا پھل،“ ٹی باز آ ہند ”دوبا،“ خننگک یعنی ”دوبا،“ ہمو شیئر ی پارہ ہراٹی ”
اسہ پورو مثل، وساہت یا بجازی اس سوگو کنگے دنکہ اسے دوبا اس داوڑر نوشتہ کیک

دے ی دروغاتا بروہ اٹ ڈکر

دوننگا تہار مئی آن رب امان

یعنی دے ی بروہ اٹ ڈکنگ دے ی ہور اٹ ڈکنگ نا مفہوم ی ایتک، ہرا اسہ وساہت
اسے۔

جور نا پھل،“ ٹی شاعری نا باز آ ہیئت آتیا شاعری کنگانے دنکہ نظم، نظم ”
معری، قطعہ، و مثنوی نا وڑ آ ہم گڑاس نظم ملیک ”استو خنات دونو تغس،“ نا سرحال آ
مثنوی نا ہیئت آ نظم اسے نا منہ بند دا وڑ ی

یاراک بن بو قصہ اس

استو خنات دونو تغس

دے مچ آ دے ای ٹک خلیو

مشکل کہ اودے معنہ کیو

دریابس اس بلو ودی

کشتی نا زیا سوار ای

سنگت منٹس کنتو اس

گڑزو مجس طوفان بس

ہراٹی افسانوی انداز اٹ و چاچا نا وڑ و ڈول آ بے قراری اس درشان کنگانے ہندن
”جور نا پھل،“ ٹی ہر سرحال ٹی پوسکنی و خیال نا چیڑگنی شیئر اتا معنہ ی سرپند مننگ
ٹی مشکل ودی کیک ایلو دا کہ امیر الملک نوشیکئی لہجہ ی زیات کپینے داڑان ہم شیئر تے
پہہ مننگ ٹی گھٹی خننگک۔ امیر نا شاعری بروک اف بلکہ ہتوک ی ہراٹی مقصد اس
ڈھکوک ارے ہرادے پٹنگ آن پد اونا شیئر ی گشاد و ادبی قد نا باروٹ سہی چاہنداری
رسینگو۔

اسحاق سوز

محمد اسحاق سوز جدید شاعری نا بنائی شاعر آتیان اسٹ ی و ہر اتم براہوئی جدید شاعری نا دور نا بناء مریک تو اے وخت اسحاق سوز شاعری نا پڑ آ خننگاکہ یعنی اونا اولیکو شیئری کتاب ”غزلیات سوز“ 1962ء ٹی چہاپ مریک گڑا داڑان سما تمک کہ سوز نا شاعری چل سال آن زیات مدت آتالان ی و داسکان برجا ی۔ گڑا براہوئی جدید شاعری ٹی اولیکو فطری شاعر اسحاق سوز ی۔ ہرانا مچا عمر شاعری ٹی تدینگا۔ شاعری ی وظیفہ چانک دا وخت اسکان اونا پنچ شیئری کتاب چہاپ مسونو ہرافتیٹی ”غزلیات سوز“ جذبات سوز، گلشن سوز، گروشک و سونج رونج،“ اوارو۔

سوز نا شاعری ٹی تب نا سادہی، روایتی وڑ و ڈول نا مادہ اوار ی اونا اولیکو دور نا شاعری آن اینو نا شاعری شون ہلکنے اے اونا شاعری نا ردوم نا دور اس دا اونا شوندار ی نا دور ی اے وخت چڑہ لوز خُنگ شاعری پاننگاکہ داسہ فن و فکر نا خیالدار ی ہر حال تخوئی مریک۔ اسحاق سوز ہرا دور ٹی شاعری کریکہ تو او وخت شاعر آتیٹی باز پنی نس و خاص کر غزل نا جہان ٹی اونا پن روشن آ استار انبار جرکاکہ دا اوقتا مستقل مزاجی و ہمت ی کہ شاعری نا پلو ی داسکان تورینو۔ شاعری داسہ اونا زند نا اسہ بشخ اسے ہراڑان بیدس اونا پورو ی سوز نا داسہ نا شاعری مرے یا ہمو دور نا اوروانی و موسیقی آن خڑک نس ہر اتم ریڈیو پاکستان کوئٹہ سینٹر یا ٹیلی ویژن کوئٹہ سینٹر نا بناء مریک تو سوز نا شیئراک اوڑان نشر مننگ ء شروع کیرہ و ہر شیئر پاروک دا وخت اسکان اوقتا صد آ شیئر آتے پارینے۔ ہندن اوقتا شیئر آک اس بننگارہ و پنی اسر دنکہ

کنے دیسہ ہوشان بے ہوش کیسہ

ہر اتم نگاہ ی نگاہ ٹی خلیسہ

ہزار آتا استاتے قیدی نی کیسہ

مگر تینا است ی نی زیبا تفسیہ

امر پا تسلی برے سوزے لاڈی

نہ اقرار کیسہ نہ انکار کیسہ

سوز غزل ی اسہ پوسکنو چائنداری و دروشم اسے نا خواجہ کرے اونا غزل آک یا شاعری ہمو دور نا بابت ہر وڑ ٹ درست اسر یعنی او فکری بسنی و فن نا کڑمبی ہڑتوماتیان شپ اسر۔ و ہمو وخت اسحاق سوز اولیکو براہوئی زبان نا شاعر اسک کہ او فن ی شیئری نوشت ٹی بیس ولے ولدا ہم فن چاننگ آن پد اونا شاعری ٹی گڑاس فن نا بابت گھٹی خننگ مگہ سوز دا بیت ی منیک و امنا کیک کہ شاعری کن فن ضروری ی۔

سوز نا داسه نا غزل ٿي سر حال شونداري نا پاره غا رواني او مدام غزل ٿي تجربہ
کرسه بسونے یعنی اودے پوسکن ئی دروشم اس تننگ کن کوشست کرینے سونج رونج ٿي
دو غزلہ و سه غزلہ ہم ملیک و داٿي سوز غزل نا اصل دروشم ئی برجا تخانے دنکہ او
پائک

نا چہرہ ۽ خوانانے کنا است گنوکا

وختان مسلمانے کنا است گنوکا

زہراتے گلم ایتره شربت نا پنٺ او

چاہنگ ٿي لقمانے کنا است گنوکا

سوز ہر دم شاعری ٿي خننگک و اونا مشاہدہ غاک، تجربہ غاک و شعور نا سنگتی
اونا شیئر آتیان درشان مریک۔

“سونج رونج”

سونج رونج اسحاق سوز نا پنچمیکو شیئری کتاب ئی ہرا 2001ء ٿي چہاپ مس۔ داٿي
منہ چورک آن بیدس ایلو غزل ئی۔ ہرافتا سر حال آک ہڑدے نا زند اٺ پیش بروکا، زود
زبیری محنت و خواری، دراخ و نا جوڑی و ہندا وڑ نا ایلو سر حال آک ئی ہرافتے گچینا
خیال آتون زبیدار کنگانے۔ دا کتاب ٿي غزل ئی پوسکن ئی سر حال و رنگ تننگ ناکوشست
ہم خننگک و اسہ بین ہیٹ اس کہ سونج رونج ٿي ٺلگ نظر بریک او غزل آتا سر حال آکو
یعنی اسحاق سوز ہر غزل ئی اسہ جتائی سر حال اس تسونے ہرا فنی وڑ اٺ جائز افک انتے
کہ غزل تینٺ سر حال اسے و دانا پلو ئی گونڈ کنگ جوان اف غزل ٿي ہر سر حال سوگو
مننگ کیک غزل نا ہر شیئر نا سر حال جتا مریک تو ہندا سوب آن مچا غزل ئی اسہ سر حال
اس تننگیک اگہ مچا غزل ئی اسہ سر حال اس تننگ گڑا دا ہم ہننگک کہ ہم غزل ہم
سر حال آن تو پیشن متے اگہ مچا غزل اسہ سر حال نا پابند اس تو او غزل مسلسل یا قطعہ
بند غزل اس پاننگک و اس غزل ئی سر حال تننگیک سونج رونج نا اول سر ٿي حمد و نعت
نوشتہ ارے و داکان پد ایلو سر حال آتیا غزل آک ملیرہ دنکہ مہالو پاننگا کہ سوز نا داسہ نا
غزل تینا مست نا رنگ آن مچہ جتا ئی داسہ نا غزل ٿي پوسکنی اس خننگک او خیال نا بابت
مرے یا لوز آتا ردو بند ولے سوز تینے آن صد کوشست کرینے کہ اخس مرے غزل نا
دروشم ئی زبیدار کیو او تینا دا مقصد ٿي اسہ جوانو حد اس سر سوب ہم خننگک دنکہ غزل
نا دروشم ٿي او محنت و خواری نا میوہ ئی دا وڑ ہنین پائک

بٺ ننے خاخر ٿي پانے پاپنہ دیرس ہتہ

خواہسہ مسے اگر خیسن تو اکسیرس ہتہ

سوڙ زند نا ترندی اٺ گدرینگنگ نا پائڪ ڪه اگه بندغ آخته مريڪ تو اونا زند
سرسوب ئي و اوده سما مفڪ ڪه ديڪ امر ڪاره و بيڪار آ بندغ آن هر ڪس بيزار دنڪه او
پائڪ

سال تا خلڪن چار گام اٺ منزله

سنگتي اس عشق تو گنڏان نن

سونج رونج ٿي سوڙ گچينو بيت، بجازي، مثل و وساهت ئي دا وڙ اوار شاغانه ڪه او
شيئر نا اصل بشخ چاهنگره دنڪه

مرض ٿيل ڪشا ننا عشق نا

تينه ڪتون رڪ تواري ڪرين

منه ده خلص سوڙ استا تخان

ڪه اوڙان نن به چڪاري ڪرين

سوڙ تينا تب نا وڙ اٺ استعاره و تشبيح ايسونه، هرافڪ اونا شيئري گشاد ئي پين
پينگن ڪيره دنڪه سوڙ چاپ و دول ئي اسه پوسڪنو بجازي اسه نا معني ٿي دا وڙ اٺ ايسنه

مونا ته چاپ دول اٺ پيشن مسن بنان

او هم تو خلڪ چاپس سيلس ڪره ڪره

نا شوقه سال نادن تازه ڪرين نن

نا خڙڪا دول چاپس اينو ڪرين ڪرين

پين تا ڪرين چاپه نا سيل جن ٿي

تينا ٻٽه هشان نن چپ ڪرين ڪرين

سوڙ چاپ و دول ئي هنر و فنڪاري يا نيمون و بهانه نا مفهوم ٿي هتيڪ و اونا شاعري
ٿي چاپ و دول نا لوز داخس گيشٽري اٺ بريڪ ڪه مهالو ڪس نا شاعري ٿي بتنه و چاپ و
دول داڙان مست غير شاعرانه ئي لوز اس اسڪ وله سوز اوده شاعرانه ئي لوز اسه نا
خواجه ڪره.

سوڙ تينا شاعري نا انتها ئي سر مسونه و وخت وخت او تينه آن هم سوال ڪيڪ و
تينا ناداني نا تينٽ ولدي ئي ايتڪ و تينه رغامڪ، پنت و شون ڪيڪ هرا براهوي شاعري ٿي
اوليڪو مثال ئي دنڪه

ہرانگ اینو نی کاسہ سوڑ اسحاق
 نی دیر کن شعر پارسہ سوڑ اسحاق
 گنوکی ئی مروئے مرغ نا پین
 نی زارے شاد پاسہ سوڑ اسحاق
 پٹاک نا مسونو پیہن کیسہ نی عشق
 کنیسہ لٹ نی داسہ سوڑ اسحاق
 کہ دا بے مرشدو زیبا تا گیسوک
 بلاتیان انت خواسہ سوڑ اسحاق

سوڑ نا شاعری ٹی ہر رنگ خننگک او براہوئی غزل ئی شون تسنے و پوسکنو
 دروشم اسے نا خواجہ کرینے۔

ڈاکٹر عبدالرزاق صابر

ڈاکٹر رزاق صابر ہرانا شاعری نا بنائی دور 1970ء آن پد نا پاننگک اونا ہمے وخت
 نا شاعری و 1980ء آن پد نا شاعری ٹی مچہ باز فرق خننگک اگہ مچٹ ئی فرق اس ارے
 تو اونا سرحال آتیٹی ارے دنکہ اونا بنائی شاعری چڑہ ”غزل“ نا دانگان اینگان چرینگک
 یعنی ہر اتم ”چراغ صابر“ نا شیئری نوشت آتا خوڑتی اٹ جاچ ہلنگ ئی تو اوڑے ڈاکٹر
 رزاق صابر نا فکری رجحان غزل نا پارہ غا زیات خننگک ہمو کتاب 1981ء ٹی چھاپ
 مریک ہرائی بیرہ غزل نا سرحال آ نوشت آک ملیرہ ہندن سما تمک کہ ڈاکٹر رزاق صابر نا
 ہمو وخت ادبی حلقہ یا چائنداری شابیت و گشادہ متنے بلکہ او گوئڈ و چنک ئی حلقہ سیٹی
 شیئری گشاد دوئی کنگک نا کوشست کرینے انتئے کہ دا ہمو دور ئی ہر اتم ڈغار آ دانگ
 اینگ سیاسی بے تہملی، راجی شیفی بڑزی و ڈکھ و ویل نا ہوا ہستین کشاکہ ولے ڈاکٹر
 رزاق صابر آ ہمو دور نا ہچو اثر اس خننگک اونا رجحان خوشی و شادکامی دوئی کنگک نا
 خننگک ہندن ”چراغ صابر“ آن گڑاس نوشت دا وڑ ئی۔

عشق نا خانہ خراب ئی خوار و زار کیک بندغے

دوست عزیز و سنگتاتیان بے چکار کیک بندغے

ڈاکٹر رزاق صابر نا ہندا دور نا شاعری اسہ روایت اسے نا لڑی خننگک یعنی ہمو
 لڑی اسحاق سوڑ نا پنٹ مرو ئی ہر افتا فکری گشاد اسٹ خننگک دنکہ اسحاق سوڑ نا ہمو
 دور نا شیئری نوشت اس

لگیسہ زیبا دے انبار

خمیرہ لاڈلی نے انبار

ہر اتم فکری گشاد گونڈ مریک مشاہدہ نا لائخی ٹی گھٹی مریک، شعور و ڈکھ، اوڑدہ
مفسہ گڑا شاعر روایتی مریک او چڑہ سر حال آتے لوز آتے بندی کیک ہراڑان لفاظی نا
خلیس مریک و ہتوک آ شاعری نا ہند ی بروک آ شاعری یعنی (آمد) ہلیک۔

چراغ صابر نا گیشتری شاعری بروک (آمد) ی ہراٹی فن شاعری و شیئری اصول آتا
گھٹی خننگ ہندن بروکا (آمد) شاعری نا مقصد سبک مریک۔ ولے ہر اتم ہمو دور نا تیوی
فکری رجحان و شیئری گشاد نا چاج اس ہلنگ ی تو ڈاکٹر رزاق صابر نا شاعری تینا حلقہ
نا شاعری تیان مر خننگ او تینا غزل ی پوسکنو دروشم تننگ نا کوشست کرینے ہرا اے
دور نا بابت سہی ی ولے کلاسیکیت آن ہورک نا سوب آن فن شاعری و کم مطالعہ آن
مشاہدہ و شعور و ڈکھ تون سنگی نہ مننگ ہم مننگ کیرہ۔ دنکہ

ارا استے زمانہ ظالما ملنگ کن الپیک

خڑینک آتے خنک خنتا مگر او غنگ کن الپیک

دا وڑ نا شاعری چڑہ اسہ وخت اسیکن مریرہ او مدامی مننگ آن عڑز درشان کیرہ
دا خاطر ان کہ شاعر نا چس و است خوابی نا مقصد آک پین ی شاعر محبوب نا جتائی و
فراق آن فرار مننگ نا کوشست ی شیئری دروشم تسونے۔

شیپول

شیپول، ڈاکٹر رزاق صابر نا ارٹمیکو شیئری کتاب ی 2002ء ٹی چھاپ مس ”
تینٹ کتاب خواجہ نا پاننگ نا رد اٹ داٹی 1980ء آن تا چھاپ مننگ نا سال اسکان نا شیئر
آک اوارو۔ ولے شیپول ٹی ڈاکٹر رزاق صابر نا شیئری گشاد و فکری رجحان آک شونداری
نا پارہ غا ہنوک خننگرہ یعنی اونا چراغ صابر نا سر حال و خیال و شیپول نا سر حال ی خیال
آئیٹی مچے فرق خننگ انتے کہ اے اونا شاعری نا ردوم نا دور اس دا اونا شاعری ٹی
مچہ باز شون نا دور ی و داٹی غزل آن بیدس، واقعاتی و تصوراتی شاعری کننگانے ولے
فن شاعری و شیئری گشاد نا وڑ و ڈول آئیٹی داخہ فرق اس افک۔ شیپول ٹی ڈاکٹر رزاق
صابر جدید و رنگ اسپٹی تشبیح تسونے یعنی اونا مدام کوشست مسونے کہ وخت تو اوار
تشبیح و استعارہ غاک ہم پوسکن مرسہ کار دنکہ جاگہ اس نوشتہ کیک

استنا ای گوفتہ غانا مہر نا کونٹے گو فیٹ

ول و ول ٹی زلف نا نا ای تینا استے تفیٹ

گوکہ شیپول نا لوز آک و تشبیح و استعاره غاک اسہ پوسکنو دروشم اسپٹی خلو کو ولے اوقتا خیال ہمے متکن آن متکن ی ہراڑان شاعر نا کم مطالعہ و مشاہدہ نا گھٹی خننگ۔

شیپول نا شاعری گیشتری موسیقی نا محتاج خننگ انتے کہ موسیقی ٹی چڑہ لوز آتا زیبائی نا خیالداری کننگ کہ ہرا سُر و لئے ٹی امر ی لوز شاغنگ ی داکان بیدس شیپول نا شاعری نا بہلا کچ ہم بروک (آمد) شاعری اسے دا ہتوک اف ہندا سوب ی کہ ابلاغ نا گھٹی و مقصد نا سُبکی مدام خننگ۔

شیپول ٹی اسہ جوانوکچ اس خلقی آ بجازی تا اوار کننگانے داڑے واقعی شاعر نا فن کاری خننگ کہ او ہمو بجازی تا معنہ ی ہمو وڑ شیئر آتیٹی ایسونے ہرا وڑ او معنہ تخرہ دنکہ

اونا مٹ آن پریش شولنگیک

ہر کس عادتے سخت نا چانک

غمتے وختس چندینہ استان نن

پین چمپ اس تمیک استا نا گمان

یسین بسمل

براہوئی جدید شاعر آتیان گڑاس ہندنو شاعر اریر ہرافک فطری شاعر پاننگرہ یعنی

و بش، _____ تس و گننگ و اوقتا تو _____

بیننگ شاعری تون اوار ی۔ دا دنیاٹی اگہ اوقتے جائیداد یا جتائی سرمایہ اس ارے تو اوشاعری ی۔ و یسین بسمل ہم ہندا تیان اسٹ ی کہ اونا شاعری ہم فطری ی بسمل زور اٹ شاعری کیک۔

اونا شاعری ٹی ”غزل“ تینا سادہی و فطری لحاظ ی ہرجا تخوک خننگ۔ بسمل نا شیئر آک اونا زندنا آدینک ی ہرافتیان، سختی، سوری، ڈکھ، دڑد و غم، غریبی و مفلسی نا کند بریک ولے بسمل دا گڑاتے تینا نوشت آن ڈکھنگ نا لکھ کوشست کرینے ولے ڈکھنگ مفسہ انتے کہ انسان زواس گواچی مریک او اونا زبان و بیان ہموگڑاتے درشان کیرہ ہرافک ہموڑا گدرینگانو۔

یسین بسمل اخس کہ مفلس مرے اخس کہ غریب مرے ولے او غزل نا دولت آن مالا مال ی اونا غزل ٹی واقعی درد، سوز، گلہ، وفا، بے وفائی، جور جفا، جتائی نا غم و غزل نا

اصل تعریف نا بابت نئے سر حال آک ملیرہ جاگہ اس بسمل تینا نادانی نا نقصان آتے در شان
کیک و تینا اُست نا لاڈو نخرہ تیان دُن گلہ کیک۔

عشق دهن خانہ خرابا بے قراری تِس کنے

دا گنو کا اُست دهنو درد خواری تِس کنے

کیوہ ای دیران گلہ تینا نصیب آن او غوہ

دا کنا بخت ی کہ اینو آہ و زاری تِس کنے

بسمل نا شاعری ٹی موسیقیت نا خرکی ارے اونا شیئری ردَم ٹی روانی ارے اونا
شاعری ٹی عشق ی مجازی نا رنگ گیشتر خننگ اک او اسہ عاشقانہ ی دنیا اس آباد
کرینے۔ ہرا تنیائی، اواری، وفا، جفا خوشی و غمی کل اوار ملیرہ و شاعر تینے دافتا نیام اٹی
خیال کیک۔

یسین بسمل گڑانا چس ی چائک و ہراڑان قرار ملیک تو اودے پٹیک ہندن تینا است
خواہی تے جاگہ اس دُن در شان کیک۔

خن تیٹ خن تا جواب ی پٹنہ

وخت نا نن اے حجاب ی پٹنہ

ایکہ لچوک اس وختس سینہ تو

شاعری نا اے کتاب ی پٹنہ

ہر شاعر انبار یسین بسمل نا شاعری ہم شونرداری نا پارہ غا روان ی ہرا شاعری اونا
”گیاوان نا پھل“، یا ”نازبو“، ٹی ساڑی و ہرا شاعری اونا ”سُنبل“، پنی آ کتاب نا زینت
اریر دافتیٹی غزل شونرداری نا کنڈا ہننگ ی سُنبل ٹی غزل نا کھٹ شابیت خننگک و داڑے
اونا شیئری گُشاد و رجحان آک زرس مُستی و تالان خننگرہ جاگہس دُن پائک۔

سخن تو مہرو محبت حجاب پیدا کہ

قلم نا سنٹ تونی انقلاب پیدا کہ

کرک نی سوچے نے مُرغن خیال مر تینٹ

بروکا خیدتی تینا گلاب پیدا کہ

داڑے بسمل ہم ہمو حقیقت آتے درشان کرینے دُنکہ علم مرے تو چائنداری مریک
وقلم نا دوستی اخس زیات مریک ہموخس شعور نا سنگتی مریک و بسمل ئی ہم یقین ئی کہ
بیدس خید خلنگ و خواری آن آسراتی دُو بفق۔

”سُنبل“

”سُنبل“ بسمل نا مستمیکو شیئری کتاب ئی ہرا 1997ء ٹی چہاپ مس۔ بسمل نا ہے ”
یارو مددگاری، تنیائی نا احوال آک شیئری دروشم اٹ سنبل ٹی ملیرہ۔ او وفا پٹک ولے وفا
ہچ نصیب مفک وفا آن اونا مراد اواری نائی و بسمل اواری کہ سیکوک خننگک انتئے کہ اونا
ہر ہرفوکا گام اوڑکے گھڑتی و ویل نا کلہو ہیسنے۔ ہندا سوب آن مچا جہان ئی بروے کرینے
ولے اودے اواری نصیب مسنئے دُنکہ او پائک

زمانہ ٹی مچا وفا خنتون

غم ئی تے نیان نن جتا خنتون

کسر تو کسر کوچہ تو ہر گلی

ولے تینکہ نن آشنا خنتون

ولے ولداہم بسمل تینے است بڈی ایتک کہ اخس کہ نی کنگ ئس واہم کم ئی۔ خڑک
ئی دوست و استنا بندکن اخس کہ غم سہیو واہم کم ئی دُن درشان کیک۔

بے قراری قرار دُن مفک

استہ تو است اوار دُن مفک

کیسہ فریاد صوب شام انتئے

دوست نا انتظار دُن مفک

بسمل زمانہ نا ہے مہری ئی پُہ مریک او چائک کہ غم تے شاد کروکس اف گڑا کس
آ باور انتئے کین دم اسے نا دلاسه بے معنہ ئی انتئے کہ مچا عمر گدرینگا تو کس سیبو
تروکو متو شیئر اسیٹی داوڑ درشان کیک۔

عمر گدرینگا جفا تیٹی

اف اینو وفا وفا تیٹی

باز پٹاٹ خنتوٹ داڑے

مہر اف داسہ دوست خواہ تیٹی

سُنبل ٿي غزل، قطعہ بند غزل کہ ہر اٿي اسہ مضمون اس مرے وداکان پد سہ غزلہ ہم ريسنگ اک يعنی اسہ بحرو قافيه ٿي اونا مُسہ غزل ہم مليرہ ہرا براہوئي شاعري ٿي بہاز کم شاعر آتا شيئر آتِيٿي ارے دُنکہ اونا سہ غزلہ اسے نا مطلع دادے۔

زيب دارے اخدر قسمت کنا

اف کنا جندے سما قيمت کنا

سُنبل ٿي براہوئي غزل اسہ گچينو وڙ وڙول سيٿي مونا بريك اونا لوز آتِيٿي سادہي و زبان وبيان ٿي رواني ارے ہرانا سوب آن براہوئي غزل ٿي بسمل نا اسہ سوگوئي ہند اس ارے۔

حنيف مزاج

براہوئي جديد شاعري ٿي حنيف مزاج نا شاعري نا وڙو ٿول کل آن جتائي اونا خيال ٿي بسني، شيئري گشاد آن بيدس حنيف مزاج براہوئي شاعر آتِيٿي ہمويکہ انگا شاعر ئي کہ فن شاعري و شاعري نا اصول اک اونا جاگہ جاگہ شيئر تيٿي نظر بريرہ ہندن دا لائخي تيان بيدس حنيف مزاج فن ئي يعنی بحر ووزن آن مکمل بلدي۔ بہاز اک پارہ کہ خيال نا مونا وزن يا فن ہچ اس افک ولے دا وڙنا خيال تخوڪا شاعر اک تينا نالائخي و نابودي ئي ڏھکنگ کن دونو بيت کيرہ۔ انتئے کہ حنيف مزاج ہرا فن آن پُہہ ئي شاعر اسے اونا خيال ہچو جاگہ اس سبک مفک و دُن انگا بندغ آتا دا خيال رد مريک کہ فن چاہوڪا شاعر نا خيال سبک و خام مريک۔

حنيف مزاج شاعري نا سرحال آ گچين وڙٽ کوشست کرينے و سرسہب مسنے اونا غزل ٿي اسہ پوسکنو چس ورننگ اس خننگک يعنی اونا غزل ردوم ٿي اف بلکہ شون ٿي ئي۔ دُنکہ جاگہ اس دُن نوشتہ کيک۔

ننا زندگي نا عجب دا رواج ئي

ہرا تون طاقت ہميش اونا راج ئي

طبيب ہم کنا ہرفک دا کنے آن

نما دردنا دے سوب دے علاج ئي

غزل آن بیدس، مزاج نا شاعری ٹی، معری نظم، چورک و ہائیکو اوار اریر و ہر رنگ ٹی جتائی رنگ اس شاغانے۔ مزاج نا شاعری راج نا آدینک ی او ہڑس، لالیچ و غریب و امیر نا نیام ٹی فرق ی مننگ کہ تیار افک۔ و ہر ہمو کردار آ نظر تخانے ہرا بے سیوتی و دشمنی نا کلہو مریک ہندنو خیال اس داوڑ شیئری دروشم ایتک۔

غریبے مفلسی نا ٹوک تیسے

عجب ٹپاتے آ بے پوک تیسے

کنے پاسہ مرک ہوشیار لیکن

کنا ایلم نا دوٹی ڈوک تیسے

مزاج نا شاعری لفاظی افک ونہ زورٹ ہتوکو شاعری اسے۔ او فن شاعری نا اصول و مقصد آتیاں بلد خننگک ہندا سوب ی کہ اونا ہر شیئر ٹی گشاد و مقصد اس ملیک۔ و ہر ہنوکا یا قاری خواننگ آن پد ہمو شیئر نا بیان و مفہوم و مقصد ی تینکن سرپند مریک کہ حال و ڈکھاک سوگو اریر۔ جاگہ نس راج نا نزوری تے داوڑ درشان کیک۔

دا مخلوق ٹی جنگ جیڑہ فسادے

ہرک دانا خیرٹ نی دنا مفادے

کرک دوست گیرام جوانی تے مچا

کنا اے اسٹ آ خطا اودے یادے

مزاج غزل نا مزاج ی جوان پُہ مریک و بیرہ سرحال ی بند کننگ کے لوز آتا کمک ی ہلیک اونا شاعری ردو بند و قافیہ نا متکنا روایت آتیاں جتا خننگک۔ مزاج ہم فطری ی غزل گوئی شاعر اسے مزاج ہم تینا سنگتی و محبت ٹی کست و ساڑ تخک اونا است جوش کیک ہراتم رقیب ی دوست نا خلق ات خننگک ہرا اسہ قدرتی ی عمل اسے ہندا واقعہ ی د اوڑ درشان کیک۔

امر است بف جوش ٹی لارٹی

ننا دشمناکو نما شارٹی

کنے تو ہموڑ کروئی ارے

نوشتہ ارے انت کردارٹی

اونا زیب نا کچ گڑ ملیک

مزاج ي پريشان بازار ٿي

“حنيف مزاج نا ڪتاب ”لمبه

لمبه، “حنيف مزاج نا اوليڪو شيئري ڪتاب ي ٻرا 1996ء ٿي ڇهپ مسٺي. ٻندن ڪه ”
پن ته لمبه ي ٻنداوڙ اونا نوشت آئيٿي هم لمبه خننگڪ انتئي ڪه ٻراتم است نا
_____، ڏڪه درد آتا احوال، فراق و جتائي نا چاٻنداري لوز آتا دروشم
اٺ ٻتنگ اڪ تو ٻمو نوشت اڪ تيئا اثر ي گيرام ڪپسه. ٻنداوڙ لمبه نا ٻر نوشت متاثر ڪيڪ و
شاعر نا شيئري گشاد و فكري رجحان نا پاره غا اشاره ڪيڪ ڪه شاعر تيئا فن آن جوان بلدي
او فڪر نا ڪڙمي ٿي ڊڙوڪي. ڏنتو لمبه ٿي گيشئري غزل نوشته ارپر ولي، نظم معري،
ٻائيڪو، چورڪ اڪ هم گچين آسرحال آتيان زييدار ڪننگانو. مزاج نا شاعري نا وڙ اونا انداز
و بيان ڪل آن جتائي اگه اونا حمد مرے يا نعت يا غزل او روايتي افس يعني او تيئا مقصد و
مضمون ي ٻرجا تخانه دونڪه حمد ناته اسه ٻندئس.

اونا ياد استان جتا مسونے

ڪنا زندگي ڪل سزا مسونے

يعني لوز آتا بابت سرحال ي ڏهڪنگ نا ڪوشست ڪننگانه والے بيان نا وڙو خيال نا
درشاني مفهوم ي ٻه مننگ ٿي مدت ڪيره.

مزاج شاعر نا ٻند ي حيثيت ي ڪل آن جتا و بهلن چائڪ اونا خيال ي ڪه عشق نا
موٽي حسن بے وس مريڪ دا عشق ي ڪه حسن ي ٻڙزا آسمان سر ڪيڪ جاگه ئس ٻندا
مفهوم ي داوڙ بيان ڪيڪ.

نے گودی ڪرو حسن نا دا ڪنا عشق

تخڪ ڪاٿمه ني ڪنا پن نا تاج ي

اسه ٻين جاگه اس ٻندا مفهوم ي و تيئا است نا پورو ارمان آتا دا وڙ درشاني ي ڪيڪ.

نيامٿي تيئا ڪه بس قسمت سليس

اسٽي ڪل استنا حسرت سليس

مس ودي يا رب علاج ٻر مرض نا

پہ کنے کر انتکن غربت سلیس

مزاج نا ہائیکو تیٹی داخس سادہی ارے کہ فطرت خننگ اک دُنک۔

تہونا رندٹ

اخش اریٹ سادہ

ای کاوہ پندٹ

مزاج ”لمہ“ نا سرحال آلمہ نا مہر و سختی و سوری تے داوڑ بیان کیک کہ اوتینا
چناء کن ہچو گڑاسے آن خلیک ————— مرے یا باسئی ہر موسم ی اونا
خاطر ان سگک ہرانا سوب آن لمہ نا حق آک اولیاد آ بہاز اریر۔ اسہ آجو ی نظم سیٹی داوڑ
درشانی کیک۔

وخت وختس ————— نا یخہ تہو

برف ٹی گوریچ کشک سو تڑک

نت شپادا نت تتون لمہ کنا

او کنا کنڈا ددینگک رُم وکیک

دُن تنکا تورسہ تینا گدے

مون ٹی ایتک تہونا او بج آ

باسنا او سینہ ٹی تینا کنے

بچفک موسم نا مچا غم تے آن

دوتا تینا نیامٹی ڈکھک کنے

دُن کہ مولا غم تے آن رکھک کنے

منظور بلوچ

منظور بلوچ زندگی ی اونا زندانگا دود آتیٹ تدیفنگ نا لائخی تخک او حقیقت ی
حقیقت چائک و پائک۔ سچائی نا سوب آن او دوست آن زیات دشمن ودی کرینے۔ سیاست
مرے یا صحافت او مدام جاچ ہلنگ نا سُد تخک ولے ادب تون اونا سیالی ہم سچائی نا بناد
آٹے براہوئی ادب ی پوسکن ی کسر اس ی آشاغنگ ٹی منظور بلوچ نا بھلو دُو اسے۔ و
خاص کر براہوئی جدید شاعری ہراکہ داسہ نا پوسکنا دروشم ٹی ی اونا سرحال آتیٹی ودیکی

مننگ ئی دافتا سوب مون مقابل یا پد پشت منظور بلوچ ئی۔ ہندن براہوئی ادب نانثر مرے یا نظم اودے تنقیدی شعور اٹ ہننگ و تنقیدی دور سیٹی شامل کننگ نا ہم منظور بلوچ نا توروآک ئی۔

ء آن پد نا جدید شاعری ہرانا رنگ و تب، فن و فکر ٹی دے پدے آن شونداری 1990 ہننگے دا منظور بلوچ نا شعور، فکر، شیئری گشادو خیال نا بسنی ئی۔ اینو ہر کس کہ شاعری کہ فن ئی ضروری خیال کیک تو دانا سوب ہم منظور بلوچ ئی۔

منظور بلوچ چڑہ شاعری نا فن بیان کیک بلکہ تینٹ ہم ہمو وڑ شاعری کیک۔ ہراک را ہندو وقانود آتے شاعری کن ضروری پائک۔

کل آن مُست منظور بلوچ نا شاعری ہتوک یعنی (آورد) ئی ہرافتے تینٹ سجفینے و گچینا شاعری نا خوبی ہم ہندادے کہ او ہتوک مرے۔ وتینٹ منظور بلوچ دا ہیت ئی پائک کہ بروک (آمد) نا شاعری نا بسن آ شاعری ٹی شمار مفک انتتے کہ فن شاعری نا گرج آک ہم ہندادو کہ شاعری ٹی مقصد اس مرے۔ اوٹی اسہ خیال اس اسہ کلہوس مرے و لوز آتا تب ئی شاعر پُہ مرے۔ و دا جوانی ہم اونا شاعری ٹی خننگ کہ او لوز آتا تب آن جوان پُہ ئی و لوز آتا جند نا معنہ نا ہندا اوتے نوشتہ کیک یعنی براہوئی شاعری ٹی کل آن مُست خلقی آ و زبیاغاس لوز آتے شاعرانہ لوز نا پن تننگ ٹی اونا بھلو کمال اس ارے دُنکہ ڈکھ، گڑتی، چیلک، گوریچ، بشام، گھٹ و گھر و پین ہندا وڑنا خلقی آ لوز آتے شیئری دروشم تننگانے ہرا جدید شاعری ئی زبیدار کرینو دُنکہ۔

ارمان گڑتی ویل و غم دا سختی و سوری ام مفرو

خوشی نا چرک ڈکھاتے درو وختاک دا سخت انگا کارہ

داکان بیدس منظور بلوچ نا شاعری ٹی مثل و وساہت و بجازیک دا وڑ اوڑدہ خننگرہ کہ اونا شاعری نا بشخ جوڑو واوتا سہی ہندا و معنہ نا بابت استعمال کننگانے دُنکہ

پائے مورینک نا ماتن آ او

وخت وختس ہراکہ مخاکہ

منظور بلوچ براہوئی غزل کہ ہرا ہندی تعین کرے او مہالو کس تو آلو او غزلی داخہ شون نا پارہ غا درے کہ اینو اوٹی ہر سر حال ہندی ارے۔ اونا شاعری ٹی قومی و وطن دوستی نا رنگ پاش ئی یعنی اونا شاعری ٹی محکومی، لنگڑی، غریبی، ناانصافی نا درک ملیک و او ترقی پسندو خیال اسے نا خواست گارے و پائک کہ کل ئی بریبری نا بناد آ ہننگ ئی امیر و غریب نا فرق مف۔ چنک و بھلن نا فرق مف اگہ فرق اس تخنگ اک تو بیرہ چائنداری، شعور و خیال آتا گشاد نا زی آ مرے۔ اگہ او غزل ئی زلف و لاڈی نا لوز آتیاں

بیریفینے ولے ولدا ہم اونا خیال اونا مخلوق نا غریبی ئی کٹفنگ و آجوئی ئی دوٹی کننگ نا
پارہ غا گام خلنگ نا کلہواس تخک۔

دُنکہ تینا دُغار و دُیہ نا بدحالی و نامرادی تے داوڑ بیان کیک۔

مونا ننکو وائی وطن

خالی چنکو وائی وطن

دامانک نادا شاییت آ

ننکن تنکو وائی وطن

ولے او ناامید و است ایکیم اف اودے سمائی کہ وختس بریک بہاری مریک انتس نن
خوان ہمووڑ مریک ولے ہمو دور ئی دوئی کننگ کہ زود زہیری و خید خلنگ اولیکو شرط
ئی دُنکہ او پائک

چانڑدہ نا نن مروئے ، مروئے غزل

کسینا خن تے کس تفوئے غزل

بے وسی جاگہ دا خن تیٹی کپرو

خن تیٹی ہر مخوکا مروئے غزل

تتیا خن تا خرینکاک خوشی دسور

روشنی نا ورٹ چٹ بلوئے غزل

اونا شاعری ٹی داکمال ارے کہ خلقی آلوز آتے جدید ئی پوسکن آ خیال آتیٹی داوڑ
اوڑدہ کیک کہ اسہ جنائی زیبائی اس درشان کیرہ دُنکہ۔

درد نا موسم کائک

شیئر سرونزی پائک

کپہ گڑتی منظور

رب استاتے چائک

استار تخس تینو

استار تخس تینتو“ منظور بلوچ نا ارٹمیو شیئری کتاب ی 2002ء ٹی چھاپ ” مس۔ ڈنکے براہوئی شیئری کتاب آک اسٹ آن زیات صنف آتیا مریرہ ولے دا ہمو اولیکو کتاب ی ہرائی بیرہ اسہ صنف یعنی غزل نا زی آ نوشت آک اریرہ دا کتاب فنی وفکری لحاظ اٹ اسہ جتائی ہند اس تخک پوسکنا ورنہ شاعر آتے بہاز گڑا ہیل کنگ نا بابت دا کتاب آن رہینگ یعنی ہتوک آ شاعری (آورد) نا خیال و رنگ امر مریک و بروکا (آمد) نا امر مریک ”استار تخس تینتو“ نا مچا نوشت آک ہتوک یعنی تینٹ شاعر نا سجوکو دافنیٹی آمد نا ہجو نوشت اس ملیک۔ داکان بیدس فن نا ردٹ بہاز خیالدار ی کنگانے۔ کتاب نا خواننگ آن شاعر نا شیئری گشاد اونا شعور نا بسنی و فکری رجحان آتا باروٹ معلومدار ی مریک کہ شاعر تینا داپار ہپیار ٹی مروکا ہر ویل و ڈکھ آتے خانے و اونا است ہسونے کہ الس غریبی، محکومی، لنگڑی، لوچی اٹ دے تہ تیر کنگ ی ولے اسہ طبقہ اس کہ تینے امراء پارہ یا اقتدار نا خواجہ ہر گڑا ہر طاقت اوتا دوٹی ی۔ ولے شاعر نا خیال ی کہ بریبری کل نا حق ی اگہ کس شعور و سڈ یا چائنداری تخک تو او راج ٹی دا ناانصافی و نامرادی تا برخلاف جک مرے۔

منظور بلوچ غریب ی اراسے آن تعلق تخنگ نا سوب غریب آتا شاعرے و مدام شیفو طبقہ نا کوالخوائی ی کرینے۔ اونا شاعری ٹی امیت اس ارے و تینا ورناتے کلہوایتک اوتے بیداری نا پارہ غا اشارہ کیک کہ دا ڈغار نا خواجہ نم ارے۔ ہر گڑانا خواجہ مبو۔ مئے انبار اٹ ومٹ زند گدرینگو او داہم چائک کہ ہراتم قوم نا ہیت مریک تو ہرزکو طبقہ ی خلیس ہرفک کہ کس پگہ مون ٹی سلپ و حساب خواہپ ہندا مفہوم ی تینا شیئر اٹی دا وڑ درشان کیک۔

نن تیٹی سفر کیسہ استار تخس تینتو

دشمن نا ہزار آکو نی سار تخس تینتو

بندغ نا دتر نا ام اف قدر مگر کسے

نے زندہ مروئی ی دستار تخس تینتو

منظور اسہ چاہوک ی شاعر اسے او تینا طبقہ نا ویل آتیاں جوان بلد ی و ہرزکو طبقہ نا مکرو فریب آتے جوان چائک اونا شاعری ٹی مدام دا کلہو رسینگ کہ بلوچ قوم ی قیادت نا بہاز ضرورت ی ہراتم قیادت سہی مس تو الس کاریم ٹی بریک مگہ داڑے ننا رہبراک و ننا کوالخواک بیرہ دروغ نا دنیااسے آباد کرینو۔ دا خیال ی شیئر اسیٹی دا وڑ سوگو کیک۔

موننگا نن اخس زورے

چیوخت اسکا کس خن تورے

گامٹ تینا گام اڑینگا

چاس گڑا نی رہبر کورے

استار تخس تینتو ٹی شاعر راج ٹی مروکا خراب انگا دود آتا نشاندہی کیک کہ اینو
ایلم ایلم نا دشمن ئی نفرت آتا فصل لاب مننگ ئی داڑان دشمن تے فائدہ رسینگ و ننے مدام
نقصان دُنکے او پائک۔

تینا دوتیٹ کسف نی تینا ایلم ئی ہنین آ

تینٹ خدا دُنو ام جگر تف او نا کونٹ آ تو

منظور بلوچ فن ئی چاہک او فن شاعری آن جوان بلد ئی ہندا سوب ئی کہ او نا شاعری
ٹی مقصدیت ارے لفاظی اف۔ سرحال و لوز آتا سنگتی و لوز آتا ہندی چاننگ اوتا تب ئی پُہ
مننگ نا باروٹ منظور کمال کیک۔ او تینا ڈغار نا کوالخواہ ئی انت اُست ہسونی اُس او خنک
شیئری دوشم ٹی سوگو کیک او نا تشبیع و استعاریہ تا وڑ چٹ پوسکن و بدل ئی دُنکے

اُست ہشوکن داوڑ دُنکے ہسنگا چاگی

غمتا خلوکن داوڑ دُنکے خلنگا چاگی

مسر داسہ خلقت خرماک یلہ دے آن

زندے پلوگن داوڑ دُنکے پلنگا چاگی

منظور بلوچ نا ردیف و قافیہ تا وڑ کل آن جنائی اوفتیٹی زیبائی و چس ہنداخس ارے
کہ ایلو براہوئی نا شاعر اک دافتے نقل کرسہ تینا شیئر تیٹی اوار کنگو بہاز آ شاعر آک او نا
اسہ اسہ ثابت ئی مصرعہ ہم تینا شیئر آتیٹی اوار کرینو دا کل پوسکنو وڑ وڈول و خیال آتا
سوب آن ممکن مریرہ دُنکے۔

دشت اٹ رُن تینا تینا

اوغن مخن تینا تینا

یا داوڑ

برفنگا زندگی ئی امو دوک خرنا

احوالے تینا تیک بدن خوک خرّنا

استار تخس تینتو ٹی ہچو وڑ سیٹ گھٹی افک دا اولیکو کتاب یّ کہ فن شاعری و
شاعری نا گُرج آک مُچ خننگره و ہندی اریر۔